

TNO-rapport**TNO/CH 2012 R10458****Evaluatie Peer2Peer**

Evaluatie proefimplementatie Be-A-Man, een peer education programma ter preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder laagopgeleide jongens van 12-16 jaar van Turks, Marokkaanse en/of Islamitische achtergrond

Behavioural and Societal Sciences

Wassenaarseweg 56
2333 AL Leiden
Postbus 2215
2301 CE Leiden

www.tno.nl

T +31 88 866 90 00

F +31 88 866 06 10

infodesk@tno.nl

Datum	Augustus 2012
Auteur(s)	M.G.B.C. Bertens F.D. Pannebakker N.C.M. van Kesteren
Aantal pagina's	113 (incl. bijlagen)
Aantal bijlagen	3

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, foto-kopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor opdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belang-hebbenden is toegestaan.

Samenvatting

In dit verslag worden de resultaten van de evaluatie van de proefimplementatie van het programma Be-A-Man binnen het project Peer2Peer besproken. Peer2Peer is een complex project met veel participerende partijen en een ambitieuze doelstelling: "Het terugdringen van seksueel geweld gepleegd door laag opgeleide jongens met een Islamitische achtergrond tussen 12 en 16 jaar door het bevorderen van de seksuele weerbaarheid van deze jongens, door middel van het ontwikkelen van een methodiek gebaseerd op het concept van peer education en hier een proefimplementatie, evaluatie en vervolgens aanpassing van te realiseren." Het streven was dat de peer educators een actieve rol bij het ontwikkelen van de methodiek zouden hebben. Daarnaast was het doel een alliantie van migranten(zelf)organisaties (MZO's) vanaf het begin te betrekken, vooral gericht op het bereiken van de doelgroep en een succesvolle implementatie. De evaluatie uitgevoerd door TNO betreft een evaluatie van de proefimplementatie met als doel aanbevelingen ter verbeteringen en doorontwikkeling van het programma Be-A-Man en implementatie. Met behulp van kwalitatieve dataverzamelingstechnieken is de (proces)evaluatie van de proefimplementatie van Be-A-Man/Peer2Peer uitgevoerd tussen maart en juli 2012 door het afnemen van individuele (telefonische) interviews, een focusgroep interview, observaties, en vragenlijsten. Data zijn verzameld op het niveau van organisatie, intermediairs (peer educators) en de einddoelgroep (moslimjongens).

In Peer2Peer is gekozen voor peer educators met een Turkse, Marokkaanse en/of Islamitische achtergrond. Al zijn de peer educators beduidend ouder, hoger opgeleid en geven de deelnemers aan dat zij zich niet herkennen in de peer educators, lijkt het voor deze doelgroep werkzaam dat er een zekere autoriteit van de peer educators uitstraalt. Sommige peer educators konden zich beter aanpassen aan de groep, terwijl anderen wat meer een docentenrol hadden. Desalniettemin vonden de deelnemende jongens dat ze open en vrij konden spreken zonder zich te hoeven schamen.

Binnen dit project is gekozen om de werving van peer educators over te laten aan betrokken organisaties. De betrokken organisaties zijn op hun beurt geselecteerd op basis van de toegang die zij hebben tot de einddoelgroep en de mogelijkheden om hen te bereiken. De aanname is dat de peer educators dan ook dicht bij de einddoelgroep staan en in de belangen van de einddoelgroep kunnen vertegenwoordigen en daar ook makkelijk aansluiting bij hebben. Binnen het project bleek dit niet gemakkelijk te realiseren: betrokken organisaties haakten af, raakten subsidie kwijt en daarnaast gaven zij aan dat het vinden van geschikte peer educators moeilijk was.

In de praktijk blijkt dat de betrokken organisaties die de peer educators hebben geselecteerd geen direct contact hebben met de beoogde einddoelgroep. De peer educators die geworven zijn, zijn een representatie van de betrokken organisaties en hun onderliggende overtuigingen, eerder dan een representatie van de beoogde doelgroep. Op zoek naar betrokken organisaties met een Turkse, Marokkaanse en/of Islamitische grondslag, is het ook niet vreemd dat belanghebbende betrokken organisaties vooral Islamitisch zijn en hun Islamitische overtuiging willen uitdragen. De mate van geloof heeft echter een grote invloed gehad op het hele proces en uiteindelijk ook in de manier waarop de boodschap van de voorlichting wordt uitgedragen. De interpretaties van de doelgroep, boodschap maar ook de manier

waarop de boodschap mag worden uitgedragen verschilt per betrokken organisatie en voornamelijk langs de normen van de Islam. De peer educators voelen zich door MOVISIE gerespecteerd, echter veel van hen missen de theologische onderbouwing in het programma.

Het principe van participatie wordt zeer gewaardeerd door alle partijen, zij appreciëren dat zij zeggenschap hebben al is het participatieniveau dat door MOVISIE beoogd werd niet gehaald.

De participatiegraad van de peer educators is lager dan het niveau dat vooraf was bedoeld en lager dan de peer educators ook wilden participeren. Op een aantal onderdelen kwam het overeen met hoeveel de peer educators wilden bijdragen. De peer educators hebben een rol gehad als adviseur en/of referent. En op de meeste onderdelen van het project zijn zij hier ook meer dan tevreden over.

Uit de interviews met sleutelfiguren uit de organisaties blijkt dat zij vinden geen tot zeer weinig zeggenschap te hebben gehad met betrekking tot de ontwikkeling van het programma en zij pleiten voor een meer intensieve samenwerking met voornamelijk de organisaties die het programma moeten gaan uitvoeren voor een succesvollere implementatie. Eén van de knelpunten bij de organisatie van de bijeenkomsten was het bereiken van de doelgroep. De vraag is of de juiste betrokken organisaties benaderd zijn voor participatie.

Concluderend kan worden gezegd dat de beoogde groep jongens wel bereikt wordt met het programma, echter de verschillende partijen geven een andere invulling aan de definitie van de doelgroep. De vraag is of de jongens uit de risicogroep bereikt worden.

Uit zowel de observaties als FG en de individuele interviews blijkt dat het programma niet is uitgevoerd zoals bedoeld. Iedere voorlichting was anders wat consequenties heeft voor mogelijke uitkomsten. Dit komt overeen met wat de peer educators in de individuele interviews aangaven namelijk dat zij een eigen invulling zouden geven aan de voorlichting.

Geen enkele werkvorm of oefening is in iedere voorlichtingsgroepen uitgevoerd. De duur van de bijeenkomsten is door de meeste peer educators flink ingekort vanwege de tanende aandacht van de jongens.

Over het algemeen wordt het project Peer2Peer en het programma Be-A-Man door alle betrokkenen zeer gewaardeerd. Het belang van het onderliggende thema 'grensoverschrijdend seksueel gedrag' onder deze doelgroep wordt door de peer educators en de organisaties onderschreven. Het participatieve karakter en de flexibiliteit spreken de peer educators en de organisaties het meest aan. Het programma zelf werd ook door de deelnemers positief gewaardeerd. De actieve werkvormen, stellingsspel op een rij en rollenspel, spraken het meest aan. De filmpjes spraken het meest tot de verbeelding. Voordrachten en discussie werden het minst positief beoordeeld.

De peer educators waren zeer te spreken over de training. Naast dat het gezellig was, hebben ze veel gehad aan de feedback van de trainer, hebben de meer onervaren peer educators ook didactische vaardigheden geleerd zoals het spreken voor groepen. De peer educators misten wel meer praktische training in het geven van het programma en feedback tijdens de proefimplementatie.

De implementatie is niet overal goed verlopen. De belangrijkste bevorderlijke of belemmerende factor om het programma in te voeren is het contact met en toegang tot (vaste groepen uit) de einddoelgroep. Vaste groepen jongens die regelmatig bij elkaar komen zijn makkelijker de benaderen, vooral door een vaste jongerenwerker of iemand die met deze groep werkt.

Hoe korter het lijntje tot de einddoelgroep hoe makkelijker ook de communicatie gaat en de kans op succesvolle uitvoering groter is.

Op de vraag of de deelnemende jongens door deelname aan het programma kennis hebben opgedaan over seksueel grensoverschrijdend gedrag en de criteria daarvan, bewust zijn van beeldvorming ten aanzien van meisjes/vrouwen en jongens/mannen, hun eigen wensen en grenzen (h)erkennen en om kunnen gaan met sociale groepsdruk, is geen eenduidig antwoord te geven. We zien wel, al zijn het slechts zeer kleine, verschillen in de goede richting tussen de voor- en nameting op de vragenlijst op items betreffende beeldvorming ten aanzien van vrouwen. Gezien het kleine aantal deelnemers, de lage fidelity en de grote variabiliteit in uitvoer van het programma is het niet mogelijk om de verschillen toe te kennen aan een specifiek bestanddeel van het programma.

In deze evaluatie is voornamelijk het proces onderzocht. Door de obstakels, zoals een moeizame werving van geschikte peer educators, organisaties met geringe toegang tot de doelgroep, een lage fidelity en dose delivered, die de implementatie vermoelijkten is het niet mogelijk iets te concluderen over de effectiviteit, werkzaamheid en doeltreffendheid van (onderdelen van) het programma. Het is onduidelijk wat de lichte verschuiving die lijkt op te treden tussen de voor- en nameting veroorzaakt: het programma B.A.M. of dat er door de jongens over het onderwerp gesproken wordt. Wel is de waardering onder de betrokkenen voor het programma en het thema groot.

De grootste kanttekening van het programma is de onduidelijkheid over de rol van de Islam in het project. Op alle niveaus werd hier veel discussie over gevoerd. De beschrijving van jongens met een Turkse, Marokkaanse en/of een 'Islamitische' achtergrond wordt door sommige geïnterpreteerd als gelovige Islamitische jongens, en door anderen als een sociaal maatschappelijk kenmerk van een groep. Doordat de doelgroep niet helder is gedefinieerd sluiten de doelen niet aan op de behoefte van de doelgroep, is er een grote diversiteit in de peer educators en organisaties.

Ten slotte wordt een aantal aanbevelingen gedaan.

Inhoudsopgave

	Samenvatting	2
1	Inleiding	6
1.1	Achtergrond en doelstellingen van het project Peer2Peer	6
1.2	Uitgangspunten Peer2Peer: Peer education en een participatieve benadering	6
1.3	Proefimplementatie en evaluatie	8
2	Methodie evaluatie proefimplementatie	11
2.1	Observatie tijdens bijeenkomsten.....	12
2.2	Individuele telefonische interviews met peer educators	12
2.3	Focus Groep Discussie peer educators	12
2.4	Telefonische interviews met sleutelfiguren van betrokken organisaties	13
2.5	Vragenlijst voor- en nameting einddoelgroep	13
2.6	Interviews met een selectie deelnemers	15
3	Resultaten evaluatie van de proefimplementatie	16
3.1	Observatie van de voorlichtingsbijeenkomsten	18
3.2	Interviews peer educators	21
3.3	Focus Groep Interview Peer educators	30
3.4	Interviews sleutelfiguren betrokken organisaties.....	36
3.5	Vragenlijst B.A.M. jongeren	41
3.6	Interviews jongeren.....	47
4	Conclusie en discussie evaluatie proefimplementatie Peer2Peer / Be-A-Man 52	
4.1	Inleiding	52
4.2	Peer education.....	52
4.3	Participatie	54
4.4	Bereik (Reach) en Werving	57
4.5	Fidelity	58
4.6	Dose delivered.....	59
4.7	Waardering	60
4.8	Implementatie	61
4.9	Uitkomsten van het programma	61
4.10	Peer2Peer langs de Diversiteitsmeetladder: Bereik en effectiviteit van interventies voor (etnische) doelgroepen	63
4.11	Methodologische verantwoording.....	64
4.12	Algemene conclusie: 'theoretische goed onderbouwd' of niet	65
5	Aanbevelingen	67
5.1	Keuzes maken	67
5.2	Doorontwikkeling op de huidige ingeslagen weg	68
6	Referenties	72
	Bijlage(n)	
	A Dataverzameling instrumenten	
	B Resultaten Focus Groep Discussie peer educators	
	C Resultaten Vragenlijst jongens	

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en doelstellingen van het project Peer2Peer

Laagopgeleide jongens met een Islamitische achtergrond zijn een kwetsbare doelgroep en moeilijk te bereiken voor gezondheidsbevordering in het algemeen en voor bevorderen van de seksuele weerbaarheid in het bijzonder. De doelstelling van het project is:

“Het terugdringen van seksueel geweld gepleegd door laag opgeleide jongens met een Turkse, Marokkaanse en/of Islamitische achtergrond tussen 12 en 16 jaar door het bevorderen van de seksuele weerbaarheid van deze jongens, door middel van het ontwikkelen van een methodiek gebaseerd op het concept van peer education en hier een proefimplementatie, evaluatie en vervolgens aanpassing van te realiseren.”

MOVISIE is de projectleider van het project Peer2Peer.

Het programma met de naam ‘Be-A-Man’ voor dit doel ontwikkeld is, is een doorontwikkelde methodiek ‘Peer education: preventie seksueel geweld onder nieuwe Nederlanders’. Het programma ‘Be-A-Man’ richt zich specifiek op jongens met een Islamitische achtergrond en een laag opleidingsniveau omdat juist deze een grote kwetsbaarheid hebben voor zowel plegerschap als slachtofferschap van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook moet de doorontwikkelde methode Peer2Peer gedragsverandering ten doel hebben.

Het project Peer2Peer bestaat uit 6 fasen: (1) Theoretische onderbouwing en literatuuronderzoek, (2) Werving organisaties¹ en peer educators; (3) Aanpassen van een eerder ontwikkelde methodiek ‘peer education: preventie seksueel geweld onder nieuwe Nederlanders’ aan deze doelgroep; (4) Proefimplementatie en evaluatie; (5) Verbeteren handleiding, toolkit, train-de-trainer; en (6) Bestendiging (verspreiden resultaten en implementatie).

TNO is gevraagd om de evaluatie van het programma en de proefimplementatie uit te voeren (Fase 4) ten einde aanbevelingen te geven voor verbetering van de handleiding, toolkit en train-de-trainer en advies betreffende verdere implementatie (Fase 5 en 6).

1.2 Uitgangspunten Peer2Peer: Peer education en een participatieve benadering

De belangrijkste uitgangspunten van het project Peer2Peer zijn peer education en een participatieve benadering. Deze uitgangspunten kunnen bijdragen aan een goede aansluiting bij de einddoelgroep om acceptatie van het programma te vergroten en zo een succesvolle implementatie bewerkstelligen.

1.2.1 *Peer education*

Peer educatie wordt erkend als een geschikte methode om een moeilijk te benaderen doelgroep te bereiken. Peer education betekent leren van gelijken. In de praktijk komt het er op neer dat mensen uit een specifieke doelgroep (peer educators) informatie en vaardigheden overdragen of gedrag overbrengen op andere leden uit die doelgroep (peers). Dit betekent dat een peer tot dezelfde

---

¹ Veel van de organisaties die betrokken zijn bij het project Peer2Peer zijn geen MZO. In dit rapport zal gerefereerd worden aan ‘betrokken organisaties’. Hiermee worden alle organisaties inclusief MZO’s die een rol hebben gespeeld in het project.

sociale groep hoort, dat ze in ieder geval één belangrijk en bindend sociale of demografische kenmerk delen met de doelgroep. Peer educators kunnen soms meer voor elkaar krijgen dan ouders, docenten en professionals, omdat zij als rolmodel hun persoonlijke ervaringen met andere jongeren delen (zie www.peerprojecten.nl en FHI, 2010).

1.2.2 *Participatieve benadering*

Bij de ontwikkeling van de methodiek is nadrukkelijk gekozen voor een participatieve benadering: zowel de betrokken organisaties, die verantwoordelijk zijn voor het uitzetten van de methodiek binnen hun eigen netwerken, waren betrokken bij de ontwikkeling van de methodiek, als de peer educators hebben een actieve rol bij het ontwikkelen van de methodiek. Een alliantie van betrokken organisaties is vanaf het begin betrokken, vooral gericht op het bereiken van de doelgroep en een succesvolle implementatie.

MOVISIE ziet de peer educators en de betrokken organisaties als 'gelijkwaardige gesprekspartners'. Het doel is het creëren van een gezamenlijke methodiek (medezeggenschap én gezamenlijke eigendomsrecht). Bij een participatieve benadering en participatief werken gaat het niet om het overdragen van de boodschap van de gezondheidsbevordering, maar om *een co-creatie gebaseerd op dialoog*.

Participatie wordt gezien als een continuüm met verschillende niveaus. De 'Participatieladder van Pretty' (1995) wordt in dit kader toegepast (zie ook Figuur B1, Bijlage B). Deze 'ladder' bestaat uit 7 treden (0-6), ofwel participatieniveaus (Jacobs, 2005; Abma en Broerse, 2007):

- 0: *Geen participatie*: de betrokkenen (peer educators en betrokken organisaties) wordt niet geïnformeerd, of alleen over de activiteiten of onderdelen die voor haar relevant worden geacht.
- 1: *Passieve participatie*: De betrokkenen worden geïnformeerd, maar de professionals hebben volledige controle over de planning, ontwikkeling en/of implementatie en zijn verantwoordelijk voor de financiering. De betrokkenen hebben een rol als 'proefpersoon'.
- 2: *Participatie via informatie*: Betrokkenen worden geïnformeerd en betrokken via het stellen en beantwoorden van vragen, maar de professionals hebben volledige controle over de planning, ontwikkeling en/of implementatie en zijn verantwoordelijk voor de financiering. De betrokkenen hebben een rol als informatieverstrekker.
- 3: *Participatie via consultatie*: De betrokken wordt gevraagd om hun mening, behoeften of veranderwensen en er wordt gehandeld naar hun visie als de professionals dat nodig achten maar de professionals hebben volledige controle over de planning, ontwikkeling en/of implementatie en zijn verantwoordelijk voor de financiering. De besluitvorming ligt bij de professionals. De betrokkenen hebben een rol als adviseur.
- 4: *Functionele participatie*. Betrokkenen worden actief betrokken in planning, ontwikkeling en/of implementatie. Zij krijgen taken toegewezen al dan niet met

een beloning of prikkel om deze uit te voeren. De controle en uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het proces en de uitkomsten ligt bij de professionals. De betrokkenen hebben een rol als referent waarin zij bepaalde stappen beoordelen.

- 5: *Interactieve participatie*: Betrokkenen en professionals werken samen in planning, ontwikkeling en/of implementatie, zij dragen de gezamenlijke verantwoordelijkheid. Besluiten worden samen genomen en er is sprake van het delen van kennis om nieuwe inzichten te creëren. De betrokkenen participeren in bepaalde stappen als volwaardig partner in het project.
- 6: *Zelfmobilisatie*: Betrokkenen maken onafhankelijk van de professionals keuzes en hebben volledige controle en verantwoordelijkheid over planning, ontwikkeling en/of implementatie. De professionals staan op de achtergrond. De betrokkenen hebben de rol van opdrachtgever.

Hoe hoger de participatiegraad hoe meer zeggenschap en inspraak, maar ook verantwoordelijkheid, de betrokkenen hebben. Het gevoel van eigenaarschap en commitment die betrokkenen voelen bij een programma of project hangt ook samen met het participatieniveau (Abma en Broerse, 2007).

Binnen het project Peer2Peer wordt een hoog participatieniveau van de peer educators verwacht (Functionele en/of Interactieve participatie) en dit participatieniveau wordt ook verwacht van de betrokken organisaties op de onderdelen werving van de doelgroep en organisatie van de bijeenkomsten.

1.3 Proefimplementatie en evaluatie

1.3.1 *Het programma Be-a-Man*

Het programma dat binnen het project Peer2Peer is ontwikkeld heeft de naam Be-A-Man (B.A.M.) gekregen. B.A.M. bestaat uit 4 interactieve groepsbijeenkomsten van een uur. Er kan ook gekozen worden voor twee bijeenkomsten van twee uur. De thema's en bijbehorende leerdoelen die per bijeenkomst behandeld worden zijn:

1. Beeldvorming over jongens/mannen en meisjes/vrouwen
  - a. Jongens worden zich bewust van eigen ideeën over meisjes/vrouwen en jongens/mannen in relatie tot seksueel gedrag en kunnen deze aangeven;
  - b. Jongens worden zich bewust dat beeldvorming over meisjes /vrouwen en jongens/mannen invloed heeft op (hun) gedrag.
2. Kennis en erkennen seksueel grensoverschrijdend gedrag
  - a. Jongens worden bewust van en erkennen het bestaan van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag;
  - b. Jongens kennen het verschil tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag en niet seksueel grensoverschrijdend gedrag;
  - c. Jongens weten de vier belangrijkste/meest voorkomende criteria (je moet allebei willen, zonder dwang en druk, gelijkwaardig en met zelfrespect) voor seksueel grensoverschrijdend gedrag te benoemen en kunnen deze herkennen;
  - d. Jongens kunnen minimaal twee instellingen noemen waar ze terecht kunnen voor vragen en hulp.
3. Herkennen en respecteren van wensen en grenzen
  - a. Jongens kunnen een tweetal mythes benoemen op het gebied van seksualiteit;

- b. Jongens kunnen per getoonde situatie aangeven wanneer seksueel gedrag over een grens gaat, waarbij gebruik gemaakt wordt van de zes criteria voor gewenst seksueel gedrag;
  - c. Jongens kennen een aantal positieve gedragsalternatieven om grenzen van zichzelf en een ander te respecteren en kunnen deze benoemen.
4. Sociale druk/groepsdruk
- a. Jongens kunnen één of meerdere positieve gedragsalternatieven benoemen wanneer zij sociale druk of groepsdruk ervaren op seksueel gebied;
  - b. Jongens geven aan dat zij in situaties van groepsdruk/sociale druk beter in staat zijn om hun eigen grenzen te handhaven.

Het gaat bij deze voorlichting om een combinatie van informatie geven en uitwisselen. Het interactieve karakter is belangrijk. De peer educator moet in gesprek gaan met de deelnemende jongens. De bijeenkomsten worden geleid door twee peer educators.

De peer educators hebben een 'toolkit' en een handleiding met een verscheidenheid aan werkvormen, oefeningen en materiaal om in te zetten. Op basis van de groep die zij aantreffen kiezen zij de werkvormen die op dat moment het beste aansluiten.

1.3.2 *Evaluatie van proefimplementatie Be-A-Man*

Een evaluatie is uitgevoerd op proces en uitkomsten, op drie niveaus: de betrokken organisaties, de peer educators en de einddoelgroep (jongens met een Islamitische achtergrond).

Het betreft een evaluatie van de proefimplementatie met als doel aanbevelingen ter verbeteringen en doorontwikkeling van het programma Be-A-Man en implementatie. Het gaat hier dus om een 'formative' evaluatie en geen 'summative' evaluatie (een oordeel of het programma de doelen en doelstellingen heeft gehaald, d.i. gedragsverandering onder de einddoelgroep (Bartholomew et al 2011)).

De proces evaluatie is van groot belang. In deze evaluatie zijn de volgende concepten geformuleerd door Linnan & Steckler (2002) onderzocht:

- Reach: deel van de beoogde doelgroep die bereikt is door het programma;
- Recruitment: een beschrijving van hoe de deelnemers aan het programma zijn geworven;
- Dose delivered: deel van beoogde onderdelen dat daadwerkelijk de doelgroep bereikt heeft;
- Dose received: in hoeverre de deelnemers betrokken zijn bij het programma en hoe zij het programma (onderdelen) ontvangen hebben. In deze evaluatie is dit concept vrij vertaald naar waardering;
- Fidelity: in hoeverre het programma is uitgevoerd zoals bedoeld;
- Implementatie: overall oordeel over hoe het programma door de gebruikers is geïmplementeerd en uitgevoerd en ontvangen.

Omdat het programma leunt op peer education en actieve participatie is ook onderzocht in hoeverre peer education en participatie heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van het programma.

Naast de procesmatige concepten zijn ook de uitkomsten van het programma onderzocht, d.w.z. of er veranderingen in bewustzijn, kennis, en attitudes zijn opgetreden onder de deelnemers aan het programma.

De onderzoeksvragen in de procesevaluatie zijn:

- 1 **Peer education:**
  - Wat zijn de werkzame onderdelen van peer education bij dit thema en bij deze doelgroep?
- 2 **Participatie:**
  - In hoeverre is er daadwerkelijk geparticipeerd in de totstandkoming van Peer2Peer?
- 3 **Bereik en werving (reach):**
  - Is de beoogde/juiste doelgroep bereikt?
  - Wat zijn de belemmerende/bevorderende factoren van de werving?
  - Sluit het programma aan bij de belevingswereld van de doelgroep?
- 4 **Fidelity:**
  - Is het programma uitgevoerd zoals de bedoeling was?
- 5 **Dose delivered:**
  - Welke thema's zijn behandeld en welke onderdelen van het programma/toolkit zijn gebruikt?
- 6 **Waardering:**
  - Hoe is het programma door de doelgroep, peer educators en betrokken organisaties ervaren?
  - Welke onderdelen spreken het meest aan?
  - Hoe is de training door de peer educators ervaren?
- 7 **Implementatie:**
  - Wat zijn belemmerende/bevorderende factoren om het programma in te voeren?

Betreffende de effecten of de uitkomsten van het programma zijn de onderzoeksvragen:

- In hoeverre hebben de jongens de vooraf bepaalde leerdoelen na afloop van het programma behaald?
- Wat zijn mogelijke werkzame bestanddelen van het programma?

2 Methode evaluatie proefimplementatie

Met behulp van kwalitatieve dataverzamelingstechnieken is de (proces)evaluatie van de proefimplementatie van Be-A-Man/Peer2Peer uitgevoerd tussen maart en juli 2012 door het afnemen van individuele (telefonische) interviews, een focusgroep interview, observaties, en vragenlijsten. Data zijn verzameld op het niveau van organisatie, intermediairs (peer educator) en de einddoelgroep (moslimjongens). Alle instrumenten voor dataverzameling zijn opgenomen in Bijlage A.

Figuur 2.1 geeft een overzicht van de dataverzameling in de evaluatie weer.

Figuur 2.1: Overzicht dataverzameling in de evaluatie

Betrokken organisatie	Peer educators	Doelgroep	
	Telefonische interviews (voormeting): Waardering, bereik, peer education, participatie		Februari – maart 2012
		Vragenlijst /persoonlijke interviews voormeting	Maart – juni 2012
		Observaties van de bijeenkomsten: Bereik, fidelity, dose delivered, waardering, implementatie	Maart – juni 2012
		Vragenlijst /persoonlijke interviews nameting: Uitkomsten, bereik, waardering	Maart – juni 2012
	Telefonische interviews (nameting): Waardering, bereik, fidelity, dose delivered, implementatie, peer education, participatie		Juni 2012
	Focus Groep Interview: Waardering, dose delivered, participatie		Juni 2012
Telefonische interviews: Bereik, implementatie, peer education, participatie			Juni-juli 2012

2.1 Observatie tijdens bijeenkomsten

De bijeenkomsten van Be-A-Man zijn bijgewoond en geobserveerd door een mannelijke observator van MOVISIE of van TNO. Tijdens de bijeenkomst en meteen na afloop is aan de hand van een vast format beschreven wat er tijdens de bijeenkomst gebeurd is (Bijlage A1.). In deze observatieformulieren is gevraagd naar:

- Welke thema's en leerdoelen behandeld zijn tijdens de bijeenkomsten (dose delivered);
- Welke werkvormen en oefeningen tijdens de bijeenkomsten zijn uitgevoerd (dose delivered);
- Of de werkvormen zijn uitgevoerd en de thema's zijn behandeld zoals in de handleiding staat beschreven (fidelity);
- Hoe de groep reageerde op de werkvormen (waardering, reach).

2.2 Individuele telefonische interviews met peer educators

Om de ervaringen en waardering met betrekking tot het project Peer2Peer, de training en het programma Be-A-Man, van de peer educators te onderzoeken is gekozen voor telefonische gesprekken voor en na afloop van de proefimplementatie. Er waren 8 peer educators betrokken bij Peer2Peer.

Alle acht peer educators zijn benaderd om deel te nemen aan de telefonische interviews. Tijdens de laatste trainingsdag heeft de trainer hen op de hoogte gebracht van de telefonische interviews. Vervolgens zijn zij per e-mail, sms en telefonisch benaderd voor een interview na de training en vóór de start van de proefimplementatie (eind-februari – maart 2012). Aan het einde van de proefimplementatie in juni 2012 zijn de peer educators gevraagd naar hun persoonlijke ervaringen.

De interviews waren semigestructureerd en zijn afgenomen met behulp van een topiclijst (Bijlage A.2.). De behandelde topics waren: verwachtingen en uitvoer van het programma, waardering training en voorbereiding, waardering programma, waardering werkvormen en beeldmateriaal, participatie, peer education, doelgroep en de doelen van het programma. De peer educators is gevraagd naar hoe ze het (uitvoeren van het) programma evenals hoe zij het hele proces en de participatieve aanpak hebben ervaren. Daarnaast is gevraagd naar de verwachtingen die zij hadden ten aanzien van het programma en of deze zijn uitgekomen, naar zowel positieve aspecten als negatieve aspecten. Ook is hen gevraagd in hoeverre het programma aansluit bij de belevingswereld van jongeren en wat zij denken dat de werkzame bestanddelen zijn. Daarnaast is de training en de begeleiding vanuit MOVISIE besproken.

De interviews vooraf aan de proefimplementatie duurden gemiddeld 40 minuten, de kortste duurde 30 minuten en de langste een uur. De interviews na afloop van de proefimplementatie duurden langer: gemiddeld een uur, tussen 45 minuten en 1 uur en 20 minuten.

De peer educators ontvingen een VVV-bon ter waarde van 30 EUR na afloop.

2.3 Focus Groep Discussie peer educators

Na afloop van de proefimplementatie is een Focus Groep Discussie (FG) met alle peer educators gehouden bij MOVISIE. De FG duurde anderhalf uur.

Voor de uitvoer van FG is een draaiboek (zie Bijlage A.3.) gebruikt. De FG bestond uit een aantal onderdelen:

1. *Waardering en oordeel over het project en het programma*: Brainstorm waardering van het hele project. Anoniem werden de peer educators gevraagd om op post-its de drie beste aspecten of pluspunten van het project op te schrijven en de drie knelpunten of minpunten. Deze werden plenair op een flip-over gegroepeerd en geprioriteerd. Deze concepten zijn ook nagevraagd in de individuele interviews. In de individuele interviews is ingegaan op hun persoonlijke ervaringen, in de FG was ruimte om hier met elkaar over te discussiëren en elkaar aan te vullen of elkaars meningen te onderschrijven.
2. Om de *participatiegraad* te meten werden de peer educators gevraagd om aan te geven op de Participatieladder van Pretty (1995) in hoeverre zij vinden dat zij geparticipeerd hebben op de verschillende onderdelen en in hoeverre zij hadden willen participeren. Vervolgens is dit plenair besproken.
3. Om een inzicht te krijgen in de *fidelity, dose delivered en waarderingen* van de onderdelen van het programma hebben de peer educators per onderdeel aangegeven of zij de oefening/werkvorm ook hebben uitgevoerd. Vervolgens konden zij stemmen of zij de werkvorm in het programma zou moeten blijven, of het verwijderd mocht worden, of dat het moest worden aangepast. Na afloop is nog verder ingegaan op de aanpassingen en de redenen voor deze aanpassingen.

De FG is opgenomen op band. Na afloop kregen de acht peer educators een VVV-bon ter waarde van 45 EUR.

2.4 Telefonische interviews met sleutelfiguren van betrokken organisaties

Om de ervaringen en waardering met betrekking tot het project Peer2Peer, de werving van de doelgroep en de implementatie van het programma te onderzoeken is gekozen voor telefonische gesprekken na afloop van de proefimplementatie met sleutelfiguren van de bij het project betrokken organisaties (jongerenwerk, migranten (koepel)organisaties); dit waren de organisaties die de peer educators hebben geworven, bijeenkomsten hebben georganiseerd, en ook de organisaties waarbij de werving niet verliep zoals gepland.

Deze semigestructureerde interviews zijn gehouden met behulp van een topiclijst. De thema's die behandeld zijn, gaan over het oordeel van de betrokken organisaties over de participatieve opzet, de werving van de peer educators en deelnemers, en de implementatie van het programma. Er is voornamelijk ingegaan op de bevorderende en belemmerende factoren bij de organisatie van de bijeenkomsten en bij de werving van peer educators en jongeren.

De organisaties betrokken bij het project zijn juni-juli 2012 via email benaderd om een telefonische afspraak te maken. Bij deze email was de topiclijst (zie Bijlage A.4.) gevoegd.

De interviews zijn afgenomen in juli 2012 en duurden tussen de 30 minuten en een uur en een kwartier.

2.5 Vragenlijst voor- en nameting einddoelgroep

Veranderingen in kennis, bewustwording van, en houding ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder de deelnemende jongens is gemeten door

middel van een korte schriftelijke vragenlijst die zij vóór en ná het volgen van het programma individueel invulden.

VOORMETING: Bij binnenkomst werden de deelnemers na een korte introductie gevraagd een informed consent formulier en de vragenlijst in te vullen. Alle deelnemers hebben een toestemmingsformulier getekend. Op de basisschool, onder de zeer jonge deelnemers, is een omgekeerde bezwaarprocedure gestart. De ouders van de jongens kregen informatie over het onderzoek en de mogelijkheid om schriftelijk bezwaar aan te tekenen tegen deelname aan het onderzoek. Er zijn geen bezwaren aangetekend.

De vragenlijsten werden verzameld door studenten ingezet door TNO. De jongens konden vragen stellen aan de aanwezigen van TNO en bij het inleveren van de vragenlijst werd nagevraagd of zij alle vragen goed hadden begrepen.

NAMETING: Bij het einde van de tweede of laatste bijeenkomst moesten de jongens de vragenlijst opnieuw invullen en inleveren bij de studenten van TNO. Vragen kunnen gesteld worden aan de studenten.

Het invullen van de vragenlijsten duurde tussen de 10-15 minuten. Na het invullen van beide vragenlijsten ontvingen de jongens een VVV-bon ter waarde van 15 EUR.

De vragenlijst bestond uit vier onderdelen en is toegevoegd als Bijlage A.5. 'Deel A: Wie ben jij' bevatte vragen over de leeftijd, opleiding, geboorteland en geloof.

In 'Deel B: Wat vind jij' werden zes stellingen voorgelegd die betrekking hadden op beeldvorming t.a.v. meisjes/vrouwen en jongens/mannen: over mythen – 'Als een meisje sexy kleding draagt, wil ze zoenen of meer', 'Als een jongen eenmaal seksueel opgewonden is, kan hij niet meer stoppen' – en over het (h)erkennen van grenzen en bewaken van grenzen – 'Soms moet een jongen een meisje een beetje 'pushen' om te krijgen wat hij wil'. De jongens konden aangeven in hoeverre zij het met de uitspraak eens of oneens waren op een 5-punt Likert schaal. De stellingen zijn deels aangepast van het Lespakket 'Jongens'(TNO) (3 stellingen) of van Lespakket 'Dichtbij mijn bed show' (Derycke, 2011)' (2 stellingen).

In 'Deel C: Wat zou jij doen' werd aan de hand van een scenario gevraagd in hoeverre de jongens gevoelig zijn voor sociale groepsdruk. Het scenario wordt ook gebruikt in het Lespakket 'Jongens' (TNO).

In het laatste deel is uitgevraagd op jongens seksueel grensoverschrijdend gedrag (h)erkennen en ook de onderliggende criteria kunnen benoemen. 'Deel D: Jouw mening' bevatte zes korte situaties aangepast uit 'het Vlaggensysteem'(Frans en Franck, 2010), Lespakket 'Jongens'(TNO), en/of Lespakket 'Dichtbij mijn bed show' (Derycke, 2011)'. Per situatie konden de jongens aangeven door middel van smilies of zij de situatie 'OK' of 'niet OK' vinden. Per situatie werd ook gevraagd naar waarom zij het wel of niet OK vinden.

De nameting was vergelijkbaar met die van de voormeting. De vragenlijst is aangevuld met een deel: 'Be-A-Man' waarin gevraagd werd naar de waardering van het programma, de filmpjes en de peer educators.

Voor de evaluatie is uitsluitend beschrijvende statistiek gebruikt, gemiddeldes, standaard deviaties frequenties zijn uitgerekend. Waar mogelijk zijn gemiddelde scores vergeleken middels t-toetsen of repeated measures variantie analyses (ANOVA).

2.6 Interviews met een selectie deelnemers

De antwoorden op de vragenlijst zijn aangevuld met korte interviews van maximaal 15 minuten, met een selectie van deelnemende jongens op basis van vrijwilligheid, voor en na het volgen van de bijeenkomsten. Voorafgaand aan het interview tekenden zij een toestemmingsformulier.

Na het invullen van de vragenlijsten voorafgaande de eerste bijeenkomst is er door studenten van TNO aan de groep deelnemers die in de juiste leeftijdscategorie (tussen de 12 en 16 jaar oud) gevraagd om deel te nemen aan een interview. Na afloop van de tweede/laatste bijeenkomst werden dezelfde jongens nogmaals geïnterviewd. Per groep zijn drie jongens geïnterviewd.

De interviews duurden 15 minuten, zijn opgenomen op band en uitgetypt.

Tijdens de interviews kregen de deelnemers twee scenario's (zie Bijlage 1.6), beide scenario's uit het Lespakket 'Jongens'(TNO), over grensoverschrijdend gedrag. Bij één scenario zijn vervolgens de vier belangrijkste criteria van grensoverschrijdend gedrag uitgevraagd. Het tweede scenario ging in op sociale groepsdruk. In de analyse is gekeken of de antwoorden die de jongens gaven verschilde tussen de voor- en nameting.

De deelnemers ontvingen een VVV-bon ter waarde van 30 EUR voor deelname aan beide interviews.

3 Resultaten evaluatie van de proefimplementatie

Drie organisaties hebben acht peer educators geworven voor het project: Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN) één peer educator, Stichting IHSAN (Islamitisch Instituut voor Maatschappelijke Activering) drie peer educators, en Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR) drie educators. Eén peer educator is rechtstreeks door MOVISIE benaderd. Acht peer educators hebben geparticipeerd, zijn getraind en hebben het programma uitgevoerd.

Acht groepsvoorlichting waren gepland, waarvan aan zes groepen voorlichting is gegeven.

Op drie locaties is de organisatie van de bijeenkomsten niet verlopen zoals gepland. In Rotterdam, Buurthuis de Propeller, was door SPIOR twee bijeenkomsten georganiseerd. De aanwezige groep jongeren was ouder dan de doelgroep (18-25 jaar). Na het invullen van de vragenlijst was het merendeel al vertrokken voordat de bijeenkomst begon. De tweede bijeenkomst is afgeblazen. De groep jongens geworven bijeengekomen voor de voorlichting georganiseerd door SPIOR bij Stichting Nida in Rotterdam, was zeer heterogeen in leeftijd en het aantal was te groot. Deze groep is opgesplitst in een jongere en oudere groep. Bij de tweede bijeenkomst waren 4 jongens aanwezig.

In het asielzoekerscentrum Almere is door Stichting Multiculturele Organisatie Almere (SMOA) een bijeenkomst georganiseerd, de aanwezige groep bestond uit een groep asielzoekers, moslimmannen die duidelijk ouder waren dan de doelgroep. De aanwezige mannen waren niet goed voorgelicht over de bijeenkomst en de formulieren schrokken af.

In deze evaluatie worden de voorlichtingsbijeenkomsten, gehouden in maart, april, mei en juni 2012 aan zeven groepen jongens op zeven locaties meegenomen. Negen bijeenkomsten zijn door twee peer educators geleid, vijf bijeenkomsten zijn door één peer educator geleid.

In hoofdstuk 3.4. wordt verder ingegaan op de kenmerken van de organisaties. Alle bij het project betrokken organisaties zijn sociaal-maatschappelijke organisaties met een affiniteit voor de doelgroep met een Turks, Marokkaanse en/of Islamitische achtergrond. De organisaties verschillen in hoe prominent de Islam als geloof aanwezig is in (de uitvoering van) hun werk. Tijdens de evaluatie van Peer2Peer bleek de invulling van 'Islamitisch' van belang voor de resultaten. We hebben de organisaties en de aan de organisatie gelinkte peer educators opgedeeld in twee typen. Bij Type 1 organisaties en peer educators horen de organisaties en peer educators met een Islamitische achtergrond en die zich richten op moslimjongeren, maar waarbij de Islam geen prominente plek heeft als levensbeschouwelijk, eerder als cultureel-maatschappelijk kenmerk. Bij Type 2 organisaties en peer educators neemt de Islam een levensbeschouwelijke prominente plaats in. Zij dragen het geloof uit en belijden de Islam. Hierbij horen organisaties als moskeeën, Islamitische scholen e.d.. In het vervolg van het rapport worden deze typering gebruikt.

Tabel 3.1. biedt een overzicht van de kenmerken van de bijeenkomsten die meegenomen zijn in de evaluatie.

Tabel 3.1 Overzicht van de voorlichtingsbijeenkomsten

Locatie en lokale partner	Uitvoerende organisaties	Type	Betrokken organisatie	Aantal en tijdsduur bijeenkomsten	Aantal jongens per bijeenkomst ¹	Peer educator	Type
Amsterdam Noord, Jongerencentrum 't Crat	Streetcornerwork Amsterdam i.s.m. DOCK	1	SMN	2 1 uur 20 min 1 uur 25 min	9 10-16	Peer educator 1 & Peer educator 2 (bijeenkomsten 1 en 2)	1
Amersfoort, Wijkcentrum de Driehoek	Jongerenwerk Amersfoort	1	SMN	2 1 uur 20 min 1 uur 45 min	9 11	Peer educator 1 & Peer educator 2 (bijeenkomsten 1 en 2)	1
Uden, Suleymaniye Moskee	Ensar/IHSAN	2	IHSAN	2 1 uur 10 min 1 uur	6-10 12-13	Peer educator 4 (deel van bijeenkomst 1), Peer educator 3 (deel van bijeenkomst 1), Peer educator 3 (bijeenkomst 2)	2
Eindhoven, Stichting Turkse Gemeenschap Eindhoven	IHSAN	2	IHSAN	2 1 uur 50 min 1 uur 50 min	8-10 10	Peer educator 3 & Peer educator 5 (bijeenkomsten 1 en 2)	2
Utrecht, Aboe Da'oeed basisschool	Cultined/Islamitische basisschool	2	IHSAN	41 uur 20 1 uur 10 min 1 uur 10 min 45 min	15 14	Peer educator 3 (bijeenkomsten 1 en 2) Peer educator 6 & Peer educator 7 (bijeenkomsten 3 en 4)	2
Rotterdam, Locatie West Stichting Nida	SPIOR	1/2	SPIOR	2 1 uur 1 uur 5 min	21 3-4	Peer educator 7 & Peer educator 6 (bijeenkomst 1) Peer educator 6 (bijeenkomst 2)	2
Rotterdam, buurthuis de Propeller	SPIOR	1/2	SPIOR	afgelast	doelgroep niet aanwezig		2
Almere, Asielzoekerscentrum	SMOA	1	SPIOR	afgelast	Doelgroep niet aanwezig		2

¹ Het aantal jongens aanwezig bij de groepen wisselde, soms kwamen er jongens later binnenlopen of verlieten de voorlichting.

In dit hoofdstuk worden de resultaten per dataverzamelingstechniek beschreven.

3.1 Observatie van de voorlichtingsbijeenkomsten

Het programma Be-A-Man bestaat uit vier bijeenkomsten van een uur. Op één locatie na, de Islamitische basisschool, zijn twee in plaats van vier bijeenkomsten gehouden; bijeenkomsten 1 en 2 en bijeenkomsten 3 en 4 zijn samengevoegd. De samengevoegde bijeenkomsten duurden gemiddeld een uur en 20 minuten (82 minuten); de kortste 60 minuten en de langste 110 minuten.

Het gehele programma zou (vier uur) 240 minuten in beslag nemen. Alleen op de Islamitische basisschool hebben ze langere voorlichting gehad (265 minuten). De gemiddelde totale tijd die de andere groepen voorlichting hebben gekregen is 165 minuten (2 uur 45 minuten), variërend tussen 125 minuten (2 uur en 5 minuten) en 220 minuten (3 uur 40 minuten). Bijeenkomsten werden vaak eerder gestopt als de aandacht van de groep verslaptte, de groep verveeld raakte. In sommige gevallen liepen jongens de ruimte uit en werd de bijeenkomst beëindigd.

3.1.1 *Bereikte doelgroep jongens en organisaties (Reach)*

Be-a-Man is een interactief peer education programma gericht op kleine groepen. Idealiter bestaat de groep of uit jongens van 12-14 jaar of uit jongens van 14-16 jaar. Het gemiddelde aantal jongens in een groep was 10; de grootste groep bestond uit 21 jongens en de kleinste groep uit 5. In totaal zijn 86 jongens naar de bijeenkomsten gekomen, waarvan 44 jongens alle bijeenkomsten hebben gevolgd. De groepen jongens waren bestaande groepen; de jongens kenden elkaar óf van het buurthuis, uit dezelfde klas of uit de moskee.

De meeste groepen bestonden uit jongens van 11-17 jaar.

Tijdens de bijeenkomsten komt naar voren dat de jongens in de groepen niet de jongens lijken die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen, zij komen deugdzaam over en zijn het eens met de peer educator. De basisschoolgroep bleek heel weinig kennis te hebben van seksualiteit in het algemeen.

In een aantal groepen zat er ook een of meerdere volwassenen bij, afgevaardigden van de MZO, jongerenwerk, school of moskee. Bij het jongerenwerk droeg de aanwezigheid van een jongerenwerker bij aan het groepsproces. Bij een paar andere groepen (bijvoorbeeld in de moskee en op de basisschool) had de aanwezigheid van de volwassenen een nadelig aspect. Zo leken de jongens meer op hun gemak en durfden zij meer te zeggen als de volwassenen (even) weg waren.

3.1.2 *Uitvoering van het programma (Fidelity)*

Opvallend is de grote verscheidenheid in uitvoering van het programma. Geen enkele voorlichting is hetzelfde. De peer educators hadden de vrijheid om het programma aan te passen en de werkvormen te kiezen die bij de doelgroep passen. Van twee groepen, de voorlichtingen die gehouden zijn bij jongerenwerk, kan worden geconcludeerd dat daar het programma is uitgevoerd zoals beschreven in de handleiding. In de andere voorlichtingen zijn uitgebreide theologische verhandelingen toegevoegd over bijvoorbeeld de regels van de Islam en de behoefte van de mens, over het nut van en de controle over driften. Ook hebben de meeste peer educators de verhalen van de Profeet toegevoegd. De jongens reageerden op deze verhalen met respect, echter hier was zeer weinig tot geen sprake van interactiviteit. Hoogstens konden wat jongens vragen stellen over wat de Islam in bepaalde situaties voorschrijft.

Uit de observaties blijkt dat de peer educators niet altijd een interactieve manier van voorlichting hebben gebruikt. De verhalen van de Profeet en de verzen uit de Koran werden in voordracht gegeven. In één geval was de observator onder de indruk van de verhalen van de Profeet. De jongens waren rustig en stil en luisterden zeer aandachtig. De peer educator had in deze gevallen de rol van 'docent' en werd dan ook 'meester' genoemd door de jongens. Tijdens de voorlichting op de basisschool, waar een groot deel van de voorlichting bestond uit seksuele voorlichting, werd een 'socratische' didactiek gebruikt waarbij de jongens vragen stelden aan de 'meester'. Ook hier was geen discussie, echter de voorlichting was wel toegespitst op de specifieke vragen van de jongens.

3.1.3 Gebruikte werkvormen (*Dose delivered*)

In Tabel 3.2 staat een overzicht van alle gebruikte werkvormen en oefeningen. De werkvormen en oefeningen staan beschreven in het 'Peer2Peer programma'(MOVISIE). Duidelijk wordt dat niet alle thema's niet door iedere groep behandeld zijn; geen enkele werkvorm is in alle zeven groepen gebruikt. De zes criteria van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn slechts in één groep besproken en ook het thema groepsdruk is niet door iedereen behandeld. De huiswerkopdracht, twitter opdracht en cliffhanger is geen enkele keer gegeven. Bij de voorlichting aan de jonge jongens van de Islamitische Basisschool is een lange tijd stil gestaan bij algemene (biologische) seksuele voorlichting en bij de Type 2' is veel aandacht besteed aan de regels en normen vanuit de Islam.

Daarnaast zijn veel oefeningen aangepast en niet uitgevoerd zoals in de instructie staat. In de meeste gevallen heeft de peer educator bijvoorbeeld een selectie gemaakt van de stellingen en deze aangevuld met andere stellingen, of is de oefening vervangen door een voordracht of lezing van de 'verhalen van de Profeet of lessen uit de Koran'. Niet alle groepen hebben de films gezien. De filmpjes 'Op het plein' en 'Webcam' zijn in totaal vier keer vertoond. De overige filmpjes 'Na school' en 'Op de bank' zijn slechts twee keer vertoond. Ook de volgorde van de bijeenkomsten is in één groep aangepast.

Omdat de jongens in de groepen elkaar al kenden, is er in de helft van de groepen geen kennismaking geweest.

Het thema 'beeldvorming' is door alle groepen behandeld. De strip 'Dubbele Moraal' is het meest gebruikt. Deze oefening is vergeleken met de andere oefeningen het vaakst gedaan (5X). In de moskee reageerde de groep niet zoals verwacht op de dubbele moraal ('niemand mag zoenen').

De andere opdrachten betreffende beeldvorming zijn aangepast door klassikaal woorden die de jongens noemden op het bord/flip-over op te schrijven en hen de vinger op te laten steken. In de meeste groepen is wel gesproken over grensoverschrijdend gedrag, echter de zes criteria zijn niet genoemd of besproken. De definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gegeven en er worden wat voorbeelden van gedrag dat niet mag, dat 'haram' is (vanuit de Islam) gegeven. Bij één groep is er een extra opdracht gegeven 'hoe je goede en slechte dingen moet herkennen' – hier was weinig interactie tussen de peer en de groep. In één groep zijn hulpverlenersinstellingen genoemd.

Mythes, wensen en grenzen is in alle groepen besproken. Echter bij de meeste groepen zijn de stellingen aangepast en zijn hier de Islamitische regels, normen en

waarden duidelijk gemaakt. De jongens reageerden positief op de stellingen. Het waarom van de grenzen worden niet besproken.

Groepsdruk is in de helft van de groepen behandeld.

Over het algemeen zijn de voorlichtingen oppervlakkig geëvalueerd door de peer educators en de jongens. De evaluatie bestond meestal uit een samenvatting van wat er gezegd is; in één groep konden de jongens nog vragen stellen. De korte reactie van de jongens was dat ze de situaties uit de filmpjes herkenden en dat de voorlichting aanzette tot bewustwording.

De observatoren beoordeelden de uitvoer van alle oefeningen met een (ruim) voldoende. Uitschieters in positieve zin waren de (1) kennismaking op een rij, (2) het stellingenspel en (3) de rollenspelen; met andere woorden de oefeningen waar de jongens konden bewegen. Ook de filmpjes, in het bijzonder 'Op het plein', leken de groepen erg te waarderen. De filmpjes geven aanleiding voor de jongens om hun eigen ervaringen en verhalen te vertellen.

Tabel 3.2: De werkvormen en oefeningen, hoe vaak en waar in het programma ze zijn uitgevoerd.

werkvormen/oefeningen	Hoe vaak ¹	Wanneer het programma ³
Bijeenkomst 1		
1. <i>Introductie/spelregels(1.1)</i> ²	5X	1.1(1)
Anders: Introductie onderwerp a.h.v. verhalen van Profeet en Koran	1X	1.1 (1)
2. <i>Kennismaken (1.2)</i>		
"Op een rij"	2X	1.2 (1)
"Ik ben uniek"	-	
"Krantenmepper"	-	
Anders: Waar (welk gebied) kom je vandaan?	1X	1.2 (1)
3. <i>Beeldvorming (1.3)</i>		
"Hoe noem je jongens/meisjes"	4X	1.3 (2), 1.2 (2)
"Dubbele moraal-strip"	5X	1.3 (1), 1.2 (2), 1.1 (1), 1.4 (1)
"Jongens/meisjes zijn..."	4X	1.3 (1), 1.1 (1), 1.2 (1), 4.2 (1)
anders: Voordracht seksuele voorlichting en Islam	1X	1.4 (2)
Bijeenkomst 2		
1. <i>Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag(1.4/2.1)</i>		
PowerPoint: 'Over de grens'	1X	2.1 (1)
Film 'op het plein'	3X	1.4 (1), 1.5 (1), 2.2 (1)
Film 'webcam'	2X	2.2 (1), 2.4 (1)
Discussie	1X	1.2 (1)
Anders: Stellingenspel seksueel grensoverschrijdend gedrag	1X	
2. <i>Hulpverlenersinstellingen(1.5/2.2)</i>		
hand-out hulpverleners	1X	1.5 (1)
Websites		
	-	

Bijeenkomst 3		
<i>1. Mythes, wensen en grenzen(2.2/3.2)</i>		
"Stellingspel op een lijn"	4X	2.2 (2), 3.2 (1), 4.3 (1)
"Informatie geven"	1X	2.3 (1)
Film 'Na school'	2X	1.3 (1), 2.3 (1)
Film 'Op de bank'	2X	2.4 (1), 2.2 (1)
Anders: Verhalen van de Profeet en eigen ervaringen	1X	
Anders: Islamitische regels en uitspraken van de Profeet	1X	3.4 (1)
Bijeenkomst 4		
<i>1. Groepsdruk (2.3/4.2)</i>		
Korte vragenlijst "Groepsdruk"	-	
Inventarisatie-open vraag "Meeloper en groepsdruk"-		
Film 'Op het plein'	1X	2.5 (1)
Film 'Webcam'	2X	2.5 (1) 2.4 (1)
<i>2. Groepsdruk in werking(2.4/4.3)</i>		
Rollenspel 'Durven'	-	
Rollenspel 'Fluiten'	1X	1.3 (1)
anders: Rollenspel 'Uitschelden als hoer'	3X	2.3 (1), 2.5 (1), 2.6 (1)
<i>3. evaluatie</i>	2X	2.5 (1), 4.4 (1)
Opfrisser/terugblik	7X	2.1 (5), 3.1 (1), 4.1 (1)
Cliffhanger	-	
Huiswerkopdracht	-	
Twitter opdracht	-	

¹Indien er niets staat is deze werkvorm niet uitgevoerd

²Notatie waar in het programma deze werkvorm zou moeten worden uitgevoerd:

'Bijeenkomst.plaats-in-bijeenkomst

³ Notatie waar in het programma het is uitgevoerd: bijeenkomst.plaats-in-bijeenkomst(aantal groepen)

3.2 Interviews peer educators

Zes van de acht peer educators zijn in maart en april 2012 telefonisch geïnterviewd. Na afloop van de proefimplementatie, juni 2012, zijn alle acht van de peer educators geïnterviewd. Eén peer educators is face-to-face geïnterviewd, de overige gesprekken vonden telefonisch plaats. De peer educators is vertrouwelijkheid beloofd. De gesprekken duurden gemiddeld 45 minuten. De interviews voorafgaand aan de proefimplementatie gemiddeld 30 minuten en de interviews na afloop gemiddeld 50 minuten.

Tabel 3.3: Achtergrond peer educators

Peer educator	Type	Organisatie	leeftijd	Opleiding/beroep	Motivatie voor deelname aan Peer2Peer
Peer educator 1	1	SMN	24	MBO-bibliothecaris	Maatschappelijk actief
Peer educator 2	1	Persoonlijk benaderd	25	HBO, geschiedenis leraren opleiding	Ervaring in lesgeven. Hoopt studiepunten te krijgen
Peer educator 3	2	IHSAN			
Peer educator 4	2	IHSAN	27	HBO, huiswerk begeleider en docent godsdienst middelbare school	vanaf zijn 16 ^e betrokken bij jongeren met de onderwerpen Islam /burgerschap/maatschappelijke participatie.
Peer educator 5	2	IHSAN	27		
Peer educator 6	2	Islam en Dialoog Jong, bestuurslid	24	HBO Sociaal Pedagogische Hulpverlening	Peer2Peer voor studiepunten keuzevak Groepswerk jongens met zware (gedrags)problemen (opleiding) Binnenkort rondleidingen in de moskee geven
Peer educator 7	2	Islam en Dialoog, (via SPIOR) Voorzitter Islam en Dialoog Jong	29	WO Bestuurskunde	Organiseren lezingen, trainingen, bijeenkomsten over interculturele en religieuze betrekkingen. Training ten goede professionalisering van Islam en Dialoog Jong, Vaardigheden leren om in te zetten in vrijwilligerswerk en persoonlijke begeleiding
Peer educator 8	2	Islam en Dialoog Jong, bestuurslid	22	WO Rechten	Godsdienstles op lagere scholen

De peer educators betrokken bij het project zijn zeer divers in achtergrond (zie Tabel 3.3). Zeven peer educators zijn geworven door een organisatie waar zij lid van zijn, bij betrokken zijn of voor werken. Deze organisaties zijn gericht op integratie en samenwerking tussen Islamitische, Turkse en/of Marokkaanse Nederlanders en Nederlanders. Zij zijn maatschappelijk betrokken en een aantal werkt vanuit het geloof. De geloofsinstek van de organisaties achter de peer educators heeft ook zijn weerga in hoe streng gelovig de peer educators zijn. Op één na (atheïst) zijn alle peer educators (streng) Islamitisch.

Verschillende peer educators geven aan dat er binnen de groep veel discussie is over geloof, vooral in hoeverre en óf de Islam een prominente plek in het programma moet krijgen. Op basis daarvan zijn zij net als de betrokken organisaties verdeeld in Type 1 en Type 2 peer educators. Type 1 peer educators zijn van Turks, Marokkaanse en/of Islamitische afkomst, maar zijn van mening dat de Islam geen prominente plaats in de boodschap en de inhoud van de voorlichting hoeft te hebben. Type 2 peer educators werken vanuit een Islamitische levensbeschouwelijke overtuiging en vinden dat de Islam duidelijk vertegenwoordigd moet zijn in de voorlichtings(boodschap).

3.2.1 *Waardering*

Over het algemeen waren de peer educators zeer enthousiast over het project. Een aantal peer educators kan de ervaring die zij op hebben gedaan in het project ook gebruiken binnen hun opleiding. De peer educators zeggen over het algemeen dat zij al ervaring hebben met het geven van voorlichting aan de doelgroep: in hun opleiding als sociaal maatschappelijk werk, als geestelijke gezondheidswerker, in de opleiding tot imam, in opleiding tot vertrouwenspersoon.

3.2.2 *Participatie peer educators*

De participatieve benadering van het project wordt zeer gewaardeerd door alle peer educators. Zij voelen zich serieus genomen. Zoals één peer educator het verwoordt: “We waren geen tweede burgers maar eerste burgers”. Zij zijn dan ook van mening dat het project participatief is. Zij hebben het gevoel dat er naar hen geluisterd is, al lijkt het niet alsof zij dit allemaal even belangrijk vinden. “Ik wil geen grotere rol. Kleine rol is goed.” Eén peer educator verontschuldigt zich: “Ik ben al betrokken bij verschillende activiteiten, schrijf ook adviezen voor anderen. Ik ben heel DRUK. Daarbij staan we al in de ‘spotlight’ voor de groepen, dus het hoeft verder voor mij niet zo”.

Hun visie van wat hun rol in de totstandkoming van het programma en het materiaal verschilt in participatiegraad van:

“We hebben alles zelf moeten opzetten: Benoemen van probleem, opstellen van doelen, betrokken bij materiaal en doelstelling. Dat was erg goed.”

“Neem aan van wel [dat we een rol hebben gehad]. We hebben heel vaak intensief bij elkaar gezeten en iedereen heeft zegje gedaan. Toen zijn keuzes gemaakt en dit is eruit gekomen.”

Zo is er wel naar hun mening gevraagd maar zijn de besluiten toch door anderen genomen. Er is een duidelijk verschil tussen Type 1 en Type 2 peer educators over hoe goed de participatie is gegaan. Vooral over de ‘filmpjes’ is veel gesproken. Type 2 peer educators vinden dat de filmpjes niet aansluiten bij de Islamitische cultuur, deze gaan veel te ver, zijn te bloot, en mogen niet vertoond worden. De reden waarom de filmpjes ondanks dat ze hebben mogen meedenken over de situaties en scenario’s en kritiek hebben mogen geven toch niet ‘bruikbaar zijn’ is: “Booz had er alleen bij moeten zitten om te observeren. Het zijn nu hun ideeën, zij deden vanaf het begin mee. Dat is ‘fout’. Het maken van de films is tijdsverspilling”; en “er kan niet gediscussieerd worden met atheïsten en niet-gelovigen”

Sommige peer educators zijn van mening dat de participatie eigenlijk begint bij het uitvoeren van de bijeenkomsten: “We hebben vrije speelruimte om eigen ideeën en materiaal erin te stoppen. Een eigen draai te geven aan de bijeenkomsten.”

3.2.3 *Training en voorbereiding*

De peer educators zijn zeer te spreken over de training die zij van MOVISIE hebben ontvangen. “De training was hartstikke leuk en gezellig. Helemaal TOP. Ben geeft ‘nuttige feedback;

“Ben heeft het echt goed gedaan, stuurde ook heel goed. Tijdens training ook, discussies en dingetjes”. De trainingsbijeenkomsten werden gezien als “erg nuttig. We leren steeds meer bij en ik word zelf didactisch ook sterker. Dat is fijn”. Toch geven de meesten aan dat wat ze eigenlijk niet heel veel geleerd hebben: “het was meer een opfrisser”.

Wel hebben ze gedurende het proces vaardigheden geleerd om voorlichting te geven: het leiden van een discussie, voor mensen staan, stemgebruik, professionalisering, presentatievaardigheden, het voeren van een dialoog. Eén peer educator geeft aan dat het leukste wat hij geleerd heeft het maken van de film is. Hij is vooral heel enthousiast dat de filmpjes dan ook gebruikt worden.

Ze zijn voorafgaand aan de proefimplementatie zeer zelfverzekerd over hun kunnen als peer educators. “Vooral de laatste twee trainingen waren goed. Mooi uitgelegd, alles viel in elkaar. Uiteindelijk tot één geheel.” “De training was verder wel aardig. Het kwam stroef op gang, we moesten als groep ook een beetje warm worden. Maar nu wel een tevreden gevoel”.

Op de vraag of ze denken dat ze goed voorbereid zijn zegt een peer educator: “Ik weet niet hoe ze [de jongens] gaan reageren. Tijdens de training hebben we dit wel geoefend maar je zult blijven leren”. Sommige peer educators hadden graag nog veel meer trainingen gehad waar ze meer konden oefenen, anderen juist niet omdat je het alleen in de praktijk kan leren. Wel zijn alle peer educators teleurgesteld dat er niet is teruggekoppeld na afloop van de bijeenkomsten door de observator.

Genoemde verbeterpunten voor de training zijn:

- Meer feitelijke cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag (1)
- Meer trainingen met de complete groep. vaker trainen met voor de groep staan, taken verdelen samen met je collega, oefenen met de materialen. (6)
- Organisatie: Vooral het plannen van de data kon efficiënter. Beetje veel bijeenkomsten voor peer educators. Tien is echt te veel. Daardoor werd het ook saai. (1)
- Structuur. Vooral in het begin wisten ze niet wat er verwacht werd, achteraf werd pas duidelijk waarom ze bepaalde dingen moesten doen (met de vlaggen bijvoorbeeld). Het was beter geweest als ze van tevoren wisten wat er van hen verwacht werd en wat de globale opzet was (3).

3.2.4 *(Juiste) doelgroep*

Bij navraag over wat de doelgroep is, zeggen alle peer educators: “Jongens van 12-16 jaar met een Turkse, Marokkaanse en/of Islamitische achtergrond”. Voor Type 2 peer educators ligt de nadruk op dat de jongens Islamitisch (en gelovig) zijn en dat zij dus ook een op de Islam gebaseerde voorlichting moeten krijgen. Voor de Type 1 peer educators: “De doelgroep kan óók een Islamitische achtergrond hebben, maar in hoever moet Islam erin zitten?” Religie is nu een van de criteria voor afbakening van de doelgroep, achtergrond, de sociale omgeving. Maar ook een Type 2 peer educator zegt “of ze religieus zijn maakt niet uit. Op die leeftijd ben je nog niet bezig met religie en nog niet bewust van religie”. Een andere peer educator zegt: “Iedere jongen denkt wel aan seks”.

Ondanks dat zij ouder en hoger opgeleid zijn, denken zij zelf dat zij een goede aansluiting bij de groepen zullen hebben vanwege hun Islamitische achtergrond. Zij delen het idee dat peer educators van gelijke leeftijd geen voorlichting kunnen geven en dat deze doelgroep luistert naar hoger opgeleiden, met meer kennis, en vooral meer kennis van de Islam. "Als peer educator heb je overwicht omdat je ouder bent en meer kennis hebt".

Voor welke - het programma zoals het er nu ligt echt geschikt is: sommigen zeggen Jongeren in krachtwijken, in Vogelaarwijken, in grote scholen (VMBO, MBO, HAVO) maar ook jongeren in het algemeen waaronder ook meisjes (in een schoolse setting, VMBO).

De meeste peer educators verdelen de doelgroep in verschillende leeftijdsgroepen: "De doelgroep is 12 tot 16 jaar: adolescentie, die zijn bezig met experimenteren. Alleen deze groep krijgt door hun opvoeding weinig grenzen, wordt minder begeleid, zij hebben nieuwe informatie nodig. Laag of hoog opgeleid maakt niet uit, ze zijn allemaal in de puberteit. 12-jarige kan je voorkomen dat ze de verkeerde keuze maken. Het probleem van de aard oplossen. Ouderen is moeilijk omdat zij al dingen hebben meegemaakt. Die zijn moeilijker te motiveren. Op 13/14 jaar kan je nog zeggen dit wel en dat kan niet."

Anderen zijn van mening dat het programma beter geschikt is voor de wat oudere jongeren (14-16 jarigen) terwijl weer anderen van mening zijn dat het voor hen eigenlijk al te laat is. "Hoe ouder de jongere, hoe meer inhoud je kunt geven. Het is moeilijk voor de jonge jongens om te volgen. Je moet het niveau dan veel meer aanpassen. Met ouderen kan je meer doen omdat zij meer begrijpen." De grens van 16 jaar lijken de peer educators goed te vinden: "Gasten ouder dan 16 moet je een andere training voor maken".

Een peer educator is van mening dat het programma afhankelijk is van de leeftijd (een jongere of een oudere) groep. Dat maakt het 'verschil van hoe je het gaat uitvoeren'. Echter tijdens de proefimplementatie blijkt dat de groepen gemengd waren: "Ik heb wel de hele groep gehad. Jongeren van 12 tot 16 allemaal. Ze waren allemaal vertegenwoordigd. Helemaal niet problematisch. Ik vind juist dat je niet moet verdelen. Want het is een vaste groep. Ze beïnvloeden elkaar in het dagelijks leven al. Dus dat moeten we proberen na te bootsen en dan hoort een 12 jarige en 16 jarige daar net zo goed bij."

"Je moet als peer educator zo sterk zijn dat je met een 12 of 16 jarige anders kan omgaan andere vragen kan stellen. Maar je moet ze niet verdelen. Vaste groepen en daar is de cursus ook voor vaste groepen".

3.2.5 *Setting*

De peer educators zijn unaniem dat de proefimplementatie en het uitvoeren via scholen zou moeten gaan. "Op scholen was het anders. Op scholen is het makkelijker." "Dit is niet iets waar je vrijwillig aan mee wil doen. Binnen de school is het juist een leuk onderdeel. In organisaties die leuke activiteiten organiseren voor de groep, is dit dan juist een minder leuk onderdeel." Een probleem dat deze peer educator ziet bij het werven via scholen is dat er ook meisjes in de klas zijn. Maar sommige (2) peer educators zeggen dat meisjes eigenlijk geen probleem zouden zijn.

Werving van de doelgroep

“Het is een topproject, maar het probleem is dat er wel behoefte is, maar geen vraag en dat bemoeilijkt het werven van de doelgroep”, aldus een peer educator.

Wat betreft de rol van de betrokken organisaties in het project zijn de meningen verdeeld. Eén peer educator is uitermate kritisch over de betrokken organisaties. Het werken met de voor dit project gekozen betrokken organisaties geeft volgens hem een ‘hoop gedoe en problemen’ omdat betrokken organisaties een ‘bepaald doel’ hebben en specifieke belangen behartigen. De organisaties betrokken bij dit project zijn ‘niet per se dé [juiste] organisaties’, volgens hem, omdat ze niet de jonge jongens als doelgroep hebben en daarnaast is er een ‘oververtegenwoordiging van religieuze organisaties (bijvoorbeeld de Turkse organisaties)’. “Het is een mislukte kans” omdat zoveel meer organisaties zijn met een ‘maatschappelijke oriëntatie”. Deze peer educators is uiteindelijk zeer positief over het samenwerken met jongerenwerk en buurthuizen: “Ze zijn gemotiveerd, ze stonden klaar voor ons en ze zijn eens met de doelstellingen van het project, dus in eerste instantie het bespreekbaar maken van seksualiteit en grensoverschrijdend gedrag”.

Al zijn de andere zeven peer educators minder kritisch over de betrokken organisaties erkennen ze dat de organisaties moeite zullen hebben om de doelgroep bij elkaar te krijgen: “Zo via de organisaties is waarschijnlijk de enige effectieve manier om op korte termijn te werven. Maar het is moeizaam.” “Via moskeeën en scholen is beter. In moskeeën kan je dan wel geen beeldmateriaal gebruiken. Met scholen heb je een win-win situatie. Vooral op Islamitisch zwarte scholen. Jongeren zijn verplicht daar.” Andere mogelijke settingen zijn Islamitische organisaties, bij het jongerencentrum waar ze altijd komen en buurthuizen.

Op de vraag of zijzelf groepjes zouden kunnen organiseren zegt ongeveer de helft dat dat ze wel zou lukken, echter zij maken het duidelijk dat het hen niet gevraagd is en de meeste laten (niet in zoveel woorden) doorschemeren dat ze daar geen interesse in en geen tijd voor hebben.

De peer educators zien geen heil in het inzetten van sociale media als wervingsstrategie. De peer educators gebruiken zelf geen sociale media.

Overigens hadden slechts twee peer educators de flyer en of trailer gezien. Het oordeel was dat de tekst en beeld niet overeenkomt met de inhoud van het programma zoals zij dat willen geven: ze waren veel te expliciet. “De compilatie van de trailer is ‘veel te heftig’ niet wat wij gaan doen. Het is wel mooi gemaakt.”

3.2.6 *Doelen van het programma Be-A-Man*

Al onderschrijven ze allen de boodschap van Peer2Peer en het belang dat de doelgroep deze boodschap ontvangt, lijken de doelen zoals zij ze verwoorden uiteen te lopen:

- Bespreken van de dubbele moraal. “Jongeren confronteren met het feit dat er geen verschil is tussen mannen en vrouwen. Het gaat niet om de machocultuur maar om de MTV-cultuur”, “dat er geen verschil tussen jongens en meisjes is”
- Overbrengen van kennis en bewustwording over wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is

- Belang van respect bespreken. Dat betekent elkaars grenzen kennen. Respect voor wie dan ook uit welke cultuur dan ook
- Geven van seksuele voorlichting, 'vragen van de jongens beantwoorden zodat zij geen vragen over seksualiteit meer hebben' en uitleggen hoe de Islam over seks denkt.

Seksualiteit bespreken in de moslimcultuur daar wordt door de peer educators niet lichtzinnig over gedacht en ze vinden het uiteindelijke doel van Peer2Peer té ambitieus. Geen enkele peer educator denkt dat de jongens door het volgen van de voorlichting ook daadwerkelijk het gedrag gaat veranderen. Zij zien de voorlichting als een eerste stap in het proces:

"Doel is dat jongens hun eigen mening hardop uitspreken. Als het onbesproken blijft dan verandert het nooit. Jongens over seksualiteit te laten praten op een bepaald niveau is geen gemakkelijk stap. Het is een proces. Misschien denken ze later als ze in een zelfde soort situatie zijn na over wat ze hier hebben gehoord en gezien en denken ze erover na. Het doel is om een proces op gang te brengen."

"Als we jongens alleen aan het denken hebben gezet. Ze hoeven niet te veranderen. Dan is het goed".

"We geven geen oplossing voor het probleem, wel een bijdrage".

"Het doel van het programma om een hele gemeenschap hun visie te veranderen is te veel. Het lukt niet om in 4 uur een andere mening te krijgen."

3.2.7 *Uitvoer Be-A-Man*

Bij de eerste interviews waren de peer educators zeer enthousiast en vol ongeduldige spanning: ze wilden 'leuke discussies gaan voeren met de jongens, de jongens 'wakker schudden'. Ze hoopten op interactieve lessen met jongen die 'actief meedoen', aan 'gezellige leuke activiteiten'.

Alle peer educators, behalve twee, waren achteraf ook zeer te spreken over hoe de uitvoer uiteindelijk gegaan is. Van te voren gaven alle peer educators dat zij goed waren voorbereid, achteraf vonden ze dat ze 'groeiden' in de voorlichting, in het onderwerp maar ook in het geven van de voorlichting.

De peer educators die bij het jongerenwerk of op de basisschool voorlichting gaven waren het meest enthousiast. Eén peer educator was heel verbaasd over hoe enthousiast de jongens reageerden en dat ze er vrijwillig waren en ook terug kwamen de tweede keer. Hij had verwacht dat deze jongens (jongerenwerk) moeilijk te motiveren waren.

Twee peer educators waren zeer teleurgesteld over de organisatie, het was helemaal niet gegaan zoals verwacht, de aanwezigen behoorden niet tot de doelgroep, de groep was veel te groot en de bijeenkomst werd op het laatste moment afgelast. Deze peer educators vonden ook dat ze te ver moesten reizen en dat de vergoeding te laag was.

Didactische methode

Uit de interviews blijkt dat de peer educators verschillende didactische aanpakken hanteerden. Sommigen, de Type 1 peer educators, probeerden heel interactief de voorlichting te geven door op hetzelfde niveau te komen als de doelgroep, hen te laten praten en de discussie aan te gaan.

Anderen, Type 2 educators, gebruikten meer een 'docenten' houding: ze lieten de jongens vragen stellen die zij beantwoorden of probeerden de jongens te overtuigen van wat zijzelf vonden. De aanpak van de Type 2 peer educators was

vooral in de vorm van een voordracht. De woorden van de Profeet kunnen ook niet in twijfel worden getrokken en/of bediscussieerd worden.

Opvallend is dat de peer educators allemaal vonden dat wat zij deden, wel of niet interactief, wel of niet een voordracht, dat de methode die zij hadden gebruikt het beste was en het beste aansloot bij de groep: "Toen ik het verhaal van de Profeet vertelde werden ze allemaal heel stil en luisterden ze heel aandachtig". "We moeten geen docentenmethode hebben van dit is de kennis neem het. Dat verplichte krijg je er niet doorheen. Je moet meer in gesprek gaan, en ze laten uitspreken – dat is peer education toch?"

Twee peer educators

De peer educators vinden allemaal dat het een meerwaarde heeft om met een collega de bijeenkomsten te draaien. Wel moeten sommige koppels nog aan elkaar wennen en op elkaar ingespeeld raken. "Maar ook wel fijn om van elkaar af te lossen. Dan ben je niet de hele tijd aan het praten." "Het is ook veiliger, als de één een foute opmerking maakt, of verkeerde discussie of iets niet weet, kan de andere ingrijpen." Zonder dat het was nagevraagd gaven ze allemaal aan dat juist deze samenwerking meer geoefend had kunnen worden tijdens de training.

3.2.8 *Inhoud van het Programma: Oefeningen en werkvormen*

De Type 2 peer educators missen de theologische en Islamitische invulling in het programma.

De Type 1 vinden juist dat religie vooral belangrijk is om begrip te krijgen en de doelgroep tegemoet te komen.

Het meest positieve wat alle peer educators aangeven is dat ze het programma mogen aanpassen en er een eigen draai aan mogen geven. Alle peer educators gaven ook van te voren aan dat zeker gingen doen. De aanpassingen aan het programma gaan van 'een keuze maken van de onderdelen die bij een jongere of oudere groep passen' tot 'mijn eigen draai aangeven' en 'mijn eigen ding doen'. "P2P coaching gaat in op de leefwereld van de jongeren. Wat goed is, is dat we vrij spel hebben om te gebruiken wat wij willen." "We hebben nu ook vrije speelruimte om eigen ideeën en materiaal erin te stoppen. Een eigen draai te geven aan de bijeenkomsten. Het materiaal stimuleert". Dit komt ook tot uiting in hoeverre zij de 'map' (de handleiding) hebben gevolgd.

Achteraf geven twee peer educators aan dat zij 'de map' helemaal hebben gevolgd. "Ik heb niet idee dat ik iets per se niet zou gebruiken. Soms moest je een keuze maken. Niet omdat je tegen een oefening bent maar afhankelijk of het een luidruchtige of rustige groep is: afwegen of het wel of niet kan." De overige zes peer educators hebben een aantal werkvormen uit de map gekozen.

De afweging van welke oefeningen ze wel of niet hebben gebruikt was afhankelijk van het groepsverband, of de jongens elkaar al kennen, en 'hoeveel ze dachten dat ze gaan begrijpen'.

Over een aantal werkvormen waren de peer educators een duidelijke mening. Zo hebben de peer educators bij aanvang hoge verwachtingen van de strip 'Dubbele moraal', het bedenken van bijnamen voor jongens en meisjes en de rollenspellen. Dit zijn ook de werkvormen die zij zeggen allemaal te hebben gebruikt.

Kennismaking

De voorlichting is gegevens aan vaste groepen, de jongens kenden elkaar al. Daarom zijn de kennismakingsoefeningen niet uitgevoerd. “We hebben wel voorstelronde gehouden waar ze gingen vertellen welke stad ze vandaan komen. Waar geboren. Dat kan leuk zijn omdat je niet direct met de inhoud begint.” Eén kennismakingsoefening werd echter bij voorbaat al afgeschreven door de peer educators: “Krantenmeppertje heeft geen kans van slagen. Dat doe je niet bij lager opgeleiden. Dan ga je elkaar slaan omdat je het niet kan onthouden. Dan gaan ze elkaar heel hard en veel slaan.”

Filmpjes

Er wordt veel gesproken over de filmpjes. De Type 1 peer educators vinden de filmpjes bij uitstek een goede manier om duidelijk te maken “hoe te handelen en hoe anders het ook kan”. De films ‘op schoolplein’ en ‘webcam’, “die zijn goed omdat dat vaak gebeurt”. “Dat foto’s gelekt zijn dat komt vaak voor, ook in mijn vrienden”.

Met uitzondering van één filmpje ‘Op het plein’, vonden de Type 2 peer educators (6) dat de films “te grof, te pittig en te seksueel getint” zijn. Ze zouden niet in de Islamitische cultuur passen. Het Filmpje ‘op het plein’ wordt over het algemeen positief beoordeeld. Echter de kritiek op dit filmpje is: “waar het meisje zegt – ja hoor ik kan wel met je mee, want mijn ouders zijn niet thuis en verwachten mij niet, en dat ze dan gaat chillen met een jongen. Dat mag niet”, aldus één peer educator. Drie peer educators vonden dat de filmpjes helemaal niet vertoond konden worden, vier peer educators vonden dat het afhangt van de organisatie en/of setting. De filmpjes kunnen bijvoorbeeld wel in een schoolsetting worden vertoond, maar het is onmogelijk om ze in binnen de Islamitische gemeenschap te vertonen. De film ‘op het schoolplein’ wordt vooral bekritiseerd door de hoofdrolspeelster: “Het meisje met de vlechtjes – daar heb ik niets mee”. Er is heel veel kritiek op het laatste filmpje ‘op de bank’. Zelfs de Type 1 peer educators vinden dat deze film eigenlijk niet kan, hoogstens bij de jongens die ouder zijn dan 16.

Eén peer educator is van mening dat alle filmpjes gebruikt zouden moeten worden: “De filmpjes zijn heel erg leuk, wel heel veel. Je moet kiezen want het is teveel. Maar je kan alles wel gebruiken. Ik vind het dus spijtig dat er zo veel moeite is gestopt in de filmpjes en dat er sommige besluiten deze niet te gebruiken. Je maakt afwegingen afhankelijk van waar je denkt dat er behoefte aan is, en je kunt er vanuit gaan dat jongeren van 15 seksuele gevoelens hebben en kusjes aan elkaar geven. Ook als de moskee dat liever niet heeft.”

De peer educators (5) die (één van) de filmpjes hebben gebruikt tijdens de voorlichting geven aan dat het de groep jongens zeer aansprak. De peer educators die bij het jongerenwerk voorlichting hebben gegeven, geven aan dat de jongens wel een beetje lacherig deden over de acteerkwaliteit.

Advies voor aanpassingen aan het programma:

- Volgorde van de werkvormen. Sommige peer educators worstelden met de volgorde van de thema’s en de oefeningen. Bij aanvang van de voorlichting wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag geïntroduceerd en vervolgens gaat de voorlichting over de dubbele moraal. “Je moet beginnen wat het belangrijkste is en dat zijn de criteria”

- Een duidelijkere map of draaiboek. Als de keuze wordt gemaakt dat het in twee bijeenkomsten wordt gegeven dat dat ook duidelijk is, zodat de peer educators ook overzicht houden op wanneer een pauze kan worden ingelast, of welke oefening weg kan vallen. “Meer overzicht dan heb je meer kracht dat versterkt je.”
- De bijeenkomsten zijn te lang. “Je merkt dat je ze laatste half uur beetje kwijt raakt. Dit is hun vrije tijd waarin ze soms gewoon leuke dingen doen”.
- De eerste bijeenkomst is eentonig Om de eerste bijeenkomst wat interactiever te maken en dat ze een beetje achterover kunnen zitten genieten van de filmpjes en daarna inhoudelijk aan de slag”.
- Kleinere groepen. De meeste peer educators vonden de groepen vrij groot. Ideale groepsgrootte is acht, anders krijg je geen input van de groep. 15/16 is het maximale aantal, dat kan je met 2 nog in de hand houden.

3.3 Focus Groep Interview Peer educators

Na afloop van de proefimplementatie hebben alle acht peer educators deelgenomen aan een Focus Groep (FG) discussie op 26 juni 2012. Voorafgaand aan de FG hadden de peer educators hun certificaten voor deelname aan het project ontvangen.

3.3.1 *Waardering en oordeel project Peer2Peer*

De peer educators zijn gevraagd om ieder maximaal drie plus- en drie minpunten op te schrijven. In groepsverband zijn ze gecategoriseerd en een aantal zijn besproken. In totaal schreven ze 20 pluspunten, en 24 minpunten, deze zijn gesorteerd in de categorieën: project en samenwerking, training, inhoud voorlichting, materiaal voorlichting, praktische uitvoer van de voorlichting. De plus- en minpunten zijn per categorie besproken. In Tabel 3.4 staat een overzicht van de plus- en minpunten zoals opgeschreven door de peer educators.

Tabel 3.4: Plus- en minpunten van het Peer2Peer project

Categorie	Pluspunten	Minpunten
Project/samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> - Dialoog (1) - Het mee mogen beslissen over de inhoud (1) - Het samen ontwikkelen van het project (1) - De betrokkenheid van de mensen bij MOVISIE (1) - Communicatie met MOVISIE (4) - Samenwerking met de jongerenorganisaties (1) - Samenwerking met diverse moslimorganisaties (1) - Educatieve kennis van het veld over het project (1) - Goede opzet van het project en de bijeenkomsten (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - Weinig rekening gehouden met de wensen van verschillende organisaties (1)
Training	<ul style="list-style-type: none"> - De interactieve training (2) 	<ul style="list-style-type: none"> - Behoefte aan ervaringen van eerdere peer educators (1) - Meer training met het materiaal nodig (1) - Discipline en het ontbreken ervan. Af en toe was er te weinig respons van de peer educators (1) - Steeds dezelfde plek een te kleine groep peer educators (1) - Liever meer lessen in de ochtend (1) - Er zijn simpelere en duidelijkere begrippen nodig. De kinderen hebben er moeite mee (1) - Het sluit niet aan bij de doelgroep (1) - Het theologische aspect mist (1) - Feitelijke cijfers over het onderwerp missen (1)
Inhoud voorlichting		
Filmpjes/materiaal voorlichting	<ul style="list-style-type: none"> - Het lesaanbod (4) - Het materiaal (USB, programma dossier, Cd's) - Filmpjes (4), zeer beschrijvend en beeldend - Oefening met dubbel moraal (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - De filmpjes en het PowerPoint bestand pasten niet bij sommige organisaties (1) - De filmpjes, de opzet en visualisering (1) - Film: op de bank (2) - Vrijblijvendheid in gebruik inhoud programma (1) - Mythen uit het programma (1) - De werving voor plaatsen voor de uitvoering van het project (1) - Vergoeding (van de reiskosten) niet of te laat gekregen. Sowieso was het niet genoeg/ te weinig omdat de inzet en voorlichting geven toch zwaar is gevallen (7)
Praktische uitvoer project Peer2Peer		

Algemeen over het project

De peer educators zijn over het algemeen zeer enthousiast over het project, de samenwerking met MOVISIE en het participatieve karakter van het project. De peer educators die met Jongerenwerk (2) en met IHSAN (3) hebben gewerkt waren zeer positief over de samenwerking met de uitvoerende organisaties. Zij vonden ook dat de voorlichting paste bij de organisaties en de groepen. De overige peer educators (3) waren van mening dat bij hen het programma en de inhoud niet aansloten bij de organisaties en de doelgroep.

Training peer educators

De training heeft volgens de peer educators verbetering nodig, maar de reacties zijn wel positief al hebben ze geen training gerelateerde pluspunten opgeschreven. Zo hadden ze meer behoefte aan praktische training, input van ervaringen van eerdere peer educators. Daarnaast waren er wat opmerkingen over de organisatie van de trainingen (het tijdstip en de locatie) en wat opmerkingen over de inzet van andere peer educators.

Inhoud van de voorlichting en de het materiaal

De felste discussie in de FG had betrekking op de inhoud van de voorlichting en de filmpjes; in hoeverre de Islam een onderdeel van het programma, de doelen, de doelgroep en de werkvormen moest zijn. Over de filmpjes in het programma zijn de meningen verdeeld. De helft vindt de filmpjes goed (4 noemen de filmpjes ene pluspunt), de andere helft juist niet (4 noemen de filmpjes een minpunt).

De tegenstanders van de filmpjes, de Type 2² peer educators, vinden: "De doelgroep bij de voorlichting is anders dan die in de filmpjes, er wordt geen respect getoond voor de Islamitische achtergrond van de doelgroep. Ik vind dit heel erg."

Seks wordt volgens hen gelegaliseerd

"Bijvoorbeeld bij het filmpje van de webcam. De jongen maakt daar een foto/filmpje als de webcam bij een meisje aanstaat. Dat de jongen deze beelden bewaart en maakt is al slecht. Dan gaat het er niet meer om of hij ze doorstuurt of niet." "Het probleem is het gebrek aan een theologische achtergrond. Er is een tegenstelling tussen God en de mens. Volgens God is het zo, maar volgens de feiten is het anders."

Eén van Type 2 peer educators probeert een brug te slaan met: "Er is een tweestrijd: je wil Turkse en Marokkaanse jongeren bereiken en tegelijk expliciete beelden laten zien. Islamitisch gezien mogen de filmpjes niet. De filmpjes zijn niet respectvol en dat kan je niet verantwoorden naar de ouders toe."

De voorstanders van de filmpjes, voornamelijk de Type 1 peer educators, zijn van mening:

"Wat er in die filmpjes gebeurt, is wel de werkelijkheid." "Het gaat om de inhoud, er gebeurt iets wat de jongen niet wil. Daar gaat het om."

Drie van de voorstanders zijn het wel met de tegenstanders eens dat de filmpjes niet overal vertoond kunnen worden, afhankelijk van hoe gelovig de setting is: "Op sommige plekken zijn de filmpjes wel ok en bespreekbaar".

---

² Bij Type 1 organisaties en peer educators horen de organisaties en peer educators met een Islamitische achtergrond en die zich richten op moslimjongeren, maar waarbij de Islam geen prominente plek heeft als levensbeschouwelijk, eerder als cultureel-maatschappelijk kenmerk. Bij Type 2 organisaties en peer educators neemt de Islam een levensbeschouwelijke prominente plaats in. Zij dragen het geloof uit en belijden de Islam. Hierbij horen organisaties als moskeeën, Islamitische scholen e.d.. In het vervolg van het rapport worden deze typering gebruikt.

Deze discussie over de filmpjes en het wel of niet toevoegen van theologische aspecten wordt ook doorgevoerd in de discussie van de doelgroep. De helft van de peer educators vindt dat de juiste doelgroep is bereikt, een andere helft (de tegenstanders van de filmpjes) stelt dat het programma niet (voldoende) aansluit bij de doelgroep.

De peer educators zijn het wel met elkaar dat de terminologie, vooral de zes criteria van seksueel grensoverschrijdend gedrag, te moeilijk is voor de jongens van deze leeftijd. Daarnaast mist één peer educator feitelijke cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag, de andere zeven peer educators zouden dit ook een goede aanvulling vinden.

Uitvoer van het project

Over de uitbetaling en vergoeding is op één na iedereen negatief. Voor de voorbereidingen, de reistijd en de energie die een voorlichting kost vinden zij vijftig euro te weinig. Vaak moesten de peer educators ook lang blijven en was er nog een evaluatie na de voorlichting. Ook zijn sommige peer educators nog niet uitbetaald.

3.3.2 *Participatie peer educators*

Tijdens de FG hebben de peer educators aangegeven op welk niveau zij vinden dat zij geparticipeerd hebben en op welk niveau zij graag hadden willen participeren. In Bijlage B zijn in Tabellen B1-B6 met de antwoorden van de peer educators opgenomen.

Vooraf is vastgesteld dat de peer educators zouden participeren op niveau 4 (Functionele participatie) en/of niveau 5 (Interactieve participatie) van de participatieladder van Pretty (1995). Het meest opvallend is hoe verschillend de peer educators hun eigen participatieniveau inschatten. De peer educators vinden niet dat ze op dat niveau hebben geparticipeerd. Alleen op de onderdelen 'deelname aan de training' en de 'ontwikkeling van Be-A-Man.' geven ze aan dat zij 'functioneel' geparticipeerd hebben.

Echter de meesten gaven aan ook niet op dat niveau te willen participeren. Een aantal peer educators zegt ook eerlijk dat zij passief is geweest. "Ik ben wel gevraagd om actief te zijn maar dat is niet gebeurd".

Redenen die de peer educators zelf aandragen voor hun lage(re) participatiegraad hebben te maken met

1. de doelgroep: "De doelgroep is lastig en daardoor zou het moeilijk zijn om bijvoorbeeld zelf een voorlichting te organiseren of een groep bij elkaar te krijgen".
2. financiële vergoeding: "Ik zou wel mee willen helpen om de training te verbeteren, maar wel tegen een vergoeding. "De doelgroep zoeken wilde ik niet, alleen tegen een vergoeding."
3. niet het gevoel hebben dat er naar hun geluisterd werd
4. te weinig terugkoppeling
5. de filmproducenten: "Met betrekking tot de filmpjes zaten de peer educators op een andere lijn dan de filmproducenten. Ze wilden hun eigen scenario's en ideeën er doorheen krijgen. Ik had het gevoel dat de filmproducenten niet naar ons luisterden. Dit was erg demotiverend, ook door de toon van de

- producenten. “De producenten waren niet bereid om mee te werken”. “Als er meer bereidheid zou zijn bij de producenten, hadden we meer inzet getoond”.
6. door tijdgebrek was meer overleg niet mogelijk.

De peers verschillen ook op hoeveel ze hadden willen participeren. Gemiddeld genomen kan worden gesteld dat het gewenste participatieniveau een trede hoger ligt dan hun ervaren participatieniveau. Twee peer educators geven aan zoveel geparticipeerd als zij zouden willen. “Bij de meeste onderdelen heb ik zoveel gedaan als ik zou willen”. Eén peer educator geeft aan dat hij op veel onderdelen meer heeft ondernomen dan dat hij wilde. Bij anderen (5) is het gewenste participatieniveau hoger dan de daadwerkelijke participatie. Deze peer educators hadden meer willen participeren dan ze nu gedaan hebben.

De peer educators geven aan dat zij op een aantal onderdelen meer zeggenschap hadden willen hebben:

1. Filmpjes: Er is niet bereikt dat de peer educators de films mee hebben ontwikkeld. “Het is niet door de peer educators in elkaar gezet. Er is alleen naar onze mening gevraagd over de scenario’s via de mail.”
2. De doelgroep benaderen: “De juiste doelgroep is bereikt maar andere doelgroepen zijn ook mogelijk. Zelf organisaties voorstellen zou ook leuk zijn geweest. Als dat vooraf de bedoeling was, zou dat beter zijn. Ik wilde wel meer participeren bij het zoeken naar de doelgroep.” Enkele andere peer educators zijn het daarmee eens.

De meeste peer educators hadden wel meer willen participeren. Het onderzoek van TNO, het zoeken van de doelgroep, en de ontwikkeling van de handleiding en de filmpjes worden hierbij genoemd. Vooral over de ontwikkeling van de filmpjes is discussie. De peer educators hebben het idee dat de participatie hierbij werd tegengehouden door de producenten van de filmpjes. Het resultaat is filmpjes die volgens de peer educators (7) niet bij alle organisaties getoond kunnen worden en waar weinig respect is voor de Islamitische achtergrond van de doelgroep.

3.3.3 *Programmaonderdelen*

Tijdens de Focus Groep Discussie is zijn alle onderdelen van het programma met de peer educators nagelopen, zij konden aangeven of zij de betreffende onderdelen hadden uitgevoerd, of zij vonden dat het onderdeel verwijderd of aangepast kon worden of dat het onderdeel kon blijven. Het bleek dat twee peer educators, de Type 1 peer educators, aangaven het programma hebben uitgevoerd zoals in de handleiding staat in tegenstelling tot de anderen (6).

Door hoeveel peer educators elk onderdeel is uitgevoerd en hun mening over de verschillende onderdelen is te vinden in Tabel B7, Bijlage B.

Niet alle programmaonderdelen zijn door alle peer educators uitgevoerd. De programmaonderdelen die door alle peer educators (8) zijn gebruikt, al dan niet in aangepaste vorm zijn de Introductie of inleiding, de Dubbele moraal strip, en het Filmpje ‘Op het plein’. Door nagenoeg alle peer educators (7) zijn de volgende onderdelen (in aangepaste vorm) gebruikt:

- Film ‘Webcam’: het filmpje is niet geheel vertoond, en gestopt en doorgespoeld daar waar het meisje ‘te bloot’ was.
- Stellingenspel mythen en beeldvorming: de peer educators hebben een keuze gemaakt van de stellingen en stellingen toegevoegd

- Rollenspel: de meeste peer educators hebben een ander rollenspel gevoerd dan 'Durven' of 'fluiten'

De peer educators waren unaniem in dat de Dubbele Moraal strip, het stellingenspel en het rollenspel in het programma moeten blijven.

De huiswerkopdrachten, de Twitteropdracht, Kennismakingsoefeningen 'op een rij' en 'Krantenmepper' zijn door geen enkele peer educator gebruikt. Twee peer educators geven aan dat zij de oefening 'Jongens zijn ... meisjes zijn...' over beeldvorming en de brainstorm en/of korte inventarisatie betreffende groepsdruk hebben gebruikt tijdens de voorlichting.

Dit zijn ook de onderdelen die volgens een meerderheid van de peer educators (5) uit het programma verwijderd mogen worden. De brainstorm en/of inventarisatie betreffende groepsdruk, lijken de peer educators niet te herinneren.

De peer educators vonden het stellingenspel een bruikbare werkvorm, echter de stellingen zouden aangepast kunnen worden.

Vooraf over de filmpjes en de inhoud van de filmpjes is veel discussie. Het filmpje 'Op de bank' mag van de helft van de peer educators uit het programma verwijderd worden, de overige filmpjes mogen van de vijf peer educators 'drastisch' aangepast worden. Sommige peer educators vinden de filmpjes wel 'redelijk' en zeggen dat met aanvullend commentaar waarin de mening van de peer educators en dus vooral vanuit de Islam naar voren wordt gebracht de filmpjes wellicht meer bruikbaar zijn. Anderen vinden dat de filmpjes 'drastisch' moeten worden aangepast, vooral het filmpje 'Op de bank'.

Andere aspecten van het programma dat aangepast kan worden:

- Er moet een grotere nadruk liggen op de belangrijkste thema's van het programma
- De peer educators vinden de 6 criteria wel belangrijk, maar geven aan dat de termen van seksueel grensoverschrijdend gedrag te moeilijke begrippen zijn om uit te leggen en over te brengen. De termen en begrippen zouden 'simpeler' moeten
- Introductie: sommige peer educators zijn van mening dat de introductie met vooral de regels overbodig zijn: 'Het gaat vanzelf'
- Ook de kennismaking kan anders: een peer educator verteld dat ze als nieuwe opdracht hadden bedacht dat de jongens met gebarentaal hun hobby moesten uitbeelden, een andere heeft de jongens laten vertellen over waar hun familie vandaan komt
- Er moet meer ruimte komen voor vragen die jongens hebben t.a.v., seksualiteit (en de Islam)
- Over het algemeen waren de peer educators ook meer te spreken over de oefeningen waarbij de jongens iets konden 'doen': meer rollenspellen of een langer rollenspel, het stellingenspel waarbij ze kunnen bewegen van de ene kant van het lokaal naar de andere kant. De PowerPoint presentatie vinden ze dus ook erg lang. Het zou beter zijn om het gedeelte met de cijfers los te koppelen van het gedeelte met de criteria.
- meer persoonlijke feedback over de bijeenkomsten bijvoorbeeld door terugkoppeling aan de hand van observatieformulieren.

3.4 Interviews sleutelfiguren betrokken organisaties

Bij aanvang van het project Peer2Peer was de intentie dat MOVISIE uit hun netwerk zeven tot tien organisaties die dit onderwerp willen oppakken of er al mee bezig zijn, zouden werven. De betrokken organisaties verzorgden de werving van 10 jongens/jonge mannen die tot peer educator willen worden opgeleid en door het participatieniveau van het project krijgen migranten(zelf)organisaties inhoudelijke invloed op het project, waardoor de slaagkans van het project wordt vergroot. In deze evaluatie zijn zeven sleutelfiguren van betrokken organisaties door peer educators te werven en/of bijeenkomsten te organiseren benaderd. Tabel 3.5. toont de organisaties die benaderd zijn voor een telefonisch interview en betrokkenheid bij het project.

Tabel 3.5: Betrokken organisaties, betrokkenheid met project, contact met doelgroep en samenwerking met (lokale) organisaties

Organisatie	Type ³	Contact met doelgroep	Betrokkenheid project	Samenwerking (lokale) organisaties	Resultaat	interview
Streetcornerwork Amsterdam	1	Contact met doelgroep, maar niet met leeftijdsgroep	2 bijeenkomsten	DOCK, Buurthuis	Geslaagd	Ja
Stichting Welzijn Amersfoort (SWA)	1	Rechtstreeks contact met doelgroep	2 bijeenkomsten georganiseerd	Wijkcentrum	geslaagd	Ja
Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN)	1	Geen contact met doelgroep	1 Peer educator geworven		Geen bijeenkomsten georganiseerd	Ja
Stichting Multiculturele Organisatie Almere (SMOA)	1	Geen rechtstreeks contact met doelgroep	1 bijeenkomst georganiseerd	Asielzoekerscentrum	Niet geslaagd	Ja
Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR)	2	Geen rechtstreeks contact met doelgroep	3 peer educators geworven, 2 bijeenkomsten georganiseerd	Islam en Dialoog Jong (peer educators), Stichting Nida	Niet geslaagd	Vragen schriftelijk beantwoord
Stichting IHSAN	2	Geen contact met doelgroep	3 peer educators, 4 bijeenkomsten georganiseerd	Stichting Turkse Gemeenschap Eindhoven, ENSAR, Moskee	Geslaagd	Nee, vakantie
Cultined	2	Geen contact met doelgroep	4 bijeenkomsten georganiseerd	Islamitische Basisschool	Geslaagd	Nee, belaf-spraak door andere afspraak verhinderd

Opvallend is dat zes betrokken organisaties 'koepelorganisaties' zijn, die niet rechtstreeks in contact staan met de doelgroep. Om de bijeenkomsten te organiseren hebben zij moeten samenwerken met 'veldorganisaties', lokale partners en/of maatschappelijk- of jongerenwerk. Dit is niet in alle gevallen goed gegaan; hoe meer tussenpersonen hoe moeizamer de organisatie van de bijeenkomsten. Eén organisatie had al bij aanvang aangegeven geen

³ Bij Type 1 organisaties en peer educators horen de organisaties en peer educators met een Islamitische achtergrond en die zich richten op moslimjongeren, maar waarbij de Islam geen prominente plek heeft als levensbeschouwelijk, eerder als cultureel-maatschappelijk kenmerk. Bij Type 2 organisaties en peer educators neemt de Islam een levensbeschouwelijke prominente plaats in. Zij dragen het geloof uit en belijden de Islam. Hierbij horen organisaties als moskeeën, Islamitische scholen e.d.. In het vervolg van het rapport worden deze typering gebruikt.

bijeenkomsten te kunnen organiseren omdat het niet op tijd zou lukken contact met de doelgroep te krijgen. De twee organisaties waarbij de organisatie van de bijeenkomsten misliep lijken dit voornamelijk te wijten aan de 'protocollen', 'papieren' en 'vragenlijsten'

3.4.1 *Inhoud Be-A-Man*

De organisaties vinden allen het onderwerp en het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag zeer belangrijk. De meeste organisaties vinden het ook van belang dat dit onderwerp aangekaart wordt bij de oudere groep, de 16-plussers.

Het programma sluit aan bij de normen en waarden van de organisaties evenals bij het beleid. Het vormt een goede aanvulling op wat de organisaties al doen. Echter een paar organisaties, Type 2, geven aan dat de vorm niet helemaal past bij hun organisatie. Sommige organisaties geven aan dat er te weinig rekening is gehouden met de Islamitische cultuur, of dat B.A.M te westers is opgezet. Andere organisaties prijzen de flexibiliteit van het programma en de mogelijkheden om het aan te passen aan de groepen.

Tijdens de interviews kwam de Islam veel ter sprake. Binnen de organisaties is veel over de Islam gediscussieerd. De Type 1 organisaties vinden dat omdat het op jongens met een Islamitische achtergrond gericht is, dat het belangrijk is dat de peer educators zelf een Islamitische achtergrond hebben en antwoord kunnen geven op vragen over de Islam. Inhoudelijk vinden zij echter dat de Islam een ondergeschikte rol moet hebben. Type 2 organisaties vinden dat er te weinig rekening is gehouden met de (regels van de) Islam en vinden het beeldmateriaal ongeschikt.

De filmpjes kwamen tijdens de gesprekken veel aan bod. De sleutelfiguren zijn niet onverdeeld positief over de filmpjes: de Type 2 organisaties vinden dat de filmpjes te ver gaan en niet kunnen worden getoond aan hun achterban. Eén organisatie is van mening dat het programma daarom ook niet aansluit bij de belevingswereld van de doelgroep. De Type 1 organisaties vinden de filmpjes juist te braaf, te slecht geacteerd en niet de werkelijkheid weergeven. Zo is het taalgebruik op straat heel anders dan het taalgebruik in de filmpjes. Eén sleutelfiguur vindt het beeldmateriaal moeilijk bij deze doelgroep omdat de taal die zij spreken en de kleren die zij dragen zo snel verouderen dat het bijna altijd ouderwets is. De scenario's van de filmpjes vinden de sleutelfiguren daarentegen zeer herkenbaar.

3.4.2 *Samenwerking en communicatie*

De organisaties vinden een samenwerking tussen een kennisinstituut en veldorganisaties van groot belang. Zij erkennen dat verschillende organisaties andere kennis hebben en vinden dat over het algemeen de veldorganisaties meer kennis hebben over de culturele achtergrond van de doelgroep. Naast de kennis van de doelgroep vinden zij dat er veel meer moet worden samengewerkt om dergelijke projecten te implementeren en uit te voeren.

Ze zijn unaniem over hun te kleine betrokkenheid in het project. Vooral de koepelorganisaties die nog contact moesten leggen met de veldorganisaties vinden dat samenwerking met veldorganisaties cruciaal is en dat is in dit project in de meeste gevallen niet goed van de grond gekomen.

De organisaties geven wel aan dat de te lage betrokkenheid en inbreng vooral komt door henzelf.

"Ik kom altijd tijd tekort. Werken met jongeren vergt veel geduld".

Over het algemeen zijn ze tevreden over de communicatie en contact met MOVISIE.

Ondanks hun tevredenheid over de communicatie met MOVISIE hadden de organisaties niet begrepen dat er een evaluatieonderzoek gedaan werd. Behalve het jongerenwerk en streetcornerwork, lijken de organisaties het belang van onderzoek niet te onderschrijven en het begrip voor de evaluatie is klein: "Te veel formulieren en het naleven van bepaalde protocollen, wat helaas niet altijd vlot kan werken bij jongeren, gesprekken voor en na de voorlichting, het is allemaal te veel voor de jongens."

"Je kan toch geen vragenlijst van te voren afnemen? Je moet eerst de voorlichting geven en dan kan je misschien vragen stellen"

3.4.3 *Peer Education*

De inzet van peer education voor dit onderwerp vinden de organisaties goed, al erkent een aantal dat de peer educators die hiervoor ingezet zijn niet volgens de officiële term 'peers' zijn. Ze zijn van mening dat bij deze doelgroep juist peer educators nodig zijn waar de jongens tegen op kijken. Echter het verschil moet niet te groot worden. "Ze moeten jong genoeg zijn dat ze nog geen meester genoemd worden". Peer educators die wat ouder zijn en hoger opgeleid maar wel van Turks/Marokkaanse afkomst zijn sluiten goed aan bij de einddoelgroep. Een aantal sleutelfiguren geeft aan dat het taalgebruik van de peer educators in veel gevallen te moeilijk is. Sommige peer educators maakte daardoor de kloof met de einddoelgroep te groot.

De jongerenwerkers zijn van mening dat om bijvoorbeeld de 16-plus jongens te bereiken deze oudere jongens zouden kunnen worden opgeleid tot 'peer educators' om dan samen met de peer educators de voorlichting te draaien. Een andere organisatie heeft het over een samenwerking tussen de peer educators en rolmodellen uit de einddoelgroep om de peer educator en de jongens dichter bij elkaar te brengen.

Over het algemeen zijn de sleutelfiguren zeer te spreken en enthousiast over de peer educators die bij hun organisatie de voorlichting hebben gegeven; de match tussen peer educator en organisatie was goed. Er is een goede match geweest. De organisaties die veel waarde hechten aan interactieve peer education waren zeer te spreken over de peer educators die heel erg hun best deden om op hetzelfde niveau van de jongens te komen. Andere organisaties die meer waarde hechten aan de Islam, waren juist heel erg te spreken over de kennis van de peer educators en hoe zij over de Profeet en de Islam konden spreken.

Drie organisaties hebben zelf peer educators geworven. Allen geven ze aan hoe moeilijk het is om (onder laag geschoolden) de juiste en gemotiveerde peer educators te vinden. Twee organisaties zijn voldaan over de peer educators die zij hebben geleverd en zijn zeer te spreken over het werk dat de peer educators hebben geleverd. Eén organisatie, waarvan de organisatie is misgelopen, uit kritiek over de door henzelf gerekruteerde peer educators: zij kwamen afspraken niet na, komen te laat. De sleutelfiguur was van mening dat de peer educators niet goed genoeg zijn getraind.

3.4.4 *Organisatie bijeenkomsten en werving jongeren*

De organisatie en het werven van de juiste doelgroep is niet in alle gevallen goed gegaan. Hoe dichter de organisatie bij de einddoelgroep staat hoe soepeler de uitvoer en organisatie van de bijeenkomsten is gelopen. Voor de koepelorganisaties is het moeilijk om de juiste doelgroep te vinden in korte tijd. Voor de organisaties die vaste groepen jongens van Islamitische afkomst in huis hebben die regelmatig bij elkaar komen, zoals in een moskee, is het veel makkelijker om de groepen te werven.

Belemmerende factoren zijn daarbij een gebrek aan geld (MZO, vrijwilligersorganisaties), ruimte (overkoepelde organisatie), tijd en kennis van de doelgroep (overkoepelde organisaties).

Volgens de sleutelfiguren zijn de organisaties waarbij de bijeenkomsten gehouden zijn, zeer enthousiast over het programma en de uitvoer ervan. De jongens vonden het leuk en interessant. Ze zouden graag verder willen meewerken aan de verbetering van Peer2Peer.

3.4.5 *Verdere implementatie*

De sleutelfiguren wijzen op het belang van het betrekken van de uitvoerende veldorganisaties.

Voor bestending van het programma moet er samengewerkt worden met veldorganisaties die de doelgroep weten te bereiken. Het programma moet passen in hun agenda en in hun manier van werken. Ook moet rekening gehouden worden met de verschillende culturen. De meeste veldorganisaties hebben groepen bestaande uit verschillende culturen in één groep.

Sleutelfiguren/vrijwilligers bij veldorganisaties zouden moeten worden getraind en gestimuleerd over hoe ze de methode binnen hun groepen kunnen uitvoeren.

Deze organisaties die het programma gaan uitvoeren zullen zo snel mogelijk betrokken moeten worden bij de aanpassingen en implementatieplannen, volgens de sleutelfiguren.

Wat betreft de rol die de sleutelfiguren voor zichzelf zien weggelegd denken ze aan training geven, bemiddelen tussen organisaties en groepen, adviseren bij het opzetten van werkvormen en uitvoeren daarvan.

Tips voor het bereiken van de doelgroep:

- Organiseer nooit de voorlichting in de zomerperiode
- Neem voldoende tijd voor een goede werving
- Zoek vindplekken van de doelgroep
- Gebruik lokale organisaties

Zo geeft een SMN aan nu contacten te leggen met een organisatie van moeders in Kanaleneiland in Utrecht om eventueel over een jaar voorlichting te gaan geven. Zij geven aan dat het van groot belang is om deze organisatie te betrekken in de aanpassingen van B.A.M.

Bij navraag over de implementatie handleiding geven de sleutelfiguren aan dat flexibiliteit en de mogelijkheid om het aan te passen heel belangrijk is. De methode, het programma, moet binnen hun organisaties passen. Daarnaast hebben zij meer behoefte aan heldere doelstellingen, een heldere omschrijving van de doelgroep en

de programmaonderdelen en de randvoorwaarden voor het uitvoeren van het programma en de minimale voorwaarden waaraan de uitvoering moet voldoen wil het nog werkzaam zijn.

3.5 Vragenlijst B.A.M. jongeren

3.5.1 *Demografische gegevens*

In totaal hebben 72 jongens de vragenlijsten ingevuld, waarvan 44 (61%) beide vragenlijsten. De demografische gegevens van de hele groep (N=72), de groep die beide vragenlijsten heeft ingevuld (N=44) zijn weergegeven in Tabellen C1-C4, Bijlage C.

Een kwart van de respondenten (N=18) behoort niet tot de doelgroep 'laag opgeleide (basisschool tot/met MBO) jongens van Turkse, Marokkaanse, en/of Islamitische achtergrond tussen de 11 en 16 jaar oud', behoren. Sommige zijn te oud (N=15, 16%) of te hoog opgeleid (N=10, 14%). Van de groep die beide vragenlijsten hebben ingevuld die meegenomen zijn in de analyses, behoort 28% (12) van de respondenten niet tot de doelgroep, 8 (18%) jongens zijn te hoog opgeleid en 6 jongens zijn te oud. Drie van de zeven groepen hebben de doelgroep van laagopgeleide jongens tussen de 12-16 jaar weten te bereiken. Eén groep op de Islamitische basisschool bestaat uit zeer jonge kinderen van 11 jaar. Wel gaven alle respondenten gaven aan dat zij een Islamitische achtergrond hadden en 100% van de jongens gaf aan gelovig te zijn opgevoed. Het merendeel van de deelnemers is tweede generatie allochtoon.

Tabel 3.6 met de achtergrondgegevens van de deelnemers per groep laat zien dat zeer weinig deelnemers van de groepen georganiseerd door SPIOR beide vragenlijsten hebben ingevuld. Deze twee groepen kunnen niet meegenomen worden in verdere analyses.

Tabel 3.6: Overzicht demografische gegevens van de voorlichtingsgroepen

Groep	1	2	3	4	5	6	7	Totaal
Peer educator	Peer educator 1 & Peer educator 2	Peer educator 1 & Peer educator 2	Peer educator 3 & Peer educator 5	Peer educator 3	Peer educator 3 & Peer educator 4	Peer educator 6 & Peer educator 7	Peer educator 8 & Peer educator 6	
Organisatie /locatie	Streetcornerwork, Amsterdam	Jongeren werk Amersfoort	IHSAN, Eindhoven	Islamitische Basisschool (Cultined), Utrecht	IHSAN, Uden	SPIOR, Rotterdam	Buurthuis Propeller SPIOR, Rotterdam	
Type ⁴	1	1	2	2	2	2	2	
Aantal respondenten	9	9	9	15	6	16	8	72
Beide vragenlijsten ingevuld	6 (67%)	9 (100%)	8 (89%)	14 (93%)	4 (67%)	3 (19%)	0	44
Doelgroep	8 (89%)	4 (44%)	4 (44%)	14 (93%)	3 (50%)	14 (93%)	4 (50%)	51 (75%)
Leeftijd	16,5 (1,7)	15,5 (2,1)	15,2 (1,8)	12,6 (0,6)	17,3 (2,0)	14,3 (1,1)	18,2 (3,5)	15,2 (2,5)
Gem (sd)	13,9 – 20,3	11,7 – 17,4	12,5 – 17,7	11,5-13,5	15,3 – 20,4	12,4 – 16,1	13,9 - 24	
Range								11,5 – 24
11-13 jaar	1 (11%)	2 (22%)	2 (22%)	14 (93%)	-	7 (44%)	1 (13%)	27 (39%)
14-16 jaar	7 (78%)	3 (33%)	6 (67%)	-	4 (67%)	8 (50%)	3 (38%)	31 (45%)
>17 jaar	1 (11%)	3 (33%)	1 (11%)	-	2 (33%)	-	4 (50%)	11 (16%)
Lage opleiding	9 (100%)	7 (78%)	4 (44%)	15 (100%) ¹	5 (83%)	15 (94%)	7 (88%)	58 (81%)
Geboorte	Nederland (44%)	Nederland (67%)	Nederland (67%)	Nederland (93%)	Nederland (67%)	Nederland (75%)	Nederland (100%)	Nederland (75%)
Herkomst vader	Marokko (67%)	Marokko (56%)	Turkije (89%)	Marokko (53%)	Turkije (83%)	Turkije (94%)	Marokko (75%)	Turkije (46%)
Herkomst moeder	Marokko (78%)	Marokko (44%)	Turkije (78%)	Marokko (47%)	Turkije (83%)	Turkije (75%)	Marokko (63%)	Turkije (39%)
Gelovig (Islam) opgevoed	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

¹Deze jongens zitten allemaal op de basisschool. Het is nog onbekend naar welk vervolg onderwijs zij gaan.

3.5.2 Waardering programma

De waardering van het programma is gemeten met een open vraag en een aantal vragen over of zij het programma aan hun vrienden zouden aanraden, of zij wat zij in het programma hebben geleerd ook hun dagelijks leven voorkomt en hoe zij de filmpjes hebben gewaardeerd.

De antwoorden op de open vragen zijn terug te lezen in Tabellen C5 en C6, Bijlage C. De meeste jongens geven aan dat ze 'alles wel leuk en leerzaam' vonden. De filmpjes worden het vaakst genoemd als leukste onderdeel. Ook de stellingen en de rollenspelen zijn populaire oefeningen. Opvallend is de positieve reacties van de

⁴ Bij Type 1 organisaties en peer educators horen de organisaties en peer educators met een Islamitische achtergrond en die zich richten op moslimjongeren, maar waarbij de Islam geen prominente plek heeft als levensbeschouwelijk, eerder als cultureel-maatschappelijk kenmerk. Bij Type 2 organisaties en peer educators neemt de Islam een levensbeschouwelijke prominente plaats in. Zij dragen het geloof uit en belijden de Islam. Hierbij horen organisaties als moskeeën, Islamitische scholen e.d.. In het vervolg van het rapport worden deze typering gebruikt.

jongens die deelnamen aan de door IHSAN georganiseerde bijeenkomsten over de seksuele voorlichting. De reacties over de duur van de bijeenkomsten zijn wisselend. Sommige jongens vonden het te lang duren en anderen te kort.

Ondanks dat de filmpjes door veel jongens werden genoemd als het leukste onderdeel van het programma, geven de jongens wisselende antwoorden op de vragen over de filmpjes (zie Tabel 3.7). Opvallend is dat de jongens uit de groepen 3 en 4 (Type 2) iets positiever lijken te zijn over de filmpjes.

Meer dan de helft van de respondenten geeft aan dat de voorbeelden die in het programma besproken worden ook hun eigen leven kunnen voorkomen. 84% van de respondenten dat (sommige) vrienden ook het programma zouden moeten volgen.

Tabel 3.7: Waardering programma Be-A-Man per groep

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7 ¹	Totaal
Organisatie /locatie	Peer educator 1 & Peer educator 2 Streetcornerwork, Amsterdam	Peer educator 1 & Peer educator 2 Jongeren werk Amersfoort	Peer educator 3 & Peer educator 5 IHSAN, Eindhoven	Peer educator 3 Islamitische Basisschool (Cultined), Utrecht	Peer educator 3 & Peer educator 4 IHSAN, Uden	Peer educator 6 & Peer educator 7 Islam en Dialoog Jong (SPIOR), Rotterdam	Peer educator 8 & Peer educator 6 Buurthuis Propeller (SPIOR), Rotterdam	
Type	1	1	2	2	2	2	2	
N	6	9	8	14	4	3	0	44
vrienden naar B.A.M.							-	
Ja	3 (50%)	2 (22%)	4 (50%)	8 (57%)	2 (50%)	1 (33%)	-	20 (46%)
Sommige	3 (50%)	4 (44%)	3 (38%)	4 (29%)	2 (50%)	1 (33%)	-	17 (39%)
Nee	0	3 (33%)	1 (13%)	2 (14%)	0	1 (33%)	-	7 (16%)
Toepasselijk in eigen leven	3,8 (0,8)	3,2 (1,6)	-	4 (1,3)	3,5 (1,3)	-	-	3,7 (1,3)
Gem (sd)								
Waardering filmpjes							-	
Leuk	5 (83%)	5 (56%)	7 (88%)	12 (86%)	3 (75%)	1 (33%)	-	33 (75%)
Stom	2 (33%)	1 (11%)	0	0	0	0	-	3 (7%)
Kinderachtig	0	2 (22%)	0	0	0	0	-	2 (5%)
Spannend	3 (50%)	2 (25%)	0	2 (14%)	0	0	-	7 (16%)
Moeilijk	1 (17%)	0	0	0	0	0	-	1 (2%)
Herkenbaar	1 (17%)	1 (13%)	6 (75%)	2 (15%)	1 (25%)	0	-	11 (26%)
Ongeloofwaardig	0	2 (22%)	2 (25%)	1 (7%)	0	0	-	5 (11%)
Grappig	3 (50%)	3 (33%)	1 (13%)	4 (29%)	0	0	-	11 (25%)
Geen Filmpje gezien	0	1 (11%)	1 (13%)	0	0	2 (67%)	-	4 (9%)

¹Deze groep heeft geen nameting ingevuld

Waardering van de peer educator

De deelnemers geven aan dat zij zich niet kunnen herkennen in de peer educator. De deelnemers vinden de peer educators wel betrouwbaar, de peer educators komen niet onzeker over en zetten de peer educators aan tot nadenken. De scores gegeven aan Type 1 en Type 2 peer educators hebben we met elkaar vergeleken. De respondenten lijken de Type 2 peer educators gemiddeld iets hoger te waarderen (zij kunnen zich meer in hen herkennen, vinden hen meer betrouwbaar en zij komen minder onzeker over), echter de verschillen zijn zeer klein. De Type 1 peer educators lijken de jongens iets meer tot nadenken aan te zetten (zie Tabel 3.8).

Tabel 3.8: Waardering peer educator per groep

	Peer educator 1 & Peer educator 2	Peer educator 1 & Peer educator 2	Peer educator 3 & Peer educator 5	Peer educator 3	Peer educator 3 & Peer educator 4	Peer educator 6 & Peer educator 7	Peer educator 8 & Peer educator 6	Totaal
Organisatie /locatie	Streetcornerwork, Amsterdam	Jongeren werk Amersfoort	IHSAN, Eindhoven ¹	Islamitische Basisschool (Cultined), Utrecht	IHSAN, Uden	Islam en Dialoog Jong (SPIOR), Rotterdam ¹	Buurthuis Propeller (SPIOR), Rotterdam ¹	
Type	1	1	2	2	2	2	2	
N	6	9	8	14	4	3	0	44
Herkennen in peer educator	2,8(1,0)	2,3 (1,7)	-	2,7 (1,6)	3,0 (1,8)	-	-	2,7 (1,5)
Betrouwbaar	4,8 (0,4)	3,9 (1,6)	-	5 (0,0)	4 (0,8)	-	-	4,6 (0,9)
Onzeker	3 (1,8)	2,1 (1,5)	-	2,1 (1,5)	2,3 (1,3)	-	-	2,3 (1,5)
Zet aan tot nadenken	4,3 (1,0)	3,6 (1,8)	-	3,4 (1,5)	3,7 (1,3)	-	-	3,7 (1,5)

N.B. 1=helemaal niet mee eens, 2=niet mee eens, 3=niet/wel mee eens, 4=wel mee eens, 5=helemaal mee eens

¹Deze vragen zijn niet ingevuld door deze groep

3.5.3 *Verschillen tussen de voor- en nameting*

Er zijn er lichte verschuivingen te zien tussen de voormeting en de nameting in hoeverre de jongens het eens zijn met de stellingen, hoe zij reageren op sociale druk en of zij de seksueel grensoverschrijdende situatie 'OK' vinden. De verschillen tussen de voor- en nameting worden per onderdeel van de vragenlijst besproken. In Bijlage C, Figuren C1, zijn staafdiagrammen opgenomen waarin de verschuivingen in antwoordcategorieën tussen de voor- en nameting zichtbaar zijn.

Beeldvorming en mythen

De gemiddelde scores op de voor- en nameting zijn in Tabel 3.9. weergegeven voor de totale groep en voor de Type 1 en Type 2 groepen. Met repeated measures variantie analyse is gekeken of de verschillen binnen respondenten significant zijn en of er een interactie met Type peer educator is. Op de nameting zijn de gemiddelde scores hoger dan op de voormeting; dat wijst dat de jongens en positievere attitude en meer bewustwording hebben. De verschillen op de eerste twee vragen 'als een meisje sexy kleren draagt, wil ze zoenen' ($F(1,37)=$

6,18; $p=0,018$) en 'soms moet een jongen een meisje een beetje pushen' ($F(1,39)=8,87$; $p=0,005$) zijn significant verschillend tussen de voor- en nameting. Er is geen interactie gevonden.

Op de stelling: 'je bent een stoere man als je je eigen grenzen aangeeft en deze ook vasthoudt' is er in de totale groep geen verschil tussen voor- en nameting. Er is een interactie gevonden ($F(1,38)=7,58$, $p=0,009$). De Type 2 groep scoort hier op de nameting lager op (zij zijn het minder eens met de stelling) dan op de voormeting.

Tabel 3.9: Gemiddelde scores op de stellingen beeldvorming en mythen

	Totale groep (N=41)		Type 1 groepen (N=15)		Type 2 groepen (N=26)	
	Gem (sd)		Gem (sd)		Gem. (sd)	
	voor	na	Voor	na	voor	na
Als een meisje sexy kleding draagt, wil ze zoenen of zelfs meer*	2,9 (1,6)	2,7 (1,7)*	3,6 (1,4)	3,6 (1,3) *	3,0 (1,6)	3,6 (1,3)
Soms moet een jongen een meisje een beetje "pushen" om te krijgen wat hij wil**	2,7 (1,4)	3,4 (1,6)**	2,0 (1,3)	3,2 (1,8)	3,1 (1,4)	3,4 (1,5)
Als een jongen eenmaal seksueel opgewonden (geil) is, kan hij niet meer stoppen	2,7 (1,4)	3,1 (1,4)	2,6 (1,7)	3,2 (1,4)	2,7 (1,3)	3,0 (1,4)
Als je je laat zoenen en laat aanraken, dan moet je verder gaan.	3,0 (1,7)	3,3 (1,5)	3,3 (1,8)	3,1 (1,3)	2,8 (1,7)	3,5 (1,6)
Je bent een stoere man als je je eigen grenzen aangeeft en deze ook vasthoudt	1,8 (1,2)	1,8 (1,3)	1,4 (0,8)	2,1 (1,2)**	2,1 (1,4)	1,6 (1,4)**
Als een meisje nee zegt, kun je gerust nog even verder gaan	3,6 (1,6)	4,0 (1,6)	2,9 (1,9)	3,2 (1,9)	4,0 (1,3)	4,5 (1,2)

* $p<0.05$; ** $p>0.01$

1=helemaal mee eens; 2=meestal eens; 3=niet/wel mee eens; 4=niet mee eens; 5=helemaal niet mee eens

Sociale groepsdruk

Het doel van dit onderdeel was om te meten of de jongens op de nameting zouden inschatten dat zij zich minder door sociale druk zouden laten leiden in hun gedrag. We hebben in de analyse gekeken of de jongens op de nameting vaker het gewenste gedrag aankruisten, met andere woorden of ze op de nameting zich minder zouden laten leiden door sociale druk van hun vrienden. In Tabel 3.10 is aangegeven of zij anders antwoorden op de nameting dan op de voormeting, of dat zij bij de voormeting en op de nameting aangeven of zij wel of niet mee zouden gaan in de sociale druk. Het scenario was: Je bent samen met een aantal jongens in het zwembad. Er is ook een groepje meiden in het zwembad. Eén van de jongens, die jij erg stoer vindt, blijft tegen je zeggen dat je een van de meiden in haar billen moet knijpen. Maar jij wil dat niet. Wat zou jij doen?

Tabel 3.10: Aantal en percentage jongens die op de nameting beter kunnen omgaan met groepsdruk

	Verandering naar een gewenst antwoord	Ongewenst antwoord op voor- en nameting	Gewenst antwoord op voor- en nameting
Ik ga dat meisje in haar billen knijpen	6 (14%)	16 (36%)	20 (46%)
Ik doe net alsof ik in haar billen ga knijpen	7 (16%)	12 (27%)	25 (57%)
Ik wil tegen de jongen zeggen dat ik dat niet wil, maar ik durf niet	5 (11%)	18 (41%)	21 (48%)
Ik zeg tegen de jongen dat ik dat niet ga doen	9 (21%)	15 (34%)	20 (46%)
Ik doe alsof ik niets gehoord heb	5 (11%)	20 (56%)	18 (41%)

Opvallend is het hoge percentage (ongeveer de helft) van de jongens die op de voormeting al aangeeft dat zij goed omgaan met sociale druk. Daarnaast is het percentage dat een ander antwoord op de nameting dan op de voormeting geeft klein te noemen.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

De jongens zijn gevraagd om te reageren op zes situaties die (licht) grensoverschrijdend zijn. Zij moesten aangeven of zij het OK vonden. Ook hier hebben we gekeken of de jongens op de nameting anders antwoorden dan op de voormeting (zie Tabel 3.11).

Tabel 3.11: Aantal en percentage jongens die op de nameting seksueel grensoverschrijdend gedrag herkennen

	Verandering naar een gewenst antwoord	Ongewenst antwoord op voor- en nameting	Gewenste antwoord op voor- en nameting
Een jongen stuurt een meisje vieze foto's zonder dat ze daarnaast heeft gevraagd	11(25%)	10 (23%)	17 (39%)
Een jongen wil verkering met een meisje. Als dat meisje geen verkering met hem wil, dat zegt hij tegen iedereen dat ze een hoer is	8 (18%)	11 (25%)	19 (43%)
Een meisje wil met een jongen zoenen. De jongen wil niet. Het meisje blijft aandringen	10 (23%)	15 (34%)	11 (25%)
Een jongen is met een groep vrienden 's avonds op straat	8 (18%)	7 (16%)	22 (50%)
Een vrouw van 25 jaar zoent met een jongen van 16	7 (16%)	21 (48%)	7 (16%)
Een jongen van 15 laat zien piemel zien op de webcam	7 (16%)	19 (43%)	16 (36%)

Tussen de 15-25% heeft het antwoord op de nameting veranderd. Een-derde tot de helft van de jongens passen hun oordeel niet aan als het gaat om situaties waarbij de grenzen van de jongen worden overschreden ('Het meisje dat blijft aandringen', een 'oudere vrouw met een jongere jongen').

Met een open vraag is aan de jongens gevraagd om een reden aan te geven waarom ze de situatie wel of niet OK vonden. In de antwoorden zien we een klein verschil tussen de voor- en nameting. Op de nameting lijken ze iets meer argumenten te geven. Redenen als "dat is normaal op straat" worden op de nameting niet meer gegeven. De redenen die zij hebben opgegeven staan vermeld in Tabel C7, Bijlage C. In Bijlage C staan ook de staafdiagrammen van de antwoorden op de voor- en nameting van de deelnemers.

3.6 Interviews jongeren

Voorafgaand aan de eerste en na de laatste bijeenkomst zijn drie jongens per groep kort geïnterviewd. Behalve bij de groepen bij jongerenwerk, waar de jongerenwerker drie jongens had aangewezen, werden de jongens, die voldeden aan het profiel laagopgeleid en tussen de 12 en 16 jaar oud, gevraagd om mee te werken aan een interview. Alle jongens die gevraagd werden, hebben mee gedaan aan het interview. In beide interviews kregen de jongens twee dezelfde scenario's voorgelegd. Gekeken is of zij na afloop van de voorlichting anders reageerden dan voorafgaand aan deelname.

In totaal zijn 21 jongens geïnterviewd. Drie jongens zijn alleen bij de voormeting geïnterviewd omdat de tweede voorlichtingsbijeenkomst niet doorging. Deze zijn uit de analyses gelaten. In totaal is de informatie van 18 jongens meegenomen in de resultaten.

Tabel 3.12: Overzicht interviews jongens

Organisatie /locatie	Type ⁵	leeftijd	Achtergrond ouders	Werving en verwachting cursus
Streetcornerwork, Amsterdam	1	16 16 14	Marokko Marokko Marokko	Een vaste groep jongens vrienden komen vaak bij elkaar op een vast tijdstip, iedere woensdag 'iets speciaals' Ze verwachten een voorlichting 'over seks, veel seks, en leren over condooms'
Jongeren werk Amersfoort	1	17 14 12	Marokko Turkije Marokko	De jongerenwerker heeft deze vaste groep gevraagd om naar de voorlichting te komen. Hij heeft ook de flyer laten zien De verwachting is dat het gaat 'over meisjes, over meisjes naroeppen en dat meisjes ze negeren' En dat ze een 'Filmpje gaan kijken'
IHSAN, Eindhoven	2	15 15 17	Turkije Turkije Irak	De jongens kennen elkaar en de vader van een van de peer educators. Een vader heeft een andere jongen aangespoord om te gaan. Het is geen vaste groep jongens, ze kennen elkaar niet allemaal. Ze verwachten dat het gaat 'over jongeren en omgang met de media', 'dat uitleg wordt gegeven dat vroeger seks taboe was en nu normaler wordt'
Islamitische Basisschool (Cultined), Utrecht	2	12 12 12	NL/Tunesië Marokko/Somalië Marokko	De hoogste klas van de basisschool, het zijn klasgenoten Ze weten niet waar de voorlichting over gaat maar vermoeden dat het seksuele voorlichting is
IHSAN, Uden	2	17 15 16	NL/Turkije Turkije Turkije	Het is een vaste groep en zij zijn gevraagd via buurthuis, een mail van de moskee en vaste begeleiders. Ze kennen alle jongens. Ze verwachten dat het over seks en seksualiteit. Ze hebben te horen gekregen dat er voorlichting is maar niet waarover
Islam en Dialoog Jong (SPIOR), Rotterdam	2	14 16 14	Turkije Turkije Turkije	Het is een vaste groep die wekelijks bij elkaar komt om in de Koran te lezen en te praten over de Islam Ze verwachten dat het gaat over de Islam en hoe je ermee om kunt gaan Na het invullen van de vragenlijst vermoeden ze dat het gaat over seks en de omgang tussen jongens en meisjes
Buurthuis Propeller (SPIOR), Rotterdam ¹	2	15 17 17	NL/Marokko Marokko Marokko	Via een jongerenwerker en iemand van het buurthuis. Hen is gevraagd om erbij te komen zitten maar niet verteld waar het over zal gaan Vermoeden over jongens op straat

¹Alleen een voormeting

⁵ Bij Type 1 organisaties en peer educators horen de organisaties en peer educators met een Islamitische achtergrond en die zich richten op moslimjongeren, maar waarbij de Islam geen prominente plek heeft als levensbeschouwelijk, eerder als cultureel-maatschappelijk kenmerk. Bij Type 2 organisaties en peer educators neemt de Islam een levensbeschouwelijke prominente plaats in. Zij dragen het geloof uit en belijden de Islam. Hierbij horen organisaties als moskeeën, Islamitische scholen e.d.. In het vervolg van het rapport worden deze typering gebruikt.

Opvallend is dat de jongens bij aanvang niet weten wat ze kunnen verwachten van de voorlichting. Geen enkele jongen heeft de trailer gezien, en alleen bij een groep is de flyer gebruikt. Sommige groepen verwachtten seksuele voorlichting, andere informatie over 'jongeren en de media', maar ook informatie over de Islam en over 'jongens op straat'.

Achteraf geven ze dan ook aan dat er zaken besproken zijn die ze niet hadden verwacht:

"Ik dacht seksuele voorlichting en nu gaat het over omgang en respect".

"Leren over liefde dat had ik niet verwacht. Ik dacht dat het gewoon over seks zou gaan, maar het ging over liefde, relaties".

"Ik verwachtte hoe er met seksualiteit in de media wordt omgegaan, nu ging het om respect".

"Ik dacht dat het sociale media was en hoe je daar mee om moet gaan maar het gaat over hoe meisjes behandeld worden en wat voor effect dat kan hebben"

"Ik verwachtte niet dat het zoveel over de Islam zou gaan"

Ook bleek achteraf dat de jongens niet wisten hoeveel bijeenkomsten er waren en hoe die bijeenkomsten eruit zou zien.

3.6.1 *Waardering*

De voorlichting vonden ze 'gezellig' en 'leuk'. Ze vonden het fijn om met hun vrienden 'overal over te kunnen praten en je niet te hoeven schamen' en 'iedereen kon zeggen wat hij wilde'.

De voorlichting was 'niet droog zoals op school' (1).

Sommige jongens gaven aan dat ze al vaker hierover voorlichting hadden gehad. Maar zelfs deze jongens vonden dat het leerzaam: "Het gebeurde wel, maar ik zag het nooit", "nu denk ik na de voorlichting van komt wel vaak voor". Vooral voor de oudere jongens was de voorlichting herkenbaar.

De jongens gaven achteraf aan dat ze 'veel geleerd' hadden over wat 'je wel en niet kan doen bij meisjes' en 'hoe je met seks moet omgaan'. Op de vraag wat het belangrijkste is dat ze geleerd hebben, hebben de meeste jongens het over 'respect': 'zelfrespect' en 'Dat je respect moet hebben voor vrouwen, meisjes, meiden'.

Een aantal jongens geeft aan dat ze het hebben gehad over dat je iemand anders niet mag dwingen: "Dat je nooit moet dwingen want je krijgt spijt" en "Dat zelf nooit zo moet doen, dat je een meisje helemaal kapot kan maken".

De jongens van één groep geven aan dat zij ook hebben geleerd over sociale druk: "Dat je moet doen wat je zelf wil. Je moet je niet onder druk laten zetten"; "Ik zeg altijd al tegen m'n vrienden wanneer ze iets doen wat niet van respect betuigt."; "Dat je je niet moet laten meeslepen omdat iets stoer is. Je moet vooral rustig aan doen en verstandig en bewust zijn".

Verder hebben ze geleerd over het omgaan met anderen binnen relaties; "Hoe je je moet gedragen bij een ander iemand"; Gewoon hoe ik me moet aanpassen aan de meisjes" en "Met elkaar omgaat in relaties en wat voor dingen er allemaal mis kunnen gaan". Eén jongens was onder de indruk van "Dat een meisje maar door blijft gaan en de jongen niet wil. En andersom ook".

De basisschool jongens hebben ook seksuele voorlichting gekregen en dat is ook voornamelijk wat zij meenemen van de voorlichting: "Ik wist niet veel van ongesteld,

ook niet van zaadjes hoe zaadjes kwamen en sperma"; "Hoe je kinderen krijgt en maakt".

Geen enkele jongen noemt de link met seksueel grensoverschrijdend gedrag of de criteria van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Het leukste van de voorlichting, naast dat het 'Vooral de gezelligheid en het eten en praten met elkaar' en dat de peer educator en de sfeer 'open was en dat je kon overleggen en praten naar elkaar' waren de filmpjes volgens de jongens (10). In één groep werd het rollenspel ook genoemd en de deelnemers van een andere groep was vooral bijgebleven: "Dat ze bijnamen verzonnen voor jongens en meisjes" en "toen er gevraagd werd hoe noem je iemand op straat en toen ging iedereen lachen".

Op de vraag wat ze het minst leuk vonden werd vooral gezegd dat het 'soms een beetje saai werd'.

Sommige jongens vonden dat er teveel gepraat werd en er te weinig werd gedaan. De bijeenkomsten duurden te lang. "Ik werd een beetje moe van zoveel praten".

Ook de reacties na de filmpjes waren te veel en duurden te lang. Eén van de oudere jongens geeft als advies dat in plaats van te kijken en luisteren naar de PowerPoint presentatie het misschien leuker is als zij zelf de PowerPoint hadden moeten maken en presenteren.

Opvallend was dat de kritiek op de filmpjes vooral van de Type 1 groep kwam: Zij vonden de filmpjes niet zo herkenbaar, niet goed geacteerd en overdreven.

De strip 'dubbele Moraal' en het 'rollenspel' door één enkele jongen genoemd als niet leuk.

3.6.2 *Verschillen tussen voor- en nameting*

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Met Scenario 1 (zie Bijlage A6) werden de vier belangrijkste criteria of vuistregels van seksueel grensoverschrijdend gedrag uitgevraagd (wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid en zelfrespect).

Over het algemeen genomen zijn er niet veel verschillen tussen de meningen van jongens voor en na de voorlichting. De meningen zijn niet gewijzigd. De jongens lijken zich niet veel te herinneren van de voorlichting, en helemaal niet van de criteria. Wel lijkt het alsof ze op de nameting iets meer argumenten kunnen geven en op een aantal punten duidelijker kunnen maken waarom iets verkeerd is. De criteria noemen ze zelden. Veel jongens geven echter aan dat ze het er niet over gehad hebben tijdens de bijeenkomsten.

Zij zijn het allemaal eens dat wat er in scenario 1 gebeurt *niet OK* is. Sommige noemen het verkrachting, andere aandringen en dwang.

Ze zijn het allemaal eens dat er geen wederzijdse toestemming was (het meisje wilde niet en dat had hij kunnen weten), dat er sprake was van dwang (de jongen heeft het meisje gedwongen).

Op de voormeting geven ze aan dat ondanks de jongen degene is die verkeerd gehandeld heeft, het meisje vooral schuld heeft: zij had de jongen niet binnen mogen laten, eigen schuld, als je ouders niet thuis hoor je niemand binnen te laten. Op de nameting zijn ze hier iets genuanceerder over. De jongen had duidelijker moeten maken wat hij wilde, en dan had het meisje hem niet binnen mogen laten.

Vooraf geven ze aan dat vooral het meisje duidelijker had moeten zeggen wat zij wilde. Op de nameting vinden zij dat ook de jongen duidelijker had moeten zijn. Ook valt op dat sommige jongens zeggen dat vooraf de jongen niet met opzet het meisje heeft gedwongen, hij dacht er niet bij na. Na afloop zeggen ze dat hij het expres heeft gedaan.

Op de nameting lijken de jongens iets beter antwoord te kunnen geven op de vragen over gelijkwaardigheid en zelfrespect. De strekking van de antwoorden verschilt niet tussen de voor- en nameting, maar degene die wel de termen hebben gehoord tijdens de voorlichting, gebruiken de termen 'gelijkwaardig' en 'respect' ('disrespectvol' of 'geen respect') meer in hun antwoorden. 'Zelfrespect' komt echter niet voor. Zowel op de voor- en nameting denken ze dat de jongen geen last zal hebben van spijt van zijn gedrag, maar het meisje wel.

Omgaan met sociale druk

Scenario 2 ging over het omgaan met sociale druk.

Ook hier zijn geen duidelijke verschillen tussen de voor- en nameting. Wel zijn er grote verschillen tussen de jongens: zo geeft een aantal jongens aan dat ze inderdaad bepaald gedrag zouden vertonen als hun vrienden hen daartoe zouden dwingen of aansporen. Anderen zeggen daarentegen dat ze nooit zulk gedrag zouden vertonen. Dat zij de sociale druk goed kunnen weerstaan of dat hun vrienden nooit zouden dwingen om dergelijk gedrag te vertonen.

3.6.3 *Verspreiden van de voorlichting*

Sociale media of nieuwe media worden niet spontaan genoemd door de jongens als strategie om de voorlichting te verspreiden onder jongeren. De meesten zeggen dat de beste manieren op de voorlichting onder de aandacht te brengen via via, via vrienden, "zelf vertellen uit mijn mond", op school met flyers of in de moskee op het bord schrijven of een briefje ophangen.

De setting is daar waar veel jongens komen: scholen, wijkcentrum, buurthuis. Opvallend is dat de meesten wel aanraden om 'gewoon te zeggen waar het over gaat', en te 'vertellen dat het heel herkenbaar is, dan komen ze wel'. Je moet de jongens zeker niet dwingen om mee te doen.

Bij navraag of sociale media kan worden ingezet geven ze aan dat ze denken dat dat niet werkt. Het lijkt ook dat de jongens zelf niet veel met sociale media bezig zijn. De jonge jongens vinden dat 'twitter en Facebook voor oude mensen is en niet voor kinderen', en de oudere jongens zijn juist van mening dat de sociale media iets voor kinderen is.

Sommige jongens denken dat je misschien wel kan adverteren via de sociale media en op het internet op het elektronisch bord van de moskee, e-mailen naar de jongens, jongens via Facebook bereiken, een groep aanmaken op Hyves, adverteren op de site van het buurthuis.

Deze advertenties geven alleen meer informatie over de inhoud van de voorlichting, maar ze zijn overtuigd dat jongeren niet zullen komen door een dergelijke advertentie.

4 Conclusie en discussie evaluatie proefimplementatie Peer2Peer / Be-A-Man

4.1 Inleiding

Peer2Peer is een complex project met veel participerende partijen en een ambitieuze doelstelling: “Het terugdringen van seksueel geweld gepleegd door laag opgeleide jongens met een Islamitische achtergrond tussen 12 en 16 jaar door het bevorderen van de seksuele weerbaarheid van deze jongens, door middel van het ontwikkelen van een methodiek gebaseerd op het concept van peer education en hier een proefimplementatie, evaluatie en vervolgens aanpassing van te realiseren.”

Het streven was dat de peer educators een actieve rol bij het ontwikkelen van de methodiek zouden hebben en zouden participeren op het niveau van ‘Functionele participatie’ (niveau 4), en/of ‘Interactieve participatie’ (niveau 5) op de Participatieladder van Pretty (1995). Daarnaast was het doel een alliantie van migranten(zelf)organisaties (MZO's) vanaf het begin te betrekken, vooral gericht op het bereiken van de doelgroep en een succesvolle implementatie.

TNO heeft een uitgebreid procesevaluatie uitgevoerd door middel van observatie van de bijeenkomsten, vragenlijsten onder de einddoelgroep, interviews met de einddoelgroep, peer educators en sleutelfiguren van betrokken organisaties, en een FG met de peer educators. De resultaten zijn in Hoofdstuk 3 gedetailleerd beschreven.

In dit hoofdstuk wordt eerst antwoord gegeven op de onderzoeksvragen en een korte beschouwing van de antwoorden. Daarna wordt het project langs de diversiteitsmeetladder gelegd en het hoofdstuk wordt afgesloten met een algemene conclusie.

4.2 Peer education

De onderzoeksvragen was Wat zijn de werkzame onderdelen van peer education bij dit thema en bij deze doelgroep? Tijdens de interviews met peer educators en sleutelfiguren en de FG is ingegaan op de ervaringen van peer education.

Alle betrokkenen zijn positief over peer education, zoals die in dit project is vormgegeven. Omdat peer education een belangrijk uitgangspunt van het project is wordt dit punt wat uitgebreider besproken.

4.2.1 *Peer educators of educators uit dezelfde doelgroep*

Peer education betekent leren van gelijken. Dit betekent dat een peer tot dezelfde sociale groep hoort, dat ze in ieder geval één belangrijk en bindend sociale of demografische kenmerk delen met de doelgroep. Peer educators kunnen soms meer voor elkaar krijgen dan ouders, docenten en professionals, omdat zij als rolmodel hun persoonlijke ervaringen met andere jongeren delen (zie www.peerprojecten.nl en FHI, 2010). Wil een preventiemethodiek voor jongeren effectief zijn, is het o.a. van belang dat deze aansluit bij de belevingswereld van jongeren (Meulmeester et al 2008; Felten et al 2009). Dat is een van de redenen waarom gekozen is voor de methode van peer education. Onder peer education

verstaat MOVISIE: een voorlichtingsmethodiek waarbij getrainde doelgroep leden in nauwe samenwerking met een voorlichtende instantie een voorlichtingsprogramma ontwikkelen en uitvoeren voor een doelgroep waartoe zij zelf behoren of die erg lijkt op de groep waartoe zij behoren (De Wolf et al 2000) (zie werkplan Peer2Peer December 2011). Verschillende auteurs (Ostermann 1995; Voorham 2003 / 2004; Green 2001; Tan 2000) geven elementen aan die van belang zijn om de methodiek peer education effectief te laten zijn o.a.: de overeenkomst(en) tussen peer educators en doelgroep (similariteit), de context waarin de peer education plaatsvindt, de verwachtingen van de doelgroep m.b.t. de peer education en het gedrag van de peer educator in relatie tot het doel. De peer educators van Peer2Peer zullen worden ingezet als rolmodel. De ideale peer educator heeft een iets hogere status in de groep dan degenen die voorgelicht worden, maar niet te hoog want hij moet voor de doelgroep haalbaar nastrevenswaardig zijn. In kleding, uiterlijk en taalgebruik mag hij niet teveel afwijken van de doelgroep die hij voorlicht. Op deze manier kan hij een rolmodel worden (Hamming et al 2005). Hierdoor is peer education is zeer geschikt voor moeilijk bereikbare doelgroepen én om attitude en gedrag te beïnvloeden (De Wolf et al 2000) (zie werkplan Peer2Peer December 2011).

In Peer2Peer is gekozen voor peer educators met een Turkse, Marokkaanse en/of Islamitische achtergrond. Echter zij zijn niet gelijk aan de einddoelgroep. In plaats van peer educators zouden we eerder kunnen spreken van educators uit dezelfde groep.

Al zijn de peer educators beduidend ouder, hoger opgeleid en geven de deelnemers aan dat zij zich niet herkennen in de peer educators, lijkt het voor deze doelgroep werkzaam dat er een zekere autoriteit van de peer educators uitstraalt. De jongens zouden weinig van een jongen van hun eigen leeftijd aannemen, aldus de peer educators en de sleutelfiguren van de organisaties. Wel is belangrijk dat de peer educator een zekere verbinding met de doelgroep heeft. Sommige peer educators konden zich beter aanpassen aan de groep, terwijl anderen wat meer een docentenrol hadden. Desalniettemin vonden de deelnemende jongens dat ze open en vrij konden spreken zonder zich te hoeven schamen.

Een paar sleutelfiguren (voornamelijk het jongerenwerk) dachten dat een tussenvorm ook goed zou kunnen werken: een iets oudere jongen uit de doelgroep die opgeleid zou kunnen worden als peer en zou kunnen functioneren als 'rolmodel'. Deze peer zou dan met de peer educator kunnen assisteren met de jongere groepen. Op die manier zou het contact met de doelgroep verbeterd kunnen worden, zou de voorlichting meer ingrijpen op het taalgebruik en de leefwereld van de doelgroep.

De keuze van peer educators is zeer belangrijk voor het slagen van een project gebaseerd op peer education. Hieronder wordt ingegaan op hoe en welke peer educators voor dit project zijn geworven.

4.2.2 *Werving en selectie van peer educators*

Binnen dit project is gekozen om de werving van peer educators over te laten aan betrokken organisaties. De betrokken organisaties zijn op hun beurt geselecteerd op basis van de toegang die zij hebben tot de einddoelgroep en de mogelijkheden om hen te bereiken. De aanname is dat de peer educators dan ook dicht bij de

einddoelgroep staan en in de belangen van de einddoelgroep kunnen vertegenwoordigen en daar ook makkelijk aansluiting bij hebben.

Binnen het project bleek dit niet gemakkelijk te realiseren: betrokken organisaties haakten af, raakten subsidie kwijt en daarnaast gaven zij aan dat het vinden van geschikte peer educators moeilijk was.

In de praktijk blijkt dat de betrokken organisaties die de peer educators hebben geselecteerd geen direct contact hebben met de beoogde einddoelgroep. De peer educators die geworven zijn, zijn een representatie van de betrokken organisaties en hun onderliggende overtuigingen, eerder dan een representatie van de beoogde doelgroep. Op zoek naar betrokken organisaties met een Turkse, Marokkaanse en/of Islamitische grondslag, is het ook niet vreemd dat belanghebbende betrokken organisaties vooral Islamitisch zijn en hun Islamitische overtuiging willen uitdragen (Type 2 peer educators).

De mate van geloof heeft echter een grote invloed gehad op het hele proces en uiteindelijk ook in de manier waarop de boodschap van de voorlichting wordt uitgedragen. De interpretaties van de doelgroep, boodschap maar ook de manier waarop de boodschap mag worden uitgedragen verschilt per betrokken organisatie en voornamelijk langs de normen van de Islam. Zo kan er geen discussie plaatsvinden over de uitspraken van de Profeet, en was veel beeldmateriaal te expliciet, schokkend en onacceptabel. Deze diversiteit in geloofsovertuiging en het belang van het geloof leidde tot veel discussie en standpunten waar geen consensus mogelijk lijkt. De peer educators voelen zich door MOVISIE gerespecteerd, echter veel van hen missen de theologische onderbouwing in het programma.

Uiteindelijk hebben acht peer educators met veel enthousiasme deelgenomen aan het project. De redenen voor deelname aan het project zijn net zo divers als de rol van het geloof: een aantal kan de medewerking opvoeren voor studiepunten binnen hun studie, of zij kunnen de vaardigheden meenemen in hun werk, anderen gebruiken deelname aan de training als 'professionalisering' voor eigen hun organisatie. Vergoeding en betaling zijn wel een kwestie. De vraag is of zij zich nog steeds zullen inzetten voor het project als de studie is afgelopen of als zij dit werk op vrijwillige basis moeten uitvoeren.

Gezien de bijzonder grote rol van de peer educators is het van belang om de juiste peer educators te werven en behouden. De peer educators geven invulling aan het project en zullen niet alleen aansluiting moeten kunnen hebben met de doelgroep maar moeten ook de visie van MOVISIE kunnen uitdragen. Zij fungeren als brug tussen de verschillende partijen.

Indien er vooralsnog Type 2 peer educators worden ingezet zal de voorlichting meer verschuiven naar een programma met een herkenbare Islamitische invulling.

4.3 Participatie

De onderzoeksvragen was In hoeverre is er daadwerkelijk geparticipeerd in de totstandkoming van Peer2Peer? In de FG en tijdens de interviews met de peer educators en sleutelfiguren is ingegaan op participatie in het project.

Het streven in het project was dat de peer educators een actieve rol bij het ontwikkelen van de methodiek zouden hebben en dat zij zouden participeren op het niveau van 'Functionele participatie' (niveau 4), en/of 'Interactieve participatie'

(niveau 5) ' op de Participatieladder van Pretty (1995), als volwaardig partner en participant van het project. Daarnaast was het doel een alliantie van migranten(zelf)organisaties (MZO's) vanaf het begin te betrekken, vooral gericht op het bereiken van de doelgroep en een succesvolle implementatie.

Het principe van participatie wordt zeer gewaardeerd door alle partijen, zij appreciëren dat zij zeggenschap hebben al is het participatieniveau dat door MOVISIE beoogd werd niet gehaald.

Participatie door peer educators

De participatiegraad van de peer educators is lager dan het niveau dat vooraf was bedoeld en lager dan de peer educators ook wilden participeren. Op een aantal onderdelen kwam het overeen met hoeveel de peer educators wilden bijdragen. De peer educators hebben een rol gehad als adviseur en/of referent (Abma en Broerse, 2007). En op de meeste onderdelen van het project zijn zij hier ook meer dan tevreden over.

Op cruciale onderdelen zoals de ontwikkeling van het beeldmateriaal vinden de peer educators dat zij meer inbreng hadden moeten hebben. De Type 2 peer educators⁶ zijn van mening dat er geen rekening is gehouden met de Islamitische cultuur met als resultaat dat de filmpjes onacceptabel zijn in een Islamitische setting. Dit wordt ondersteund door de Type 2 organisaties. Zij vinden dat de filmproducenten niet goed geluisterd hebben en hun zin hebben doorgedreven. Aan de andere kant vinden de maatschappelijk georiënteerde organisaties en Type 1 peer educators dat de filmpjes niet ver genoeg gaan en op deze manier niet de werkelijkheid weergeven.

Participatie door betrokken organisaties

Uit eerdere ervaringen van MOVISIE blijkt dat betrokken organisaties zich niet zomaar laten overhalen om deel te nemen aan een project of deelnemers aan te leveren. Hun ervaring met landelijke kenniscentra is er vaak een van 'wel halen maar niet brengen': landelijke kenniscentra hebben de neiging om migranten(zelf)organisaties alleen te gebruiken om toegang te krijgen tot hun achterbannen, zonder dat zij nader betrokken worden bij de activiteiten van die kenniscentra (Repetur en Schakenraad 2009, Repetur & Brants 2010). Daarom wilden zij de betrokken organisaties binnen het Peer2Peer project inhoudelijke invloed geven als volwaardige partners. Daardoor wordt de kans vergroot dat het project slaagt (Bass et al 1995) (zie ook werkplan Peer2Peer December 2011). Uit de interviews met sleutelfiguren uit de organisaties blijkt dat zij vinden geen tot zeer weinig zeggenschap te hebben gehad met betrekking tot de ontwikkeling van het programma en zij pleiten voor een meer intensieve samenwerking met voornamelijk de organisaties die het programma moeten gaan uitvoeren voor een succesvollere implementatie. Eén van de knelpunten bij de organisatie van de bijeenkomsten was het bereiken van de doelgroep. De vraag is of de juiste betrokken organisaties benaderd zijn voor participatie.

---

⁶ Bij Type 1 organisaties en peer educators horen de organisaties en peer educators met een Islamitische achtergrond en die zich richten op moslimjongeren, maar waarbij de Islam geen prominente plek heeft als levensbeschouwelijk, eerder als cultureel-maatschappelijk kenmerk. Bij Type 2 organisaties en peer educators neemt de Islam een levensbeschouwelijke prominente plaats

Door zeggenschap en participatie wordt een gevoel van eigenaarschap en verantwoordelijkheid onder de uitvoerder gecreëerd wat de continuïteit en bestending ten goede komt. Echter om dit te bereiken is een aantal randvoorwaarden noodzakelijk. Zo moet er sprake zijn van bereidwilligheid en commitment naast een aantal kwaliteiten zoals ervaring en het onderwerp en doelgroep, deskundigheid met het participeren en ontwikkelen en uitvoeren van een programma (Abma en Broerse, 2007). Ook dragen kwaliteiten als zelfvertrouwen, sociale vaardigheden, het hebben van een open houding en brede en kritische blik bij aan participatie (Abma en Broerse, 2007). Het blijkt vooral in het geval van de peer educators dat zij eigenlijk niet zo bereid waren om op vrijwillige basis.

In een participatieve benadering worden de leden van de gemeenschap als deskundigen beschouwd met kennis en ervaring. Zij hebben niet alleen specifieke kennis ten aanzien van wat er speelt binnen hun gemeenschap, maar hebben wellicht ook zicht op goede aanknopingspunten voor het bevorderen van seksuele weerbaarheid, én succesfactoren voor het bereiken van de einddoelgroep (laagopgeleide jongens met een Marokkaanse, Turkse en/of Islamitische achtergrond, in de leeftijd van 12-16 jaar). Een belangrijk discussiepunt is de vraag hoe representatief de geselecteerde peer educators en de betrokken organisaties zijn voor de einddoelgroep. Hebben zij wel een goed beeld van wat er in de gemeenschap gebeurt?

Een hoge participatie en zeggenschap vanuit de doelgroep wordt vaak gezien als zeer bevorderlijk. Echter met een gevoelig onderwerp als seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag en de invloed van geloof is het ook van belang om ervoor te waken dat de basisprincipes van MOVISIE gewaarborgd blijven. Zo druisen mogelijke visies van een aantal peer educators over bijvoorbeeld homoseksualiteit en vrouwenemancipatie in tegen de visie die MOVISIE wil uitdragen.

Naast bovenstaande aandachtspunten zijn er ook een aantal onverwachte neveneffecten die kunnen optreden bij (teveel) zeggenschap. Een aantal van deze effecten is:

- ‘oververtegenwoordiging van tegenstanders’: vaak hebben de personen die het meeste inbrengen ook een zeer duidelijke mening. De vraag is in hoeverre is dit ook de mening van de einddoelgroep?
- ‘groeps polarisatie’ in een groepsdiscussie worden meningen vaak steeds extremer. In een heterogene groep waar al een zekere polarisatie is (bijvoorbeeld Type 2 versus Type 1 peer educators) is het mogelijk dat deze steeds verder uit elkaar komen te liggen en is consensus onmogelijk. Binnen deze evaluatie valt ook op dat de discussie over de filmpjes in de groep heel heftig was, terwijl tijdens de individuele interviews de peer educators een veel mildere houding hadden.
- ‘false consensus’: sommige peer educators gaven aan dat zij tijdens het bespreken van de bijvoorbeeld de filmpjes en de inhoud van het programma gedemotiveerd raakten omdat zij vonden dat anderen hun mening doordraafden. Met het idee dat zij uiteindelijk toch het hele programma konden uitvoeren naar eigen inzicht, creëerden ze het gevoel van een consensus (Pol, Swankhuisen, van Vendeloo, 2007).

Zowel de peer educators als de sleutelfiguren van de betrokken organisaties hebben tijdens de evaluatie aangegeven dat zij graag betrokken willen zijn in de

aanpassing van het programma, de toolkit, de handleidingen en verdere implementatie. MOVISIE zal het participatieproces goed moeten bewaken om deze neveneffecten te voorkomen. De achtergrond van de personen die deelnemen aan de doorontwikkeling beïnvloedt niet alleen het proces maar ook de uitkomsten. Van te voren zullen duidelijke afspraken moeten gemaakt worden wat verwachtingen en verantwoordelijkheden zijn van de verschillende partijen. Verschillende methoden en technieken kunnen worden ingezet om om te gaan met heterogene of juist homogene groepen (zie Abma en Broerse, 2007 en Pol, Swankhuisen en Vendeloo 2007 voor voorbeelden).

4.4 Bereik (Reach) en Werving

De onderzoeksvragen waren (1) Is de beoogde/juiste doelgroep bereikt? (2) Wat zijn de belemmerende/bevorderende factoren van de werving? (3) Sluit het programma aan bij de belevingswereld van de doelgroep? Antwoord op deze vragen komen uit de demografische gegevens van de jongens op de vragenlijst, de interviews met de jongens, peer educators en sleutelfiguren van de betrokken organisaties.

De doelgroep is in het projectplan omschreven als "laag opgeleide jongens van 12-16 jaar met een Turks, Marokkaanse en/of Islamitische achtergrond". Uiteindelijk hoort 72% van de bereikte jongens tot de omschreven doelgroep. De overige jongens zijn ouder en/of hoger opgeleid. Alle deelnemers geven aan dat zij Islamitisch zijn opgevoed.

De werving van de groepen jongens is niet overal even makkelijk verlopen. Vooral de werving van één koepelorganisatie leek niet te lukken. Bevorderende factoren voor een goede werving is of de organiserende partij direct contact heeft met de doelgroep. Vaste groepen die regelmatig samenkomen om samen een activiteit te ondernemen op een vaste plek, bijvoorbeeld een buurthuis, een school of een moskee zijn makkelijker te werven. Hoe beter het programma in het reguliere aanbod van activiteiten van de uitvoerende organisatie past, hoe makkelijker de organisatie van de bijeenkomsten is gegaan. Werving via sociale media slaat niet aan, zowel de jongens en de peer educators lijken sociale media weinig te gebruiken.

De invulling van de doelgroep verschilt tussen de peer educators en de sleutelfiguren van de uitvoerende organisaties in de interpretatie van 'Islamitische achtergrond', in de resultaten wordt hiernaar gerefereerd als Type 1 of Type 2. Er is discussie over wat de juiste doelgroep is. De Type 1 peer educators en organisaties zijn van mening dat de juiste doelgroep bestaat uit jongens met een Islamitische achtergrond die het risicogedrag vertonen, maar waar het geloof geen grote rol speelt, 'de jongens van de straat'. Deze jongens zijn te vinden in het jongerenwerk, buurthuizen en wijkcentra. De Type 2 peer educators en organisaties zijn van mening dat alle jongens met een Islamitische achtergrond behoefte hebben aan voorlichting over seksueel grensoverschrijdend gedrag omdat zij over het algemeen weinig seksuele voorlichting krijgen vanuit huis.

Op de voormeting blijkt al een plafondeffect bij de helft van de deelnemers. Dit lijkt te wijzen dat de jongens die bereikt zijn niet tot de groep horen die het risico loopt om seksueel grensoverschrijdend gedrag te vertonen. De observaties en de interviews met de jongens bevestigen dit beeld. De vraag is of de voorlichting

aansluit bij de behoefte en de belevingswereld van de jongens. Is dit de groep jongens die de preventie nodig hebben; is dit de risicogroep; lopen zij kans om seksueel grensoverschrijdend gedrag te vertonen; zijn de onderliggende determinanten of factoren in deze groep aanwezig die het risicogedrag beïnvloeden? En wat is de behoefte van de doelgroep?

Onder de jongste deelnemers bleek dat zij een grote behoefte hadden aan basale seksuele voorlichting en nog niet toe waren aan informatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De (streng gelovige) moslimjongeren hebben behoefte aan kennis van voorschriften vanuit de Islam ten aanzien van seksualiteit. Terwijl de 'jongens van de straat' al veel hebben gezien en meegemaakt en ervaringen kunnen uitwisselen. Met andere woorden de doelgroep is zeer divers in ervaring en behoefte. Naast de inhoud van de voorlichting lijken de subgroepen ook beter of minder goed aangesproken te reageren op manier van voorlichten: bij sommige groepen leek de interactieve voorlichting waarbij jongens hun ervaringen deelden en de peer educator op hun niveau meepraatten beter te passen en bij andere groepen paste een meer socratische methode beter bij de groep; de groep stelt vragen die de 'docent' of 'meester' met een wat grotere afstand tot de groep, beantwoordt. Type 1 peer educators lijken te voldoen aan de interactieve voorlichting terwijl Type 2 peer educators de docenten methode hanteerden.

Ondanks dat de Type 2 peer educators zeggen dat de filmpjes niet aansluiten aan bij de doelgroep in de moskee omdat het niet vanuit een Islamitisch standpunt gemaakt zij en dat de filmpjes te expliciet zijn, herkennen de moslimjongens de situaties uit de filmpjes meer dan de 'jongens van de straat'. Een kanttekening is dat de jongens in de Type 2 settingen slechts één filmpje hebben gezien. De termen met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag en de criteria bleken te ingewikkeld voor de doelgroep en de peer educators hadden veel moeite om de terminologie aan te passen aan de jongens. De thema's betreffende beeldvorming meisjes/jongens, dubbele moraal en omgaan met sociale groepsdruk sluiten wel goed aan bij de belevingswereld van alle jongens.

Concluderend kan worden gezegd dat de beoogde groep jongens wel bereikt wordt met het programma, echter de verschillende partijen geven een andere invulling aan de definitie van de doelgroep. De vraag is of de jongens uit de risicogroep bereikt worden.

MOVISIE zou in het vervolg een duidelijke en heldere definitie van de doelgroep moeten hanteren. In samenspraak met organisaties kan worden gekeken of zij toegang hebben tot deze groepen. Een ander uitgangspunt zou kunnen zijn dat er van vaste groepen uit gegaan wordt en dat het programma zo wordt aangepast dat het past binnen de lopende reguliere activiteiten.

4.5 Fidelity

De onderzoeksvraag was of het programma is uitgevoerd zoals de bedoeling was. Antwoord op deze vraag komt uit de observaties van de bijeenkomsten, de FG en interviews met de peer educators.

Uit zowel de observaties als FG en de individuele interviews blijkt dat het programma niet is uitgevoerd zoals bedoeld. Iedere voorlichting was anders wat

consequenties heeft voor mogelijke uitkomsten. Dit komt overeen met wat de peer educators in de individuele interviews aangaven namelijk dat zij een eigen invulling zouden geven aan de voorlichting.

De eigen invulling gaat verder dan een keuze maken uit de verschillende werkvormen, en betreft de behandelde thema's, de houding van de peer educator en de manier van voorlichting geven. Vooral Type 2 peer educators weken af van de handleiding. Sommige peer educators gingen heel erg in op de vraag en behoefte van de groep die zij voor zich hadden en gaven seksuele voorlichting of een theologische uiteenzetting van seksuele moraal. Veel bijeenkomsten waren niet interactief: de peer educator nam een docentenrol aan door het geven van een voordracht of het beantwoorden van vragen, en daardoor creëerden ze afstand tot de groep. Het is verder niet gepast om discussie te voeren over de verhalen van de Profeet en de wetten van de Koran.

In de training en in de handleiding voor de peer educators zal de basis van het programma duidelijker moeten worden opgenomen met de minimale eisen waaraan het programma moet voldoen. Een duidelijke structuur in de handleiding kan hieraan bijdragen. Tussentijdse evaluatie, feedback en terugkoppeling aan de peer educator zorgt ervoor dat de peer educators herinnerd worden aan de opzet van het programma.

4.6 Dose delivered

De onderzoeksvraag was welke thema's zijn behandeld en welke onderdelen van het programma/toolkit zijn gebruikt. Deze vraag is beantwoord door de observatie van de bijeenkomsten en de interviews, de FG en interviews met peer educators.

Geen enkele werkvorm of oefening is in iedere voorlichtingsgroepen uitgevoerd. Sommige onderdelen, zoals de Twitteropdracht en de huiswerkopdrachten zijn door geen enkele peer educators gebruikt. De meest gebruikte werkvormen waren de 'Dubbele moraal strip', 'Hoe noem je jongens en meisjes' en het 'Stellingenspel' en een 'Rollenspel'. Het stellingenspel is wel aangepast met geselecteerde en toegevoegde stellingen. Het beste behandelde thema is de beeldvorming over meisjes en jongens en de mythes.

Ondanks de uitgesproken kritiek op de filmpjes zijn in twee groepen alle filmpjes vertoond en geven alle peer educators aan het filmpje 'Op het plein' te hebben gebruikt. De reden waarom de filmpjes niet zijn vertoond (door Type 2 peer educators) is omdat de films onacceptabel zijn binnen de Islamitische gemeenschap. Gezien de hoge waardering van de doelgroep lijkt het eerder dat de films wel aanslaan bij de einddoelgroep maar niet bij de uitvoerende organisaties. De peer educators moeite met het 'vertalen' van de concepten, dit zou een reden kunnen zijn waarom zij verder een aantal leerdoelen niet behandeld hebben.

De duur van de bijeenkomsten is door de meeste peer educators flink ingekort vanwege de tanende aandacht van de jongens. Twee uur is een lange zit voor laag opgeleide jongens. Waarschijnlijk door de onervarenheid van de peer educators zijn ze door tijdstekort gewoon niet toegekomen aan de thema's en de werkvormen die later in het programma opzet stonden.

Gebruik van sociale media is niet van de grond gekomen. Hier kunnen een aantal belemmeringen voor aangedragen worden:

- Het is niet duidelijk met welk doel de sociale media ingezet zou kunnen worden: als onderdeel van het programma, bijvoorbeeld als strategie of werkvorm naast de groepsvoorlichting, of als oefening binnen de groepsvoorlichting, of dat het gebruikt zou moeten worden in de werving van de doelgroep over het adverteren en informatie geven over het programma.
- Alle betrokkenen, de peer educators, de sleutelfiguren van de organisaties, de programma-ontwikkelaars, maar ook de doelgroep zijn niet helemaal thuis in de sociale media en de mogelijkheden. Het gebruik van sociale media onder de doelgroep en de peer educators lijkt laag.

Om te zorgen voor een grotere eenheid in werkvormen die in de voorlichting gegeven worden zal een keuze gemaakt moeten worden in een aantal basis werkvormen die minimaal uitgevoerd worden. In de training en handleiding zal helder moeten worden aangegeven welke dit zijn, en hoe de werkvormen uitgevoerd moeten worden. Om sociale media een substantieel onderdeel van het programma te laten worden zal het moeten worden geïntegreerd vanaf de start van het ontwikkelingstraject. Besloten zal moeten worden met welk doel sociale media ingezet kan worden: als wervingsstrategie, als werkvorm of anderszins.

4.7 Waardering

De onderzoeksvragen waren (1) Hoe is het programma door de doelgroep, peer educators en betrokken organisaties ervaren? (2) Welke onderdelen spreken het meest aan? (3) Hoe is de training door de peer educators ervaren? De waardering van de jongens, peer educators en de betrokken organisaties is nagevraagd in de vragenlijst, interviews en FG.

Over het algemeen wordt het project Peer2Peer en het programma Be-A-Man door alle betrokkenen zeer gewaardeerd. Het belang van het onderliggende thema 'grensoverschrijdend seksueel gedrag' onder deze doelgroep wordt door de peer educators en de organisaties onderschreven. Het participatieve karakter en de flexibiliteit spreken de peer educators en de organisaties het meest aan. Het programma zelf werd ook door de deelnemers positief gewaardeerd. De actieve werkvormen, stellingsspel op een rij en rollenspel, spraken het meest aan. De filmpjes spraken het meest tot de verbeelding. Voordrachten en discussie werden het minst positief beoordeeld. Ondanks dat de deelnemers niet (goed) waren ingelicht over het onderwerp van de bijeenkomsten, vonden ze het interessant en leerzaam.

De peer educators waren zeer te spreken over de training. Naast dat het gezellig was, hebben ze veel gehad aan de feedback van de trainer, hebben de meer onervaren peer educators ook didactische vaardigheden geleerd zoals het spreken voor groepen. De peer educators misten wel meer praktische training in het geven van het programma en feedback tijdens de proefimplementatie.

In waardering was er geen verschil tussen Type 1 en Type 2 peer educators en organisaties.

De meest gewaardeerde aspecten van het project zullen worden gehandhaafd: de flexibiliteit en inspraak. Wat betreft de werkvormen voor de jongens zal er meer moeten worden ingezet op actieve werkvormen en film. De training voor de peer educators kan worden aangevuld met meer praktische oefeningen en feedback.

4.8 Implementatie

De onderzoeksvraag was: Wat zijn belemmerende/bevorderende factoren om het programma in te voeren? In het interview met de sleutelfiguren van de organisaties is hier op ingegaan.

De implementatie is niet overal goed verlopen. De belangrijkste bevorderlijke of belemmerende factor om het programma in te voeren is het contact met en toegang tot (vaste groepen uit) de einddoelgroep. Vaste groepen jongens die regelmatig bij elkaar komen zijn makkelijker de benaderen, vooral door een vaste jongerenwerker of iemand die met deze groep werkt.

Hoe korter het lijntje tot de einddoelgroep hoe makkelijker ook de communicatie gaat en de kans op succesvolle uitvoering groter is.

Inspraak en een gevoel van eigenaarschap bevordert de welwillendheid om het programma uit te voeren. Een zekere flexibiliteit wordt zeer op prijs gesteld, zodat de uitvoer kan worden aangepast andere al lopende activiteiten. Een grote betrokkenheid bij de invulling van het programma en hoe het programma kan worden geïmplementeerd werkt ook bevorderend. De organisaties geven aan dat het invoeren van dergelijke programma's maatwerk is en zij meer behoefte hebben aan een duidelijke heldere omschrijving van de doelen, programma-activiteiten en werkvormen en de benodigdheden om deze uit te kunnen voeren.

Belangrijk is om in een zeer vroeg stadium de organisaties te betrekken die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering. Organisaties die toegang hebben tot en rechtstreeks contact met de doelgroep en die het programma kunnen inpassen in reguliere activiteiten zijn het meest geschikt. Voor een goede implementatie is helderheid nodig betreffende de doelgroep, de doelen en de minimale uit te voeren programma-activiteiten om de doelen te behalen, zonder dat dit verzandt in veel protocollen en papieren.

4.9 Uitkomsten van het programma

Betreffende de effecten of de uitkomsten van het programma zijn de onderzoeksvragen (1) In hoeverre hebben de jongens de vooraf bepaalde leerdoelen na afloop van het programma behaald? En (2) Wat zijn mogelijke werkzame bestanddelen van het programma? Deze vragen zijn onderzocht middels een vragenlijst en interviews afgenomen voor en na het volgen van de voorlichting.

Op de vraag of de deelnemende jongens door deelname aan het programma kennis hebben opgedaan over seksueel grensoverschrijdend gedrag en de criteria daarvan, bewust zijn van beeldvorming ten aanzien van meisjes/vrouwen en jongens/mannen, hun eigen wensen en grenzen (h)erkennen en om kunnen gaan met sociale groepsdruk, is geen eenduidig antwoord te geven. We zien wel, al zijn het slechts zeer kleine, verschillen in de goede richting tussen de voor- en nameting op de vragenlijst op items betreffende beeldvorming ten aanzien van vrouwen. Het minste verschil tussen de voor- en nameting zien we op de items die betrekking

hebben op situaties waarbij de vrouw/meisje grensoverschrijdend gedrag vertoont ('Meisje wil met een jongen zoenen en blijft aandringen' en 'een vrouw van 25 jaar zoenet met een jongen van 16 jaar'). De dubbele moraal lijkt hier zelfs sterker te worden. Ook op de items die over het omgaan met sociale groepsdruk gaan lijken de jongens niet anders te reageren op voor- of nameting. De jongens geven zelf aan tijdens de interviews dat ze meer nadenken over hoe ze met meisjes en vrouwen omgaan.

In de interviews en de open vragen in de vragenlijst, kunnen ook geen grote veranderingen in meningen tussen de voor- en nameting aangetoond worden. Echter wie zien wel een meer (genuanceerde) argumentatie op de nameting. Het lijkt alsof de jongens iets meer nadenken over waarom zij vinden dat bepaalde handelingen 'niet OK' of 'wel OK' zijn. De vier belangrijkste/meest voorkomende criteria (je moet allebei willen, zonder dwang en druk, gelijkwaardig en met zelfrespect) voor seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen ze echter niet benoemen. Al geven ze aan in de interviews dat de voorlichting over 'zelfrespect' ging leggen ze nog niet de link met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Gezien het kleine aantal deelnemers, de lage fidelity en de grote variabiliteit in uitvoer van het programma is het niet mogelijk om de verschillen toe te kennen aan een specifiek bestanddeel van het programma.

Uit de observaties en de interviews met de peer educators en de FG blijkt dat niet alle thema's zijn behandeld – de criteria van seksueel grensoverschrijdend gedrag en sociale groepsdruk en de daarbij horende leerdoelen zijn dan volgens verwachting ook niet gehaald.

Daarnaast treedt bij ongeveer de helft van de jongens een plafondeffect op; zij geven op de voormeting al het gewenste antwoord aan en kunnen dus niet beter of hoger scoren.

Op de vragenlijst zien we verschillen op de stellingen over beeldvorming van vrouwen; dit is ook het thema dat door alle peer educators behandeld is.

Zoals in de resultaten naar voren is gekomen verschilde de invulling en uitvoer van het programma per type peer educator en de betrokken MZO en/of organisatie, Type 1 en Type 2. We zien dat de uitkomsten, d.i. in hoeverre de doelen behaald zijn, niet verschillen tussen de types voorlichting.

Dit alles meegenomen, wijzen de kleine verschillen in de goede richting erop dat de interventie een belovende eerste stap is in de aanzet tot bewustwording van beeldvorming ten aanzien van vrouwen en seksueel grensoverschrijdend gedrag. De doelen zijn wellicht onhaalbaar in een interventie van een paar uur. De vraag is of er in de korte tijdsduur, 2-4 uur, dat het programma duurde, wel verwacht kan worden dat er verschillen meetbaar zijn. De doelen van het programma zouden in overleg met de peer educators, lokale uitvoerende organisaties en de einddoelgroep, moeten worden aangepast zodat ze wel haalbaar zijn, rekening houdend met de randvoorwaarden zoals het aantal mogelijke bijeenkomsten en de duur van de bijeenkomsten.

Om aan te geven welke bestanddelen nu werkelijk bijdragen aan het behalen van doelen zal het aangepaste programma uitgebreider geëvalueerd moeten worden. We raden aan om het evaluatieonderzoek in overleg met de peer educators en lokale uitvoerende organisaties op te zetten.

4.10 **Peer2Peer langs de Diversiteitsmeetladder: Bereik en effectiviteit van interventies voor (etnische) doelgroepen**

Peer2Peer en het resulterende programma Be-A-Man tracht een moeilijk bereikbare doelgroep te bereiken en rekening te houden met hun leefwereld, hun normen en waarden, dus de diversiteit naar etniciteit. Hoe meer interventies aansluiten bij de einddoelgroep hoe effectiever de interventies kunnen zijn. Door het project Peer2Peer langs de Diversiteitsmeetladder van Pels, Distelbrink & Tan, (2009) te leggen, kan er een uitspraak gedaan worden over de cultuursensitiviteit van het programma.

1. Analyse van de problematiek: Geldigheid voor beoogde doelgroepen van de analyse van de problematiek waaraan de interventie ten grondslag ligt. Met een literatuuronderzoek zijn de theoretische determinanten in kaart gebracht. De context van seksueel grensoverschrijdend gedrag is door middel van de literatuur en onderzoeken bij de doelgroep uitgebreid beschreven. Echter de einddoelgroep is niet vertegenwoordigd in het ontwikkelingsproces en de vraag is hoe goed de peer educators en de betrokken organisaties de doelgroep kennen om uitspraak te kunnen doen over de validiteit van het theoretisch model.

2. Doelen: Aansluiting tussen de doelen van de interventie, en de verwoording ervan, bij de belevingswereld van de doelgroep, ofwel hun opvattingen, ervaringen en mogelijkheden. De doelgroep is niet helder geformuleerd. In de uitvoering van het programma wordt ook duidelijk dat het programma niet aansluit bij behoeften van de bereikte jongens. De vraag is of de juiste doelgroep is bereikt of dat de doelen moeten worden aangepast.

3. Methodiek: Aansluiting van de gehanteerde methoden bij de realiteit van de doelgroep. Peer education zoals in Peer2Peer is vormgegeven sluit goed aan bij de doelgroep. De voorbeelden sluiten ook goed aan bij en zijn herkenbaar voor de doelgroep. Echter leeftijd en (seksuele) ervaring, het instapniveau, verschilt tussen de groepen. Sommige jongens zijn nog niet toe aan het onderwerp seksueel grensoverschrijdend gedrag, zij weten nog te weinig van seksualiteit in het algemeen.

4. Communicatie: Aanpassing in voertaal en taalgebruik. De gebruikte termen en concepten bleken te moeilijk voor de doelgroep. De peer educators hadden moeite om een goede aansluiting te vinden met de doelgroep.

5. Competenties van de professionals: Diversiteitscompetenties van professionals. De peer educators en de sleutelfiguren van de betrokken organisaties zijn professionals en zijn ervaren in het diversiteitsdenken. De peer educators zijn competent in het uitvoeren van voorlichting echter geven een ander invulling aan het programma. Zij zijn echter van mening dat zij deze invulling kunnen geven, De grenzen en de randvoorwaarden aan het programma zullen duidelijk(er) moeten worden geformuleerd.

6. Bereik en retentie: Inzet van strategieën om bereik van en binding aan de interventie te bevorderen

Binnen Peer2Peer is nu vooral samenwerking met koepelorganisaties die niet allemaal een rechtstreeks contact met de doelgroep hebben. Een hechtere samenwerking met de uitvoerende organisaties en het aan- en inpassen van de bijeenkomsten van B.A.M in hun reguliere aanbod bevordert het bereik.

7. Doelgroep betrokkenheid: Betrekken van doelgroepen bij de ontwikkeling/adaptie van interventies

Door middel van de peer educators is de doelgroep betrokken, echter de peer educators vertegenwoordigen niet de einddoelgroep. Als de doelgroep helder gedefinieerd is, kunnen peer educators uit deze groep worden gekozen. Een kanttekening is dat het zeer moeilijk is om geschikte en gemotiveerde peer educators te vinden.

8. Screening/diagnose: Gebruiken van diversiteitsgevoelige methoden van screening of diagnose

NVT

9. Institutionele inbedding: verankering van diversiteitsdenken in de institutionele context

NVT

10. Onderzoek: Aandacht voor diversiteit in de (effectiviteit)onderzoek naar interventies

In de evaluatie van deze proefimplementatie van is slechts marginaal rekening gehouden met de doelgroep. De peer educators en de betrokken organisaties zijn niet betrokken bij de evaluatiemethodieken en uitvoer.

4.11 Methodologische verantwoording

Gezien het kleine aantal deelnemers aan deze interventie is gekozen voor een voornamelijk kwalitatieve procesevaluatie. Er is gekozen voor triangulatie van dataverzamelingstechnieken - individuele interviews, FG discussie, vragenlijsten en observaties. De uitkomsten van de verschillende dataverzamelingstechnieken zijn met elkaar vergeleken om te controleren voor betrouwbaarheid en validiteit van de antwoorden. Tevens is data verzameld op verschillende niveaus: bij de einddoelgroep, de peer educators en sleutelfiguren van betrokken organisaties om volledigheid van gegevens te verkrijgen.

De evaluatie is uitgevoerd door een andere instantie dan de ontwikkelaar om zo onafhankelijkheid en sociaal wenselijke antwoorden te vermijden.

Uiteraard is een interviewerbias nooit helemaal uit te sluiten. De interviews met de deelnemende jongens zijn gevoerd door twee mannelijke en één vrouwelijke student. De interviewers hadden niet dezelfde culturele etnische achtergrond als de respondenten. Dit lijkt geen belemmering te zijn geweest. De vraag is of de sekse wel een belemmering heeft gevormd. Sommige jongens leken wel wat verlegen, echter de antwoorden die zij gaven weken niet af van de antwoorden van de andere respondenten. Daarnaast waren de condities tijdens de voor- en nameting gelijk. De respondenten werden door dezelfde interviewer geïnterviewd.

Helaas bleek een gedegen effectevaluatie, bijvoorbeeld een design met een controlegroep, en een voor- en nameting, niet mogelijk binnen dit project. Er zijn met een voor- en nameting vragenlijsten afgenomen om veranderingen in kennis, bewustwording en attitudes te meten binnen deelnemers aan het programma. Een randvoorwaarde was dat de vragenlijst niet langer dan 10 minuten in beslag zou nemen. De determinanten konden zo niet volledig uitgevraagd worden.

Het gebruik van vragenlijsten is mogelijk geen valide onderzoeksinstrument voor deze groep laagopgeleide jongens van Turks, Marokkaanse en/of Islamitische afkomst. De vragenlijst is zoveel mogelijk aangepast aan de deelnemers, vragen die zijn gesteld komen voor het grootste gedeelte uit ander onderzoek uitgevoerd onder dezelfde doelgroep (Lespakket 'Jongens'(TNO)). Tevens is er gebruik gemaakt van scenario's en situaties en gevisualiseerde antwoordcategorieën (bijvoorbeeld een duim omhoog betekende helemaal mee eens, en een duim omlaag helemaal niet mee eens, of smilies om aan te geven in hoeverre zij iets wel dan wel niet OK vonden).

De vraag is hoe betrouwbaar de antwoorden zijn die zij hebben gegeven. De antwoordpatronen zijn bekeken evenals sociaal wenselijke antwoorden. Hier zijn geen respondenten uitgevallen.

Het aantal deelnemers dat zowel voor- als nameting heeft ingevuld is zeer klein (N=44), daarnaast is het geen homogene groep. Omdat iedere groep een andere voorlichting heeft ontvangen is het niet mogelijk om de eventuele verschillen tussen de voor- en nameting toe te schrijven aan de methodiek.

Overige belemmering was dat de betrokken organisaties, de uitvoerende organisaties, de peer educators niet op de hoogte leken te zijn van (het nut van) het onderzoek.

Evaluatieonderzoek: "Het is belangrijk om de peer educators te betrekken. Ze zijn er buiten gehouden. De onderzoekscijfers die uit de evaluatie zullen komen, zullen ook niet betrouwbaar zijn, onder andere omdat de peer educators niet bij het onderzoek van TNO waren betrokken".

4.12 Algemene conclusie: 'theoretische goed onderbouwd' of niet

In deze evaluatie is voornamelijk het proces onderzocht. Door de obstakels, zoals een moeizame werving van geschikte peer educators, organisaties met geringe toegang tot de doelgroep, een lage fidelity en dose delivered, die de implementatie vermoeilijkten is het niet mogelijk iets te concluderen over de effectiviteit, werkzaamheid en doeltreffendheid van (onderdelen van) het programma. Het is onduidelijk wat de lichte verschuiving die lijkt op te treden tussen de voor- en nameting veroorzaakt: het programma B.A.M. of dat er door de jongens over het onderwerp gesproken wordt. Wel is de waardering onder de betrokkenen voor het programma en het thema groot.

De grootste kanttekening van het programma is de onduidelijkheid over de rol van de Islam in het project. Op alle niveaus werd hier veel discussie over gevoerd. De beschrijving van jongens met een Turkse, Marokkaanse en/of een 'Islamitische' achtergrond wordt door sommige geïnterpreteerd als gelovige Islamitische jongens, en door anderen als een sociaal maatschappelijk kenmerk van een groep. Doordat de doelgroep niet helder is gedefinieerd sluiten de doelen niet aan op de behoefte van de doelgroep, is er een grote diversiteit in de peer educators en organisaties. Het risicogedrag, determinanten, de doelgroep, de peer educator, de doelen van

het programma, de werkvormen en de betrokken organisatie sluiten niet goed op elkaar aan. Vooral deze manke aansluiting zal een erkenning als 'theoretisch goed onderbouwd' door het NiJ databank in de weg staan.

Daarnaast wordt op dit moment ook niet voldaan aan een aantal andere criteria met betrekking tot 'degelijkheid van de methodiek'.

- De doelgroep is gedetailleerd in kaart gebracht, inclusief kenmerken als cultuur, probleembeleving, motivatie, mogelijkheden en bereikbaarheid.
- Er zijn expliciete, concrete doelen geformuleerd, zo nodig onderscheiden in voorwaardelijke doelen en einddoelen.
- De werkwijze is zo volledig mogelijk beschreven op het niveau van concrete activiteiten.
- Volgorde, frequentie, intensiteit, duur en timing van contacten en activiteiten zijn beschreven.

5 Aanbevelingen

Na aanleiding van de proefimplementatie van Be-A-Man en de evaluatie hiervan zal de methodiek, de train-de-trainer, de toolkit en de handleiding voor de uitvoerende organisaties doorontwikkeld worden.

5.1 Keuzes maken

Zoals geconcludeerd liggen de grootste punten van kritiek op de invulling van de 'Islamitische achtergrond', het geloof, in het project. In het vorige hoofdstuk is ingegaan op peer education en participatie en de invloed die het geloof van heeft op de doelgroep, setting, werving, vorm van voorlichting, de werkvormen, de thema's, het behalen van de doelen.

De belangrijkste aanbeveling is dat er duidelijke keuzes worden gemaakt over de volgende punten:

- Welke rol speelt de Islam als geloof binnen de voorlichting? En hoe wil het programma daar invulling aangeven?
- Wat is de precieze doelgroep?

Het antwoord op beide vragen heeft grote consequenties voor:

- de doelen en inhoud van het programma;
- de keuze van werkvormen;
- de vorm van voorlichting geven;
- de keuze voor en kenmerken van peer educators;
- de setting ;
- de werving;
- de uitvoerende organisaties.

Een goede probleem- en determinantanalyse met daarbij aandacht voor verschillen in subgroepen geeft antwoord op de vraag: bij wie komt het seksueel grensoverschrijdend gedrag nu daadwerkelijk voor? En consequent op welke doelgroep moet de interventie zich richten? De doelgroep moet worden gespecificeerd en helder omschreven. Een goed draagvlak kan worden gecreëerd door samenwerking met de beoogde doelgroep en vertegenwoordigers van die specifieke doelgroep. De doelen gericht op de doelgroep moeten expliciet worden geformuleerd zodat ze voor alle betrokkenen helder zijn en haalbaar. Ook de implementatiestrategie moet aansluiten op de doelgroep. Samenwerking moet worden gezocht met organisaties, sleutelfiguren die deze doelgroep ook kan bereiken en toegang heeft tot de doelgroep. En als laatste is het ook belangrijk om ook het onderzoeksmethode en -instrumenten aan te laten sluiten op de doelgroep (Pels, Distelbrink, & Tan, 2009).

De participatieve aanpak en de manier waarop peer education is ingevuld wordt zeer gewaardeerd. Bij de keuze welke partijen mee doen in het participatieve proces zal overwogen moeten worden wie zij vertegenwoordigen. Draagvlak in de vorm van medezeggenschap, inspraak en dialoog is van belang bij het slagen van dit project. Maar ook hier zullen duidelijke haalbare keuzes gemaakt moeten worden op welk niveau de verschillende partijen medezeggenschap hebben.

5.2 Doorontwikkeling op de huidige ingeslagen weg

Momenteel hebben acht peer educators geparticipeerd in het project, zij zijn getraind, hebben ervaring en worden hoog aangeslagen door de uitvoerende organisaties. Het zou zonde zijn om deze peer educators te verliezen.

De groep peer educators is echter verdeeld over de invulling van de Islam in het programma en lijkt hierover ook geen consensus te kunnen bereiken. Voor de verbetering van het programma is de aanbeveling dat het programma wordt opgesplitst in twee verschillende programma's:

1. Type 1 programma – een programma gericht op de maatschappelijk en culturele kenmerken van jongens van Turks, Marokkaans en/of Islamitische afkomst. De toolkit en het huidige programma zullen hiervoor maar in kleine mate hoeven worden aangepast. Jongerenwerk, gemengde groepen, en scholen lijken hiervoor de juiste setting.
2. Type 2 programma – een programma met een Islamitische theologische basis, waarin de woorden van de Profeet een rol krijgen, waarin uitgelegd wordt welk gedrag wel of niet Haram is en waarin de werkvormen acceptabel zijn voor de setting. De setting zal dan ook een gelovige zijn: Moskeeën, Islamitische scholen e.d.

Voor de doorontwikkeling en implementatie zal vanaf de start moeten worden samengewerkt met alle betrokkenen; peer educators, de uitvoerende organisatie, vertegenwoordigers van de einddoelgroep en de organisatie die het programma uitzet.

Er moet van meet af aan veel aandacht zijn voor de werving en het bereiken van de doelgroep. Als de doelgroep en ook de setting bekend zijn, zullen ook de randvoorwaarden duidelijk zijn.

Per type programma zal een helder, duidelijk en concrete beschrijving moeten komen van de

- (kenmerken) doelgroep;
- doelen per doelgroep;
- werkvormen behorend bij ieder doel en rekening houdend met de randvoorwaarden, zoals de mogelijkheid tot discussie in een Islamitische setting.

De programma's zouden kunnen bestaan uit modules, waar organisaties en peer educators in samenspraak uit kunnen kiezen op basis van de achtergrond, kennis en opgedane ervaring van de doelgroep. Te denken valt aan basislessen over wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is, en verdiepingsmodules over verschillende thema's. De handleiding voor de peer educators zal dan ook op die manier moeten worden opgebouwd. Terugkomdagen en/of intervisie zou een manier kunnen zijn om de peer educators tussentijds feedback te geven, en zou voor MOVISIE een check voor fidelity zijn. Uit deze bijeenkomsten zouden aanpassingen en doorontwikkelingen van het programma kunnen voortvloeien zodat het programma up-to-date blijft.

Een aantal aanbevelingen dat voor beide programma's gelden:

5.2.1 *Organisatie van de bijeenkomsten (groep en randvoorwaarden):*

- Een grote heterogeniteit in de groep werkt belemmerend
- Gebruik maken van vaste 'reguliere' groepen jongens
- Groepen inrichten op basis van leeftijd 12-14 en 15-17 apart is wenselijk.
- Groepsomvang: een grote groep resulteert in een negatieve groepsdynamiek want de groep was voor de peer educators moeilijk beheersbaar. Ideale groepsomvang is 6 tot 8 jongens.
- De meeste peer educators vonden de groepen vrij groot. Ideale groepsomvang: "8 is minimale aantal anders krijg je geen input van de groep. 15/16 is maximaal, dat kan je met 2 nog in de hand houden als het een rustige groep is."
- Betrek de etnisch-culturele en godsdienstige identiteit van jongens in de leerstof zodat zij opener staan voor nieuwe inzichten. Jongeren hebben een duidelijk etnisch-cultureel profiel: zij gedragen zich zeer bewust van hun Turkse en/of Marokkaanse identiteit bijvoorbeeld in taalgebruik en de behoefte om de superioriteit van hun identiteit woordelijk te benadrukken. Hier duidelijke grenzen aan stellen.
- Een bijeenkomst kan niet langer duren dan 45 minuten. Afhankelijk van de setting kan overwogen worden om meerdere bijeenkomsten te houden met ieder een thema over een langere tijd kan worden uitgevoerd. De bijeenkomsten zijn te lang. "Je merkt dat je ze laatste half uur beetje kwijt raakt. Dit is hun vrije tijd waarin ze soms gewoon leuke dingen doen" Misschien meerdere kortere bijeenkomsten.
- Zorg voor een adequate zaalinrichting: Vermijd bijeenkomst in duidelijke Islamitische zalen. Bijeenkomst in een huishoudelijke sfeer zouden wellicht beter werken.
- De zaal moet groot genoeg zijn voor de groep, met ruimte die nodig is voor de werkvormen bijvoorbeeld het doen van een rollenspel en/of stellingenspel
- Een goede verzorging (maaltijd, drinken e.d.). Pauze inlassen voor warme hapjes en dranken.

5.2.2 *Inhoud en werkvormen programma*

- De belangrijkste thema's moeten duidelijk aan bod komen
- Eerst de groep aftasten, waar staan zij, wat weten ze, en dan beslissen over de onderdelen die behandeld worden.
- Werkvormen waar jongens kunnen 'bewegen' of iets 'doen' hebben de voorkeur
- Afwisseling tussen werkvormen is belangrijk: film, discussie, rollenspel, bewegen. verdeling van filmpjes over alle bijeenkomsten. "Om de eerste bijeenkomst wat interactiever te maken en dat ze een beetje achterover kunnen zitten genieten van de filmpjes en daarna inhoudelijk aan de slag".
- Volgorde van de werkvormen: Sommige peer educators worstelden met de volgorde van de thema's en de oefeningen. Bij aanvang van de voorlichting wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag geïntroduceerd en vervolgens gaat de voorlichting over de dubbele moraal. "Je moet beginnen wat het belangrijkste is en dat zijn de criteria"
- Beeldmateriaal (film) wordt positief beoordeeld, de filmpjes er zeker inhouden. Wellicht aanpassen door eerdere 'pauze' momenten in te bouwen.
- Filmpjes daar inzetten wanneer de aandacht begint te verslappen. De filmpjes helpen de jongeren hun aandacht te focussen. De verhalen zijn begrijpelijk en herkenbaar. De jongens kunnen op gedrag aangesproken worden om hun mening te geven.

- De kennismakingsonderdelen aangepast aan het werken met vaste groepen, de jongens kennen elkaar al.
- Stellingenspel: Fysiek en speels. Past goed bij de behoefte aan beweging van de jongens
- Sociale kaart van hulpverlenersinstellingen: Belangrijk is om een soort folder aan de jongens te geven zodat de lijst niet weggegooid wordt: de A4 werd in 2 gevouwen of weggegooid. Niet vertellen dat zij het moeten lezen maar dat de jongens het moeten bewaren voor iemand in de omgeving of voor later. Want het is niet stoer om iets in ontvangst te nemen over seksueel gedrag in aanwezigheid van vrienden. Dan krijg je macho en afweergedrag. Breng dit onderdeel naar het einde van de training, dus eind van sessie 4.
- Rollenspel: Zorg voor grote betrokkenheid van jongens. Voorwaarde is dat de jongens oed meedoen, zij moeten eerst op gang komen door te oefenen met de rollen, dit kan 10 minuten duren. Van belang is dat iedereen aan de beurt komt. Eventueel kan een jongerenwerken mee doen, dat kan helpen om de jongens te laten ontdooien. Geef ruimte aan de belevingswereld en realiteit van de jongeren. Laat hen het rollenspel bedenken en uitbeelden. Bijvoorbeeld nu is in het rollenspel 'fluiten' vervangen door 'uitschelden als hoer'. De link met hun cultuur is bijvoorbeeld om zich voor te stellen dat het meisje hun zus, moeder of ander vrouwelijk familielid is.
- Gebruik eenvoudige en grote plaatjes (A3, primaire kleuren, beter zichtbaar).

5.2.3 *Werving doelgroep en samenwerking uitvoerende organisatie*

- De peer educator moet de doelgroep (leren) 'kennen' om in te spelen op de behoefte van de groep, contact met de organisatie en de groep maken voor de voorlichting, wellicht door gebruik te maken van rolmodellen uit de groep, de groep een quiz of vragenlijst te laten invullen en op die antwoorden doorgaan
- De uitvoerende organisatie en de doelgroep moeten weten waar het programma over gaat. In de werving is concrete en heldere informatie nodig
- Afstemming tussen projectteam- betrokken organisatie- peer educator- lokale partner - TNO is een basisvereiste voor een redelijke succesvolle verloop van de voorlichtingsbijeenkomsten- Lokale partners beseffen niet altijd dat zij zelf ook verantwoordelijk zijn voor het succes van het traject: het verantwoordelijkheidsbesef laat te wensen over. Op basis van de opgedane ervaring kunnen we concluderen dat het programma het beste werkt bij 1. Jongerencentra. 2. Onderwijsinstellingen. 3. Zelforganisaties. Betrek de samenwerkingspartners bij de organisatie.

5.2.4 *Training peer educators*

- De opzet, doelen en inhoud van de training voorafgaand aan de training duidelijker aangegeven
- Invoege van (onderzoeks)cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag om het belang van het thema en de verschillende onderdelen te benadrukken
- Meer praktische training door het oefenen van de werkvormen, samenwerken in duo's
- Feedback en terugkoppeling tijdens de implementatie en/of 'on-the-job-training' of intervisie
- Vraag is wel of niet (te veel) in discussie gaan met jongens die een zeer uitgesproken mening hebben
- De peer educators verschillende didactische en pedagogische benaderingen bijbrengen: coach of docent.

5.2.5 *Handleiding peer educators behorend bij de toolkit*

- De werkvormen duidelijk omschreven, met behorend doel, plaats binnen het programma, indicatie en contra-indicatie
- Een duidelijkere map of draaiboek. Als de keuze wordt gemaakt dat het in twee bijeenkomsten wordt gegeven dat dat ook duidelijk is. Zodat de peer educators ook overzicht houden op wanneer een pauze kan worden ingelast, of welke oefening weg kan vallen. “meer overzicht dan heb je meer kracht dat versterkt je. Meer sterkere boodschap.”

5.2.6 *Handleiding MZO/organisatie*

- Het organiseren van deze bijeenkomsten is maatwerk
- Heldere beschrijving van de doelen, doelgroep en de opzet van het programma
- Checklist van de randvoorwaarden (ruimte, benodigheden)

6 Referenties

Abma T, Broerse J. Zeggenschap in wetenschap. Patiëntenparticipatie in theorie en praktijk. Den Haag: Uitgeverij LEMMA, 2007.

Bass S, Dalal-Clayton B, Pretty J. Participation in strategies for sustainable development. London: International Institute for Environment and Development, 1995.

Bartholomew LK, Parcel GS, Kok G et al. Planning health promotion programs: An intervention mapping approach. Jossey-Bass, 2011.

De Wolf B, Melis B, Tiggelovend I, Demuylder A. Actie-onderzoek relationeel en seksueel welzijn bij maatschappelijk kwetsbare jongeren. Berchem: In Petto, 2000.

Derycke M. Lespakket Dicht bij mijn bed show, Sensoa, 2011
<http://www.dichtbijmijnbedshow.be/index.php/lespakket>

Felten H, Janssens K, Brants L. Seksualisering: je denkt dat het normaal is. Onderzoek naar de beleving van jongeren. Utrecht: MOVISIE, 2009.

Frans E, Franck T. Vlaggensysteem, Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag, Sensoa en Garant - uitgevers, Antwerpen - Apeldoorn, 2010

FHI. Evidence-Based guidelines for Youth Peer Education, 2010 www.fhi.org

Green 2001 Green LW, Kreuter MW, Green LW. Health program planning: an educational and ecological approach. New York: McGraw-Hill, 2005.

Hamming R, Reitsema G, Timmer I et al. Peereduaction bij SOA-preventie door de MOA en de GGD. Dit is er voor nodig! Assen: MOA/GGD Drenthe, 2005.

Janssens K, Felten H. Werkplan, aangepast d.d. 7 december 2011. Peer2Peer Jongeren met roots in andere culturen werken samen aan seksuele weerbaarheid. P2180. Utrecht: MOVISIE, 2011.

Lespakket 'Jongens'(TNO)

Linnan L, Steckler A. Process evaluation for public health interventions and research. San Francisco: Jossey-Bass, 2002.

Meulmeester G, Rijsbosch L, McDevitt-Pugh L et al. Mapping van bestaande projecten en initiatieven op het gebied van seksuele weerbaarheid en analyse van 17 projecten op randvoorwaarden en succesfactoren. Utrecht/Amsterdam: Rutgers NISSO Groep, IIAV, 2008.

Ostermann C. Aids kent geen kleur: een praktijkvoorbeeld van peer education. Tijdschrift voor Jeugdhulpverlening en Jeugdwerk, 1995, 7(8): 17-21.

Pels T, Distelbrink M, Tan S. Meetladder diversiteit interventies. Verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor etnische doelgroepen. Verwey-Jonker Instituut, 2009.

Pol B, Swankhuisen, van Vendeloo P. Nieuwe aanpak in overheidscommunicatie. Mythen, misverstanden en mogelijkheden. Bussum: Uitgeverij Coutinho, 2007.

Pretty JN. Regenerating agriculture policies and practice for sustainability and self-reliance. London: Earthscan Publications, 1995

Repetur L, Schakenraad W. Hoe vind je elkaar? Preventie seksueel geweld onder nieuwe Nederlanders. Utrecht: MOVISIE, 2009.

Repetur L, Brants L. Procesverslag preventie seksueel geweld onder nieuwe Nederlanders (allochtonen). Utrecht: MOVISIE, 2010.

Tan 2000

Voorham 2003 / 2004

www.peerprojecten.nl

A Dataverzameling instrumenten

In deze bijlage zijn (een onderdeel van) alle meetinstrumenten gebruikt in de dataverzameling.

Bijlage A1: (een deel van) het observatieformulier

Bijlage A2: Topiclijst telefonische interviews peer educators

Bijlage A3: Draaiboek Focus Groep Discussie peer educators

Bijlage A4: Topiclijst telefonische interviews MZO's

Bijlage A5: Vragenlijst (2) Jongens

Bijlage A6: Interviewschema jongens

Bijlage A1: observatie van bijeenkomsten peer2peer

Het observatieformulier was zeer uitgebreid. Opgenomen in de bijlage is:

- De instructie voor de observator
- Een voorbeeld van de vragen over een hele bijeenkomst
- Een voorbeeld van een onderdeel van een bijeenkomst.

Deze vragen zijn voor iedere bijeenkomst en voor ieder onderdeel herhaald.

Aanwijzingen voor het invullen van deze observatielijsten:

Dit observatieformulier is opgesteld in overeenstemming met het Peer2peer Programma (versie februari 2012). De antwoorden kunnen zoveel mogelijk worden aangekruist, echter het is belangrijk dat de observator ook zijn/haar observaties en oordeel meeneemt. Deze observaties hebben een belangrijke meerwaarde. Per onderdeel wordt dus ook een oordeel gevraagd over de uitvoering van de oefening en over of het leerdoel/thema behandeld wordt.

Of het 'Goed'/'adequaat'/of minder is wordt beoordeeld door de observator (van MOVISIE). Het gaat hier om

- of de oefening is uitgevoerd zoals beschreven in het programmaplan (instructie)
- of de thema's/leerdoelen die in het programmaplan worden beschreven behandeld zijn met de werkvorm/oefening

Naast het oordeel ja / deels / nee of een rapportcijfer tussen 0-10 (waarbij een 6 voldoende is, een 7 ruim voldoende, 8 goed, 9 zeer goed, 10 excellent) is een korte aanvullende uitleg nodig.

Ook worden een aantal open vragen gesteld per onderdeel:

- hoe reageerde de groep?
- wat vonden de peer educators? (normaliter zijn het duo's die de bijeenkomsten geven)

Het heeft een meerwaarde als de observator hier zo volledig mogelijk is.

Dit observatieformulier is opgedeeld in 4 bijeenkomsten conform de opzet van het P2P programma. Echter voor de meeste groepen zullen bijeenkomst 1 en 2 en bijeenkomst 3 en 4 samen gegeven worden. De huiswerk opdrachten van bijeenkomst 1 en de cliffhangers en opfrissers vervallen dan.

Per bijeenkomst en onderdeel zijn de leerdoelen neergezet.

Ook kan aangekruist worden welke oefeningen en/of materialen gebruikt zijn. Mocht de peer educator een andere oefening hebben uitgevoerd, of de oefening op een andere manier hebben uitgevoerd graag vermelden bij anders. Meerdere antwoorden zijn mogelijk indien meerdere oefeningen/materialen of een combinatie is gedaan.

Per uitgevoerd onderdeel een rapportcijfer (1-10) geven voor de uitvoering van de oefening.

Daaronder is ruimte om opmerking over de uitvoer te schrijven.

"Opmerkingen over uitvoer oefening/werkvorm"

"Is het leerdoel gehaald? Ja / deels / nee"

Dit is een kwalitatief oordeel van de observator. Denkt de observator dat het thema/leerdoel goed is behandeld en de deelnemers ook het leerdoel hebben gehaald. Uiteraard kan de observator hier ook kort uitleg geven waarom wel of niet.

"Aanpassing door peer educator"

Heeft de peer educator de oefening/werkvorm enigszins aangepast, een andere draai gegeven en op welke manier?

“Hoe reageerde de groep op de oefening?”

Deed de groep enthousiast mee, reageerde ze juist apathisch, moesten ze overgehaald worden, ongeïnteresseerd, leergierig etc.

“Hoe vond de peer educator dat dit onderdeel verliep?”

Na afloop kan het formulier gebruikt worden om te reflecteren op de bijeenkomst samen met de peer educator. Wat vond de peer educator dat goed ging, of minder, waar moet hij volgens zichzelf beter op letten etc.

Kerdoel van de bijeenkomst 1

- JONGENS WORDEN ZICH BEWUST VAN EIGEN IDEEËN OVER MEISJES/VROUWEN EN JONGENS/MANNEN IN RELATIE TOT SEKSUEEL GEDRAG EN KUNNEN DEZE AANGEVEN.
- JONGENS WORDEN ZICH BEWUST DAT BEELDVORMING OVER MEISJES/VROUWEN EN JONGENS/MANNEN INVLOED HEEFT OP (HUN) GEDRAG.

Algemene informatie over bijeenkomst 1

Naam observator:

Tijd: __: __ tot __: __ (Uitloop ja / nee)

Aantal deelnemers aanwezig: __

Aantal deelnemers afwezig (hoeveel van de aanmeldingen zijn niet gekomen?): __

Reden afwezigheid: .....

Leeftijd deelnemers: Jonge groep (12– 14 jaar)

Oudere groep (14–16 jaar)

Achtergrond deelnemers: __ uit de doelgroep

__ anders, namelijk:

Locatie: _____

Thema bijeenkomst 1: beeldvorming mannen - vrouwen

Is het thema goed behandeld? Ja / beetje / nee

Oordeel van peer educator over bijeenkomst:

Wat ging volgens de peer educator het beste tijdens de bijeenkomst?

Wat zou de peer educator de volgende keer anders doen (en waarom)?

Opmerkingen (bijv. algemene sfeer):

Voorbeeld onderdeel:

Mannen, vrouwen en beeldvorming

Jongeren worden meer bewust van de beeldvorming over meisje/vrouwen en jongens/mannen en hun eigen ideeën.

Tijd/duur van dit onderdeel: __: __ tot __: __

Hoe is het uitgevoerd/welke werkvorm(oefening) is gebruikt?

- Oefening “Hoe noem je jongens/mannen en hoe meisjes/vrouwen?” (1-10):
- Oefening “Dubbele moraal” 2.3 strip A uit Je lijf, je lief! cijfer
(1-10)
- Oefening “Jongens zijn..., meisjes zijn...”. cijfer (1-10)
- Anders: cijfer (1-10)

Is dit onderdeel uitgevoerd zoals beschreven in de instructie?

Ja / niet volledig / nee

Opmerkingen over uitvoer oefening/werkvorm?

Is het leerdoel gehaald? Ja / deels / nee

Aanpassing door peer educator:

Hoe reageerde de groep op de oefening?

Hoe vond de peer educator dat dit onderdeel verliep?

Bijlage A.2 Topiclijsten/interviewschema telefonische individuele diepte-interviews met peer educators

Interview 1- topiclijst

ACHTERGROND

- leeftijd
- opleiding
- ervaring met voorlichting/groepen begeleiden
- cultuur/religie

VERWACHTINGEN

- Wat zijn de verwachtingen van de peer educators wat betreft het uitvoeren van de bijeenkomsten?
- Zijn er onderdelen van het programma die zijn bijzonder leuk vinden/ goed onder de knie hebben? En waarom?
- Zijn er onderdelen van het programma waar zij tegenop zien? Onzekerheden? En waarom?
- Gaan zij alle werkvormen/materiaal gebruiken? Wat zijn de onderliggende redenen voor wel/niet gebruik?
- Welke leerdoelen vinden zij het belangrijkste? Wat willen ze de jongens meegeven?
- Verwachtingen tav leerdoelen? Gaan zij die halen? Waarom wel/niet.
- Hoe denken ze om te gaan met de flexibiliteit? Gaan ze de materialen/werkvormen aanpassen denken ze? Wanneer en waarom?

VOORBEREIDING/TRAINING

- Zijn ze goed voorbereid? Wat zou beter kunnen?
- Hoe hebben ze zich voorbereid?
- Wat vonden zij van de training? Pluspunten/verbeterpunten?
- Wat gaan zij doen om zich verder voor te bereiden?

WERVING/DOELGROEP

- Zijn zij betrokken bij de werving? Zo ja, hoe gaan zij hun groep werven?
- Sociale media? Trailer / flyer?
- Voor wie is het programma het meest geschikt? Voor wie minder?
- Denken ze dat de juiste doelgroep kan worden bereikt?

PARTICIPATIE

- Hoe zien zij hun rol in het hele project?
- Hoe groot is hun rol in de totstandkoming en uitvoering van het programma? Inspraak? Meebeslissen?
- Zien ze iets terug van hun eigen ideeën in het uiteindelijke programma en materialen (zoals de film bijvoorbeeld)? Welke?
- Vonden ze dat ze een 'volwaardig lid van het projectteam' waren? Is dat belangrijk voor hen? Wat vonden zij goed? Wat kon beter? tips?

TWEEDE INTERVIEW

In het tweede interview wordt

Algemeen gevraagd wat vonden ze goed gaan?

Wat vonden ze minder goed gaan?

Wat hadden ze niet verwacht?

Hoe de peers denken dat de jongens het zelf hebben ervaren?

Terugkoppeling antwoorden uit het eerste interview:

Zijn ze van mening veranderd t.a.v. hun antwoorden bij het eerste interview

Terugkoppeling met observatie van hun bijeenkomst(en)

Wat vonden ze van de bijeenkomsten?

Waarom hebben ze bepaalde onderdelen wel/niet uitgevoerd?

Observatielijst wordt doorlopen en opvallende zaken worden eruit en toegelicht...

Belangrijkste punten die in het programma moeten blijven

Belangrijkste onderdelen die verwijderd mogen worden of aangepast!

Peer education: wat verstaan zij eronder – wat past het beste bij de doelgroep – zijn

zij dan ook de beste peer voor deze doelgroep/dot programma

het gevoel dat je serieus wordt genomen als peer-educator door de einddoelgroep

Hoe hebben ze hun eigen aansluiting bij de doelgroep ervaren?

Participatie: discrepantie tevredenheid over inbreng en participatie maar

ontevredenheid over de materialen (bijvoorbeeld filmpjes)

Wat hebben zij zelf (inhoudelijk) geleerd? Is hun houding tav SGOG veranderd?

Bijlage A.3: Draaiboek Focus groep Discussie peer educators

DRAAIBOEK:

- I. Pluspunten en minpunten van Peer2Peer (15 minuten)
- II. Participatie(ladder) (15 minuten)
- III. Programmaonderdelen (30 minuten)
- IV. Overige vragen mbt training, peer education, implementatie, werving (indien tijd over)

I. Welkom en introductie (5-10 minuten)

Doel van de Focus Groep: net als bij de telefonische interviews over hoe zij Peer2peer hebben ervaren, wat zij van het programma vinden, verbeterpunten voor het programma.

Het duurt een uur tot anderhalf uur. Mochten ze meer opmerkingen hebben kunnen ze altijd naderhand contact opnemen met Madelief.

Vrijwillige basis, geen goede of foute antwoorden, het gaat om hun mening

Opgenomen op band. Madelief is de gespreksleider, Roos neemt aantekeningen en assisteert.

II. Pluspunten en minpunten van Peer2Peer (15 minuten)

De peers worden gevraagd om de pluspunten van Peer2Peer op te schrijven op *groene post-its*. Ze mogen maximaal 3 punten opschrijven.

Daarnaast wordt hen gevraagd om de minpunten van Peer2Peer op te schrijven op *rode post its*. Ook hier mogen ze maximaal 3 punten opschrijven.

Het gaat hier over zaken die te maken hebben met het hele project: de training, samenwerking, programma opbouw, doelen, werving, het programma zelf, het materiaal, communicatie, peer education, alles wat hen te binnen schiet.

De post-its worden verzameld.

- Verduidelijking wordt gevraagd: wat bedoelen ze met wat er op de post-it staat?
- Op een flip-over worden de post-its gesorteerd en gecategoriseerd:
  - o Welke post-its horen bij elkaar
  - o Zijn er categorieën met veel groene of rode post-its?
  - o Kunnen we dan ook concluderen dat dit aspecten zijn die gehandhaafd moeten worden of juist verbeterd?
  - o Kunnen we een prioritering aanbrenen? Wat zijn de beste/slechtste aspecten van het project?
  - o Verbazen de peers zich over wat er op de post-its staan? Zijn ze het met elkaar eens? Hebben ze nog aanvullende items/post-its?

III. Participatie(ladder) (15 minuten)

Participatie van de peers was een essentieel onderdeel van het project. Gevraagd wordt aan de peers in hoeverre zij vinden dat zij hebben geparticipeerd in de verschillende onderdelen van de ontwikkeling en uitvoer van het project Peer2Peer en er wordt gevraagd in hoeverre zij wilden participeren?

1. Eerst wordt aan hen de participatieladder uitgelegd.
2. Iedere peer krijgt een kopie van de 'Participatieladder'. De peers worden gevraagd om ieder een *blauwe sticker* te plakken in iedere kolom op welke trede van de ladder zij vinden dat zij geparticipeerd hebben.
3. Als de daarmee klaar zijn wordt hen gevraagd om een *rode sticker* te plakken in iedere kolom op de trede waar zij graag willen participeren

4. De participatieladders worden in genomen. Op een groot formaat 'Participatieladder' wordt door gespreksleider de rode en groene stickers opgeplakt, overgenomen van de velletjes van de peers.
5. Tijdens het plakken van de stickers op het grote vel wordt gestart met de discussie:
  - Wat valt op?
  - Zijn alle stickers op dezelfde trede geplakt? Wat betekent dat?
  - Staan de rode en blauwe stickers op dezelfde trede?
  - Wil iemand verduidelijken waarom hij de stickers op bepaalde plekken heeft geplakt?
  - Hebben de peers (andere) ideeën over wat participatie (zou moeten) inhoud(en)?
  - Heeft participatie wel/niet geleid tot beter materiaal/programma/proces/implementatie e.d.?

IV. Programmaonderdelen (30 minuten)

Het programma wordt hier volledig doorlopen en per onderdeel wordt gevraagd of het erin moet blijven, erin mag blijven mits aangepast, of eruit kan worden gehaald.

1. Met behulp van een beamer wordt ieder programmaonderdeel getoond. De peers moeten dan direct een
  - *Groene kaart* – onderdeel mag erin blijven
  - *Oranje kaart* – onderdeel mag erin blijven, mits aangepast
  - *Rode kaart* – onderdeel mag eruit
 Tonen.
  2. Het aantal groene, oranje en rode kaarten worden (door Roos) geteld en opgeschreven op een blad met alle programmaonderdelen

Programmaonderdeel	Rood	Oranje	Groen
Bijeenkomst 1: Jongens/mannen, meisjes/vrouwen en beeldvorming			
1. Introductie door peereducators - welkom en uitleg			
2. Kennismaken			
<i>Kennismaken "Op een rij"</i>			
<i>Kennismaken "Krantenmeppertje"</i>			
<i>Kennismaken "Ik ben uniek"</i>			
3. Jongens/mannen, meisjes/vrouwen en beeldvorming			
<i>Dubbele moraal</i>			
<i>Hoe noem je jongens en meisjes</i>			
<i>Jongens zijn ... Meisjes zijn</i>			
4. Huiswerk			
<i>Hoe denken meiden? Vraag het hen op internet!</i>			
<i>Filmpjes over geweld</i>			
5. Terugblik en Cliffhanger			

Bijeenkomst 2:			
Kennis seksualiteit: feiten en cijfers erkennen seksueel grensoverschrijdend gedrag			
1. Opfrisser/programma			
2. Huiswerk			
<i>Hoe denken meiden? Vraag het hen op internet!</i>			
<i>Filmpjes over geweld</i>			
3. Seksueel grensoverschrijdend gedrag			
<i>Powerpoint presentatie 'over de grens'</i>			
<i>P2P filmfragment 'Op het plein' (jongere doelgroep) of</i>			
<i>P2P filmfragment 'Webcam' (oudere doelgroep)</i>			
4. Hulpverleningsinstellingen 'waar kun je hulp vinden'			
5. Cliffhanger			
Bijeenkomst 3: Herkennen en respecteren wensen en grenzen (incl. omgaan met impulsen)			
1. Opfrisser/programma			
2. Mythes, wensen en grenzen			
<i>Stellingenspel</i>			
<i>P2P filmfragment 'Na school'</i>			
<i>P2P filmfragment 'Op de bank'.</i>			
3. Cliffhanger			
Bijeenkomst 4: Sociale druk/groepsdruk			
1. Opfrisser/programma			
2. Groepsdruk			
<i>Voorleggen van een korte vragenlijst of inventarisatie, open vraag</i>			
<i>Filmfragment 'Op het plein'/'Webcam' in herinnering roepen</i>			
3. Groepsdruk in werking			
<i>'meeloper en groepsdruk' brainstorm</i>			
<i>Rollenspellen. Maak een keuze uit 'Durven' of 'Fluiten'.</i>			
<i>Rollenspellen. Maak een keuze uit 'Durven' of 'Fluiten'.</i>			
4. Evaluatie			
Extra: Twitter opdracht			
Overige aspecten/onderdelen en/of materiaal genoemd:			

3. Discussie:

- Eerste reactie van de peers: wat valt hen op? Zijn er veel groene/oranje/of juist rode kaarten? Toelichting van iemand?
- Eerst de onderdelen met de oranje kaarten (van veel tot minder) nalopen:
  - o Waarom oranje?
  - o Wat zou er aangepast moeten worden?
  - o Is iedereen het er mee eens?
- 'Rode' onderdelen nalopen (met veel rode kaarten tot minder rode kaarten):
  - o Waarom rood?
  - o Is iedereen het er mee eens?

- 'Groene' onderdelen nalopen (met veel groene kaarten tot minder groene kaarten):
  - o Waarom groen?
  - o Is iedereen het er mee eens?
- Consensus over welke onderdelen er zeker in moeten blijven en welke onderdelen er zeker uit moeten?
- Eventueel koppelen aan eerdere discussie: komt het overeen met de plus- en minpunten?
- En als ze hebben aangegeven dat ze geparticipeerd hebben op een hoge trede – hoe kan het dan dat er toch onderdelen zijn die eruit moeten?

V. Overige vragen/discussie over training, peer education, implementatie, werving (indien tijd over)

De resterende tijd kan benut worden om te praten over (indien deze niet in de eerdere onderdelen besproken zijn):

1. Peer education: wat is hun definitie van 'peers'? Zijn zij echt 'peers' en wat/wie vinden ze dat het beste aansluiting met de jongens hebben?
2. Setting en werving: De setting en de werving ging nu via MZO – hebben ze het idee dat dit op een andere manier anders had gewerkt? Beter? Hoe kan je het beste deze doelgroep jongens werven?
3. Training: waren ze goed voorbereid? Waar zijn ze tegenaan gelopen? Waar hadden ze meer training in nodig?
4. Implementatie: hebben ze tips/ideeën over verdere landelijke implementatie?

VI. Afsluiting (5 minuten)

Dank aan iedereen en uitdelen VVV-bonnen, ontvangsttekenlijst, uitnodiging als ze nog meer kwijt willen het via email te doen...

Participatieladder behorend bij onderdeel III FG Peer educators

	Verbeteren train-de-trainer	Verbeteren toolkit	Uitvoeren evaluatie	Evaluatie methode bedenken	Werven einddoelgroep	Wervingsstrategieën einddoelgroep bedenken	Selectie setting programma	inzet nieuwe media	Uitvoer programma B.A.M.	Film: beeldmateriaal maken: film/montage	Films: situaties en scenario's bedenken	Ontwikkelen programma B.A.M.	Ontwikkelen toolkit voor peer educators	Deelnemen/uitvoer aan training	Ontwikkelen handleiding voor peer educators	Ontwikkelen train-de-trainer	Selectie doelgroep	Leerdoelen vaststellen/selecteren	Behoefte-onderzoek/Vooronderzoek	
6. Zelfmobilisatie																				
5. Interactieve participatie																				
4. Functionele participatie																				
3: Participatie via consultatie																				
2: Participatie via informatie																				
1: Passieve participatie																				
0: Geen participatie																				

6. Zelfmobilisatie Peers maken onafhankelijk van professionals keuzes, hebben volledige controle en verantwoordelijkheid
5. Interactieve participatie Peers en professionals werken samen, nemen gezamenlijk besluiten, en hebben gezamenlijk verantwoordelijkheid
4. Functionele participatie Peers zijn actief betrokken, krijgen taken toegewezen met beloning en/of prikkel, controle en verantwoordelijkheid ligt bij professionals
3: Participatie via consultatie Peers worden mening, behoefte en wensen gevraagd, professionals nemen besluiten op basis van inbreng van peers
2: Participatie via informatie professionals hebben controle en verantwoordelijkheid, peers worden geïnformeerd en mogen vragen stellen en beantwoorden
1: Passieve Participatie: professionals hebben controle en verantwoordelijkheid, peers worden geïnformeerd
0: Geen participatie: peers worden alleen geïnformeerd over de activiteiten of onderdelen die relevant worden geacht

Bijlage A4 Topiclijsten/interviewschema telefonische interviews met sleutelfiguren van MZO (Migranten Zelf Organisaties)**ALGEMEEN ROL/BETROKKENHEID ORGANISATIE BIJ P2P BE-A-MAN**

- achtergrond organisatie – betrokkenheid van organisatie bij doelgroep en onderwerp
- Sluit BAM aan bij de normen en waarden van uw organisatie?
- Vindt u dat BAM past binnen de bestaande richtlijnen/regels/beleid/overig programma van uw organisatie?
- Vindt u dat BAM aansluit of een aanvulling vormt op het huidige aanbod activiteiten van uw organisatie?

INHOUD B.A.M.

- Algemeen oordeel over waardering Peer2Peer
- Belang van het onderwerp, doelen e.d.?
- Bent u van plan BAM volgend jaar weer uit te voeren?
- Raadt u BAM aan bij andere organisaties?

PEER EDUCATION

- Wat vindt u van de inzet van peereducation voor dit onderwerp?
- Wat vindt u van de peers?

SAMENWERKING/COMMUNICATIE

- Samenwerking en communicatie met Movisie – peers - doelgroep
- Oordeel/waardering gekregen informatie van Movisie (informatiefolder, richtlijnen vinden en selecteren van peers, flyers, etc)
- In hoeverre bent u tevreden over de samenwerking tussen u en eventuele andere personen die bij het project betrokken zijn?
- In hoeverre bent u tevreden over de contacten en informatievoorziening met Movisie?

Algemeen: heeft u een mening over de meerwaarde of juist niet van samenwerking tussen een kennisinstituut als Movisie en veldorganisaties.

PARTICIPATIE:

- Heeft u inbreng gehad in de ontwikkeling, erving, uitvoer e.d. in het project?
- Zou u een grotere inbreng willen hebben? En zo ja, wat heeft u daarvoor nodig?

WERVING PEER EDUCATORS

- Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren voor het werven van peer educators?
- Wat is hun oordeel over de peer educators die P2P hebben gegeven?

ORGANISATIE BIJEENKOMSTEN

- Organisatie bijeenkomsten (bevorderende en belemmerende factoren)
- Bijvoorbeeld materiële voorzieningen, geld, ruimte, tijd, kennis etc.

WERVING JONGEREN

- Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren voor werving jongens uit doelgroep

- Vindt u dat BAM aansluit op de behoeften van de doelgroep?/Vindt u dat BAM aansluit op de belevingswereld?

VERDERE IMPLEMENTATIE

- tips en verbeterpunten voor implementatie met het oog op de toekomst
- En met oog op de toekomst: wat is er volgens hen nodig om de methodiek zelf verder uit te rollen / implementeren?
- Welke rol zien zijn voor henzelf weggelegd?
- Rol van andere partijen en/of instanties?
- Wat zou volgens hen bijvoorbeeld de rol van gemeenten kunnen zijn? Centra Jeugd en Gezin? Sense bureaus? Overheid? En: welke specifieke rol zien zij al dan niet weggelegd?

HANDLEIDING

- Concreet: wat moet er volgens hen zeker aan bod komen in de handleiding voor organisaties (overdraagbaarheid methodiek)?
- Hoe zorgen we ervoor dat de handleiding echt goed toepasbaar is in de praktijk? Do's en don'ts.
- Tips voor verdere verspreiding en bestendiging?

Bijlage A.5 Vragenlijst

› Vragenlijst 2 P2P

Be A Man

TNO innovation
for life

Liefde, relaties en seks: wat is OK?

Er wordt **vertrouwelijk** omgegaan met de antwoorden die je op de vragen geeft. Je naam staat niet op de vragenlijst. Alleen de onderzoekers zien welke antwoorden je hebt gegeven. Zij zijn verplicht om jouw antwoorden voor iedereen geheim te houden (dus ook voor je ouders, docenten en vrienden).

Er zijn geen goede of foute antwoorden. Het gaat om jouw mening.

DEEL A: WIE BEN JIJ?

1. Wat is de eerste letter van je voornaam?

___

2. Wat is de eerste letter van je achternaam?

___

3. Wanneer ben je geboren?

___ - ___ - ___ (dag/maand/jaar)

DEEL B: Be A Man?

4. Wat vond je het leukste aan Be A Man?

_____
_____

5. Wat vond je het minst leuk aan Be A Man?

_____
_____

6. Hoe vond je de filmpjes van Be A Man?

Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

☐ ¹ Leuk	☐ ⁶ Herkenbaar
☐ ² Stom	☐ ⁷ Ongeloofwaardig (nep)
☐ ³ Kinderachtig	☐ ⁸ Grappig
☐ ⁴ Spannend	☐ ⁹ Ik heb geen filmpje gezien
☐ ⁵ Moelijk	

7. Vind je dat jouw vrienden ook naar Be A Man zouden moeten gaan?

- ¹ Ja
² Sommige
³ Nee

8. De voorbeelden die in de voorlichting worden gebruikt, zouden ook in mijn eigen leven kunnen gebeuren.

☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴	☐ ⁵
---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

9. Ik herkende mezelf in een van de voorlichters/meesters.

☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴	☐ ⁵
---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

10. Ik vond de voorlichters/meesters betrouwbaar.

☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴	☐ ⁵
---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

11. Ik vond de voorlichters/meesters onzeker.

☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴	☐ ⁵
---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

12. De voorlichters/meesters hebben mij aan het denken gezet over seks en relaties.

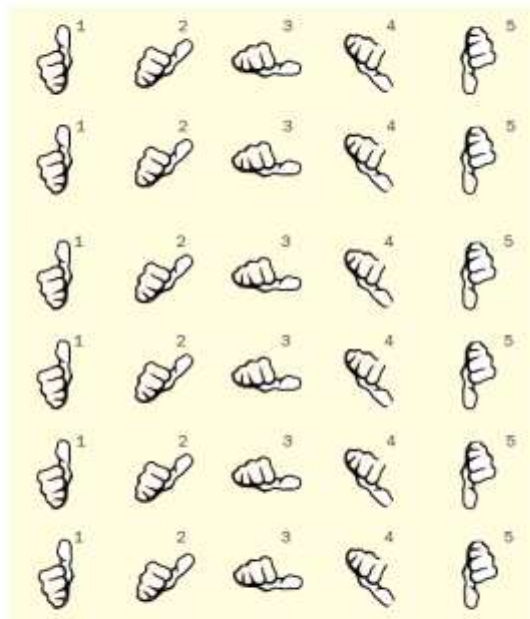
☐ ¹	☐ ²	☐ ³	☐ ⁴	☐ ⁵
---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

DEEL B: WAT VIND JIJ?

Wat vind jij van de volgende uitspraken? Een duim omhoog betekent dat je het helemaal eens bent met de uitspraak, een duim omlaag betekent dat het helemaal niet eens bent de uitspraak. Omcirkel de duim die bij jouw mening hoort.

13. Als een meisje sexy kleding draagt, wil ze zoenen of zelfs meer.
14. Soms moet een jongen een meisje een beetje 'pushen' (aandringen) om te krijgen wat hij wil.
15. Als een jongen eenmaal seksueel opgewonden (geil) is, kan hij niet meer stoppen.
16. Als je je laat zoenen en laat aanraken, dan moet je verder gaan. Je kan dan niet meer zeggen dat je niet verder wil.
17. Je bent een stoere man als je je eigen grenzen aangeeft en deze ook vasthoudt.
18. Als een meisje nee zegt, kun je gerust nog even verder gaan.

DEEL C: WAT ZOU JIJ DOEN?

Stel je voor:

Je bent samen met een aantal jongens in het zwembad. Er is ook een groepje meiden in het zwembad. Eén van de jongens, die jij erg stoer vindt, blijft tegen je zeggen dat je één van de meiden in haar billen moet knijpen. Maar jij wil dat niet.

Wat zou jij doen?

19. Ik ga dat meisje in haar billen knijpen.	☐ ¹ ja	☐ ² misschien	☐ ³ nee
20. Ik doe net alsof ik in haar billen ga knijpen.	☐ ¹ ja	☐ ² misschien	☐ ³ nee
21. Ik wil tegen de jongen zeggen dat ik dat niet wil, maar ik durf niet.	☐ ¹ ja	☐ ² misschien	☐ ³ nee
22. Ik zeg tegen de jongen dat ik dat niet ga doen.	☐ ¹ ja	☐ ² misschien	☐ ³ nee
23. Ik doe alsof ik niets gehoord heb.	☐ ¹ ja	☐ ² misschien	☐ ³ nee

DEEL D: JOUW MENING

Hieronder staat een aantal situaties kort beschreven. Kan jij per situatie aangeven of het volgens jou OK is door een smille te omcirkelen. De **rode boze smille** betekent dat je het NIET OK vindt, de **oranje smille** betekent dat je het soms wel maar soms ook niet OK vindt, de **groene smille** betekent dat je het wel OK vindt. Als je het niet weet dan kan je de smille zonder kleur omcirkelen. Onder iedere situatie kan je kort opschrijven waarom je het wel of niet OK vindt.

24. Een jongen stuurt een meisje 'vieze' foto's zonder dat ze daar naar heeft gevraagd.

Hoe vind jij dat?
Waarom?

25. Een jongen wil verkering met een meisje. Als dat meisje geen verkering met hem wilt, dan zegt hij tegen iedereen dat zij een hoer is.

Hoe vind jij dat?
Waarom?

26. Een meisje wil met een jongen zoenen. De jongen wil niet. Het meisje blijft aandringen.

Hoe vind jij dat?
Waarom?

27. Een jongen is met een groep vrienden 's avonds op straat. Er loopt een meisje voorbij. Hij roept op straat 'lekker ding' ('tanga, lekkere chick') naar het meisje. Het meisje doet alsof ze niks hoort. Hij roept "hoer" tegen haar.

Hoe vind jij dat?
Waarom?

28. Een vrouw van 25 jaar zoent met een jongen van 16 jaar.

Hoe vind jij dat?
Waarom?

29. Een jongen van 15 jaar laat zijn piemel zien op de webcam.

Hoe vind jij dat?
Waarom?

HARTELIJK DANK VOOR HET INVULLEN VAN DEZE VRAGEN!

Bijlage A6. Interviewschema Jongens

INSTRUCTIE AFNAME INTERVIEW JONGENS P2P:

Tussen [...] staan de vragen waar je antwoord op wil. Eventueel kan je deze (in andere bewoordingen afhankelijk van de jongen) stellen als er nog tijd over is en je niet het gevoel hebt dat de vraag beantwoord is.

Pas het verhaal/vragen een beetje aan de leeftijd. Bij een 12-jarige bijvoorbeeld praten over zoenen en strelen, maar bij een oudere jongen kan je wel spreken over 'seks'.

Afhankelijk van hoe de jongens reageren stel je alle vragen of laat je hen uit zichzelf praten. Probeer vooral de jongens zelf te laten vertellen.

KORTE INLEIDING INTERVIEW JONGENS P2P

VERGEET NIET **INFORMED CONSENT** TE LATEN TEKENEN!!! (zowel voor de vragenlijst als voor deelname interviews)

Uitleg informed consent:

Net als bij het invullen van de vragenlijst willen we je eerst vragen om dit toestemmingsformulier in te vullen en te tekenen.

- dat hij deelneemt aan Be A Man
- dat hij deelneemt aan de evaluatie van Be A Man door TNO afdeling Jeugd in Leiden;
- voldoende geïnformeerd is over het doel en de gang van zaken van het onderzoek;
- toestemming geeft voor het vertrouwelijk gebruiken van gegevens, uitsluitend ten behoeve van onderzoek, onderwijs en symposia;
- te hebben begrepen zich te allen tijde, zonder consequenties en zonder opgaaf van redenen, terug te kunnen trekken uit het onderzoek;
- te hebben begrepen dat de privacy is gewaarborgd.

Je gaat straks meedoen aan bijeenkomsten '**Be A man**' **over wat wel en niet OK is in relaties en in de omgang met meisjes**. Voordat je gaat beginnen willen we je nog wat vragen stellen. We gaan nu een kwartier verder praten over wat jij vindt wat wel of niet OK is. Na de laatste bijeenkomst willen we graag weer een kort gesprek met je. Ik zal je eerst wat algemene vragen stellen over jezelf. Daarna zal ik een kort verhaal voorlezen en dan stel ik wat vragen over wat jij van het verhaal vindt.

Ik wil nog benadrukken dat we alle gegevens **anoniem** verwerken. Dat betekent dat niemand weet wie je bent. Is het OK dat ik dit gesprek op een bandje opneem? De **opnames** zijn alleen voor de onderzoeker – zodat wij niet alles hoeven uit te schrijven.

Er zijn **geen goede of foute antwoorden**. Het gaat om **jouw mening**.

ALGEMENE VRAGEN:

[deze vragen stellen om de voor en de nameting aan elkaar te koppelen]

Voornaam/Initialen:

Geboortedatum:

Geboorteland (geboorteland ouders):

Geloof:

VOORMETINGVRAGEN OVER P2P:

- Wie heeft aan je gevraagd om mee te doen? Wat heeft die persoon verteld over de voorlichting? [Wat zijn de **redenen** dat je mee doet met dit programma (Peer2Peer)]
- Of: Hoe hebt je gehoord over deze bijeenkomsten?
- Heb je de flyer gezien?
  - o Ja
  - o Nee
  - o Weet niet
- Heb je de trailer op Facebook/Hyves/youtube gezien?
  - o Ja
  - o Nee
  - o Weet niet
- Heeft de trailer of flyer gezorgd dat je naar B.A.M. bent gekomen?
- Wat **verwacht** je van Peer2Peer/deze bijeenkomsten?/ Wat verwacht je dat je gaat doen tijdens de bijeenkomsten? Denk je dat je er iets van gaat leren? [probeer concreet te maken]
- Ken je andere jongens die mee doen?

SCENARIO 'OP DE BANK' (uit Lespakket Jongens):

Sara is een meisje van 15. Zij moet nablijven op school. Een jongen, Mo, moet ook nablijven. Als zij naar huis wil gaan ziet ze dat ze een leuke band heeft. Mo helpt Sara en brengt haar naar huis.

Sara vindt Mo heel erg leuk. Bij haar thuis vraagt Mo of hij mee naar binnen mag om iets te drinken. Sara aarzelt. Zij vraagt hem toch binnen (haar ouders zijn er niet). Ze vindt Mo wel erg leuk.

Op de bank begint hij haar te zoenen. Dat vindt Mo spannend. Hij gaat haar strelen. Sara wil het eigenlijk niet. Sara vindt het moeilijk om nee te zeggen.

In plaats van te zeggen dat ze niet verder wil gaan, staat ze op en gaat wat te drinken pakken in de keuken. Hij loopt achter haar aan. Sara zegt dat ze eigenlijk weg moet en dat hij niet lang meer kan blijven.

Hij zegt dat hij gaat als hij nog een laatste zoen krijgt. Sara stemt in. Hij gaat weer wat verder en zij strubbelt een beetje tegen. Zij voelt dat hij veel sterker is dan zij en hij laat haar niet los. Tenslotte verweert ze zich niet meer en er gebeuren dingen die Sara eigenlijk niet wilde.

Als Mo daarna vertrekt is hij blij dat hij volgehouden heeft en hij denkt dat zij het ook lekker en leuk vond. Hij heeft haar veroverd en heeft gescoord. Fluitend gaat hij naar huis.

- Is dit **OK** wat Mo hier doet of niet?
  - o Ja.
  - o Nee.
  - o Weet niet
- Kan je uitleggen **waarom** je het wel/niet OK vindt of niet weet?
- Hoe zou je wat hier gebeurt **noemen**? [bijvoorbeeld: aanranden, verkrachting, beetje aandringen, versieren, scoren]
- **Waarom?**
- Ligt het aan Mo, dat het zo gelopen is? [vragen naar gevolgen van het gedrag]
- Wat had Mo **anders/beter kunnen doen**? [vragen naar gedragsalternatieven]

WEDERZIJDSE TOESTEMMING/ALLEBEI WILLEN

[uitvragen of zij denken dat er sprake is van wederzijdse toestemming, waar zij dat aan kunnen afzien, of wederzijdse toestemming belangrijk is, en hoe wederzijdse toestemming wel bereikt kan worden]

- Wilde Mo en Sara **allebei** dat dit gebeurde?
- Vind je dat Mo **duidelijk heeft gemaakt** aan Sara wat hij wilde?
- Zo nee, had hij dat **duidelijker moeten maken**? Zo ja, hoe?
- En **hoe** had hij dat duidelijker moeten maken?
- Wat denk je dat **Sara wilde**?
- Vind je dat Sara **duidelijk** heeft gemaakt **hoe ver** ze wou gaan?
- Had Sara **meteen duidelijk moeten** maken hoe ver ze wou gaan? Of Wanneer had Sara duidelijk moeten maken hoe ver ze wou gaan?
- En **hoe** had zij duidelijker moeten maken wat zij (wel) wilde?

[Hoe weet je wanneer een **meisje nee zegt**? Wanneer is het duidelijk dat er wederzijdse toestemming is?]

[Hoe kan **hij zelf aangeven wat hij wil**? Kan hij zelf aangeven dat hij iets niet wil? (sommige jongens hebben wellicht het idee dat ze zelf moeilijk grenzen kunnen stellen omdat van hen verwacht wordt dat zij altijd zin hebben in seks)]

ZONDER DWANG/DRUK – VRIJWILLIGHEID

[uitvragen of zij denken dat er sprake is van dwang/druk of vrijwilligheid, waar zij dat aan kunnen afzien, of vrijwilligheid belangrijk is, en hoe vrijwilligheid wel bereikt kan worden]

- Heeft de jongen het meisje **gedwongen**?
  - o Ja.
  - o Nee
  - o Weet niet

Waarom vind je dat wel/niet? [wanneer is er sprake van dwang?]

- Zo ja: Denk je dat Mo **met opzet/expres/bewust** Sara **heeft gedwongen**?
- Hoe vind je dat Sara onder druk gezet wordt door Mo? [hoort een meisje onder druk gezet te worden?]
- Hoe had Mo dit anders kunnen aanpakken? [gedragsalternatief uitvragen]

GELIJKWAARDIGHEID

[uitvragen of zij denken dat er sprake is van gelijkwaardigheid, waar zij dat aan kunnen afzien, of gelijkwaardigheid belangrijk is, en hoe gelijkwaardigheid wel bereikt kan worden]

- Wanneer zijn een meisje en jongen aan elkaar gewaagd? Ofwel: wanneer levelen ze volgens jou goed aan elkaar? Passen ze goed bij elkaar? Zijn zij tegen elkaar opgewassen?
- Is dit het geval bij Sara en Mo?
- **Waarom** wel of niet?

ZELFRESPECT

[uitvragen of zij denken dat er sprake is van zelfrespect, waar zij dat aan kunnen afzien, of zelfrespect belangrijk is, en hoe zelfrespect wel bereikt kan worden]

[wat zijn de gevolgen voor Mo en Sara?]

- Wat vind je van het **gedrag van de jongen**?
- Denk je dat de jongen het **meisje verdriet** doet?
- Zo ja, **hoe** dan?

- Wat vind je daarvan? / Vind je dat **erg**?
- Denk je dat de jongen **spijt krijgt** van zijn gedrag? [gevolgen van het gedrag voor hemzelf]

Scenario 2: *Je bent samen met een aantal jongens in het zwembad. Er is ook een groepje meiden in het zwembad. Eén van de jongens, die jij erg stoer vindt, blijft tegen je zeggen dat je een van de meiden in haar billen moet knijpen. Maar jij wil dat niet. Wat zou jij doen?*

NAMETINGVRAGEN OVER P2P [stellen na de laatste bijeenkomst]:

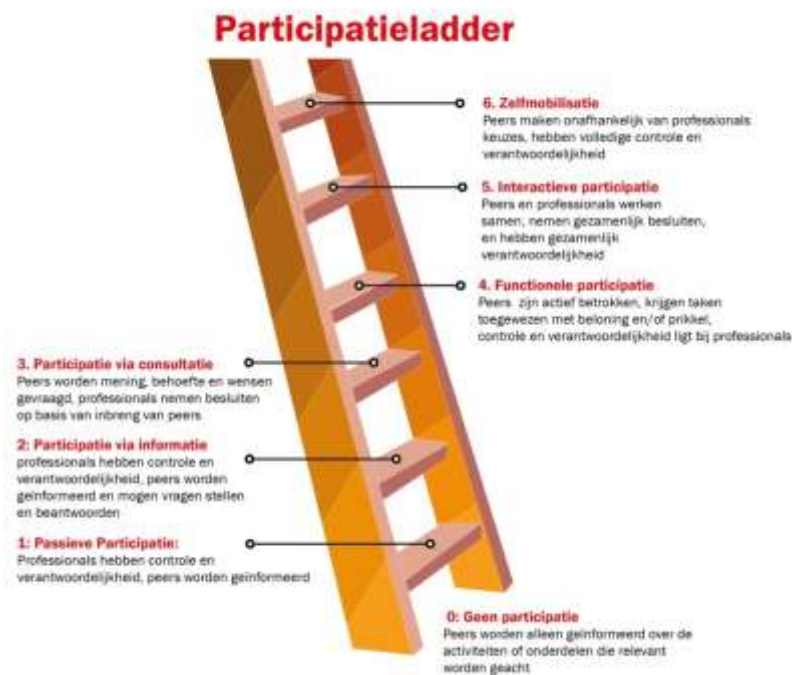
- Hoe **vond** je de bijeenkomsten [B.A.M.]?
- Je hebt verleden keer gezegd wat je verwachtte van de bijeenkomsten, zijn je **verwachtingen** uitgekomen? [eventueel herhalen wat hij heeft gezegd tijdens het eerste interview]
- Is er nog iets bij gekomen wat je niet verwacht had?
- Wat vond je het **leukste** van Peer2Peer?
- Wat vond je het **minst leuk**?
- Wat is het belangrijkste dat je **geleerd** hebt?
- Zou je het aan je **vrienden aanraden** om ook mee te doen?
- Heb je tips om Peer2Peer onder de aandacht te brengen bij jouw leeftijdsgenoten? **Do's en don'ts bevragen!**

Heb je nog tips voor het inzetten van sociale media hierbij? **Do's en don'ts bevragen!**

B Resultaten Focus Groep Discussie peer educators

Tabellen B1 tot B6 laten zien op welk niveau van de participatieladder van Pretty (1995) de peer educators vinden dat ze geparticipeerd hebben en hoeveel ze hadden willen participeren op de verschillende onderdelen van het project. Iedere peer educator is met een letter (A, B, C, D, E, F, G, X) kleur aangegeven. Niet alle peer educators hebben op alle vragen antwoord gegeven. Aangegeven is in hoeverre ze gemiddeld als groep vinden dat ze geparticipeerd hebben door de trede respectievelijk een lichte en wat donkerdere grijze kleur te geven.

Figuur B1: Participatieladder aangepast van Pretty (1995)

Tabel B1. Daadwerkelijke en gewenste participatie van peer educators; voorbereiding programma

Participatie	Behoeftte-onderzoek/ Vooronderzoek		Leerdoelen vaststellen/ selecteren		Selectie doelgroep	
	Werkelijke	Gewenste	Werkelijke	Gewenste	Werkelijke	Gewenste
6	C	C	C	C	D	
5			F	D F		
4		D F		G	A	
3	G	E G	A B	A B E	G	C
2	A	X	D E G	X		
1						E
0	B D E F	A B			B C E F	A B F G X

Tabel B2. Daadwerkelijke en gewenste participatie van peer educators; ontwikkelen training, handleiding en deelname training

Participatie	Ontwikkelen train- de-trainer		Ontwikkelen handleiding voor peer educators		Deelnemen aan training	
	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst
6		D			A C D	A C
5		E G	C	C D	F	F
4	A E	F		A E F		E G X
3	D	A B	E	B G	B	A
2		C X	D G	X	E G	
1	B C F G		A B F			
0						

Tabel B3. Daadwerkelijke en gewenste participatie van peer educators; ontwikkelen programma

Participatie	Ontwikkelen toolkit		Ontwikkelen programma B.A.M.		Films: situaties en scenario's bedenken		Film: beeldmateriaal maken: film/montage	
	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst
6	C	C	C	C		D		
5		D E F		D E	F	E F		E F G
4		A X	A D G	A G		G X		A D X
3	A E G	B G	E F	F	O C G	B C	A C	C
2				X	E		E G	
1	B D F							
0					D		B D F	B

Tabel B4. Daadwerkelijke en gewenste participatie van peer educators; praktische uitvoering programma en evaluatie

Participatie	Inzet nieuwe media		Uitvoer programma B.A.M.		Selectie setting programma		Wervingsstrate- gieën einddoelgroep bedenken		Werven einddoelgroep	
	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst	Werkelijk	Gewenst
6			A	A	O					
5		A		E D		A E		A E	G	A
4		D G X	D	X	A	D	G	D		D
3			C	C F G	E	G				E
2			E F G		D F	G	D		D	X
1	B G	B E	B	B	B	B X	E	X		G
0	A C D E F	C F			C	C	A B C F	B C F G	A B C E F	B C F

Tabel B5. Gewenste participatieniveau van peer educators; verbeteren toolkit en Train-de-trainer

	Verbeteren toolkit	Verbeteren train-de-trainer
Participatie	Gewenst	Gewenst
6		D
5		F
4	A D E	A C
3	B C F	B E
2	G	
1	X	G X
0		

Tabel B6: Participatieniveau per pee educator

	Peer 1	Peer 2	Peer 3	Peer 4	Peer 5	Peer 6	Peer 7
Onderdelen waarin : ...							
Participatie gelijk aan gewenste participatiegraad	4	11	-	13	9	-	1
Participatie hoger dan gewenste participatiegraad	3	-	-	-	-	-	6
Participatie lager dan gewenste participatiegraad	7	3	13	2	6	15	8
Gemiddelde verschilscore*	-1	-0	-4	-0	-1	-2	-0

*Als de participatiegraad hoger is dan gewenst is de verschilscore positief, als de participatie lager is dan gewenst is deze negatief. Verschilscore is afgerond naar hele getallen.

Tabel B7. Programmaonderdelen, wat moet veranderen, weg of blijven

Programmaonderdeel	Hoe vaak uitgevoerd volgens de observaties	Aantal peer educators die onderdeel hebben uitgevoerd	Rood: verwijderen	Oranje: aanpassen	Groen: er in houden
Bijeenkomst 1: Jongens/mannen, meisjes/vrouwen en beeldvorming					
1. Introductie door peer educators - welkom en uitleg	5X	8		3	5
2. Kennismaken					
<i>Kennismaken "Op een rij"</i>		0	2		6
<i>Kennismaken "Krantenmeppertje"</i>		0	8		
<i>Kennismaken "Ik ben uniek"</i>	2X	3	4		4
3. Jongens/mannen, meisjes/vrouwen en beeldvorming					
<i>Dubbele moraal</i>	5X	8			8
<i>Hoe noem je jongens en meisjes</i>	4X	5			8
<i>Jongens zijn ... Meisjes zijn</i>	4X	1	5		3

4. Huiswerk					
<i>Hoe denken meiden? Vraag het hen op internet!</i>		0	7		1
<i>Filmpjes over geweld</i>		0	2	3	3
5. Terugblik en Cliffhanger		3	1		7
	Bijeenkomst 2: Kennis seksualiteit: feiten en cijfers erkennen seksueel grensoverschrijdend gedrag				
3. Opfrisser/programma					
3. Seksueel grensoverschrijdend gedrag					
<i>PowerPoint presentatie 'over de grens'</i>	1X	3		3	5
<i>P2P filmfragment 'Op het plein' (jongere doelgroep) of</i>	3X	8		4	4
<i>P2P filmfragment 'Webcam' (oudere doelgroep)</i>	2X	7		5	3
5. Hulpverleningsinstellingen 'waar kun je hulp vinden'	1X	3	3	1	4
	Bijeenkomst 3: Herkennen en respecteren wensen en grenzen (incl. omgaan met impulsen)				
1. Opfrisser/programma		4	1		7
2. Mythes, wensen en grenzen					
<i>Stellingspel</i>	4X	7		4	4
<i>P2P filmfragment 'Na school'</i>	2X	4		5	3
<i>P2P filmfragment 'Op de bank'.</i>	2X	3	4	1	3
3. Cliffhanger					
	Bijeenkomst 4: Sociale druk/groepsdruk				
2. Groepsdruk					
<i>Voorleggen van een korte vragenlijst of inventarisatie, open vraag</i>	0X	2		4	4
<i>Filmfragment 'Op het plein'/'Webcam' in herinnering roepen</i>	3X	5		5	3
3. Groepsdruk in werking					
<i>'meeloper en groepsdruk' brainstorm</i>		2	1		7
<i>Rollenspellen. Maak een keuze uit 'Durven' of 'Fluiten'.</i>	1X	7		1	6
4. Evaluatie	2X	5		1	7
Extra: Twitter opdracht		0		2	1

C Resultaten Vragenlijst jongens

In Bijlage C staan de resultaten van de voor- en nameting. De demografische gegevens van de deelnemers zijn weergegeven in Tabellen C1 – C4. Tabel C5 en C6 tonen de antwoorden op de open vragen wat de deelnemers het leukste en minst leuke hebben gevonden aan het programma.

Figuren C1 bevat de staafdiagrammen met de antwoorden op de stellingen 'beeldvorming en mythen' op de voor- en nameting. Figuren C2 zijn de staafdiagrammen met de antwoorden of ze de seksueel grensoverschrijdende situaties wel of niet OK vinden op de voor- en nameting.

Tabel C7 toont de redenen die de deelnemers hebben gegeven waarom ze de situaties wel of niet OK vinden op de voor- en nameting.

Tabel C1. Frequentieverdeling van opleidingsniveau

Opleidingsniveau	Totale groep N (%)	Programmagroep N (%)	Afvallers N (%)
Basisschool	19 (26%)	15 (34%)	4 (1%)
VMBO/mavo	32 (44%)	16 (36%)	16 (57%)
MBO	10 (14%)	4 (9%)	6 (21%)
Havo/vwo	6 (8%)	5 (11%)	1 (4%)
HBO	1 (1%)	1 (2%)	-
Overig / ik ga niet meer naar school	4 (6%)	3 (7%)	1(4%)
Totaal	72	44	28

Tabel C2. Frequentieverdeling van geboorteland

Land	Totale groep N(%)	Programma groep N (%)	Afvallers N (%)
Nederland	54 (75%)	32 (73%)	22 (79%)
Turkije	9 (13%)	5 (11%)	4 (14%)
Marokko	4 (6%)	2 (5%)	2 (7%)
Anders: Algerije, Beiroet, Ghana, Jordanië, Koerdistan	5 (7%)	5 (11%)	-
Totaal	72	44	28

Tabel C3. Frequentieverdeling van geboorteland ouders

Land	Totale groep		Programmagroep		Uitvallers	
	Geboorteland vader N (%)	Geboorteland moeder N (%)	Geboorteland vader N (%)	Geboorteland moeder N (%)	Geboorteland vader N (%)	Geboorteland moeder N (%)
Nederland	2 (3%)	12 (17%)	1 (3%)	6 (14%)	1 (4%)	6 (21%)
Turkije	33 (46%)	28 (39%)	17 (39%)	16 (37%)	16 (58%)	12 (43%)
Marokko	26 (36%)	23 (32%)	17 (39%)	15 (34%)	9 (32%)	8 (29%)
Anders: Algerije, Irak, Frankrijk, Somalië, Tunesië	4 (6%)	2 (3%)	4 (9%)	2 (5%)	1 (4%)	-
Weet ik niet	2 (3%)	2 (3%)	2 (5%)	2 (5%)	-	-
Wil niet zeggen	5 (7%)	5 (7%)	3 (7%)	3 (7%)	2 (7%)	2 (7%)
Totaal	72		44		28	

Tabel C4. Frequentieverdeling van leeftijd

Leeftijd	Totale groep N (%)	Programmagroep N (%)	Uitvallers N (%)
11	3 (4%)	3 (7%)	-
12	10 (14%)	6 (14%)	4 (14%)
13	14 (19%)	8 (18%)	6 (21%)
14	5 (7%)	3 (7%)	2 (7%)
15	11 (15%)	4 (9%)	7 (25%)
16	15 (21%)	11 (25%)	4 (14%)
17	5 (7%)	5 (11%)	-
19	2 (3%)	-	2 (7%)
20	2 (3%)	2 (5%)	-
21	1 (2%)	-	1 (4%)
24	1 (2%)	-	1 (4%)
Missende waarde	3 (4%)	2 (5%)	-
Totaal	72 Gemiddelde leeftijd 15,2 jaar	44 Gemiddelde leeftijd 14,6 jaar	28

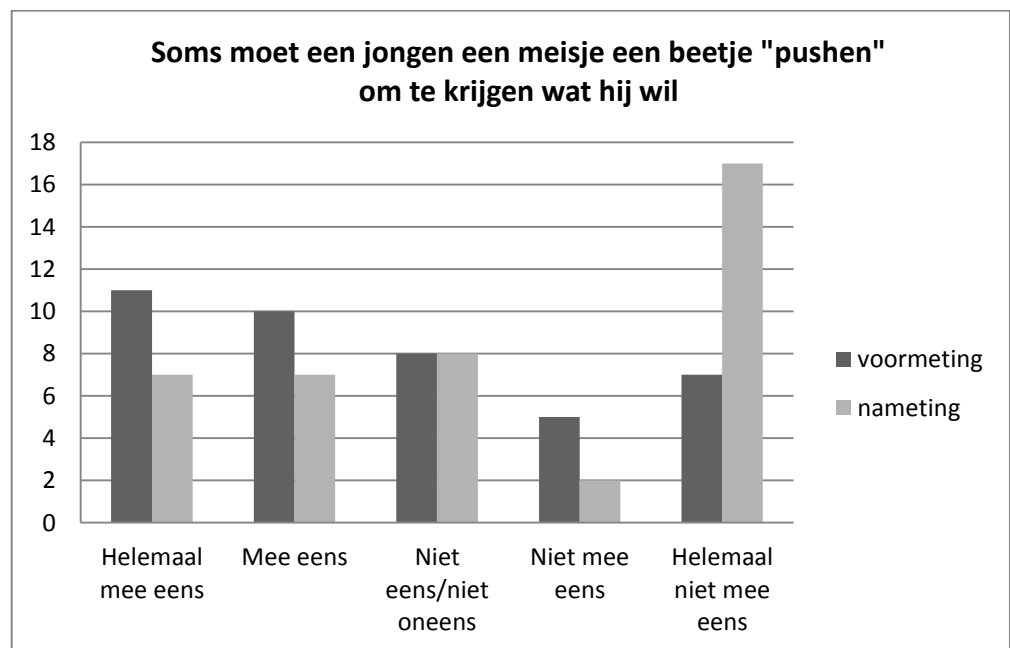
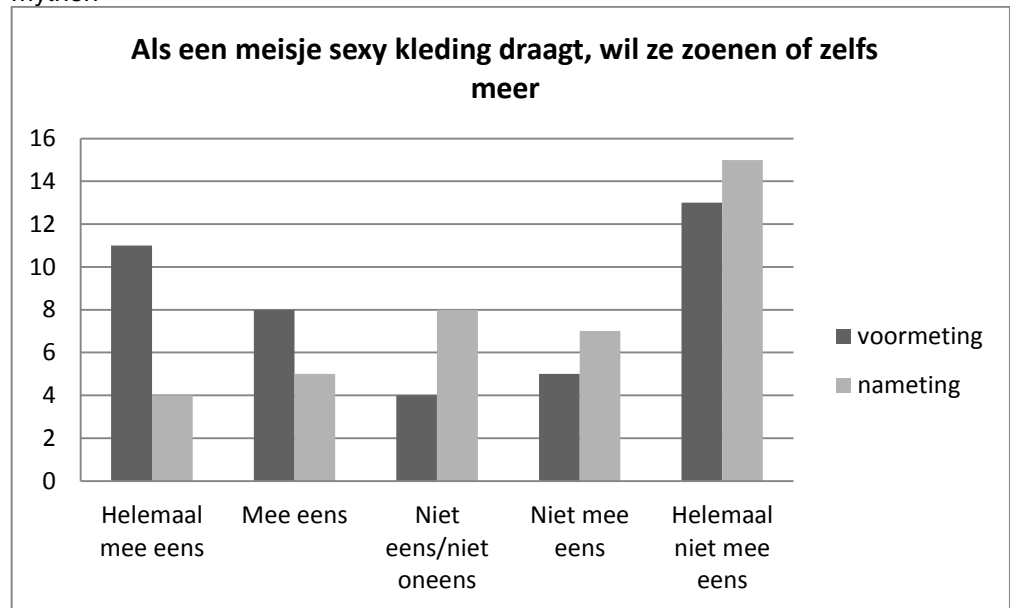
Tabel C5. Het leukste aan Be-A-Man; antwoorden op de open vraag

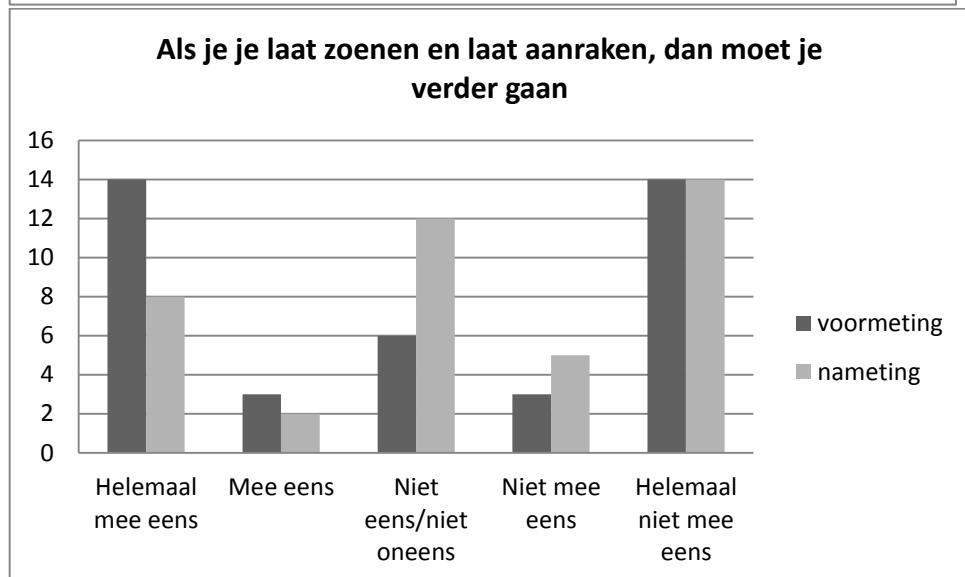
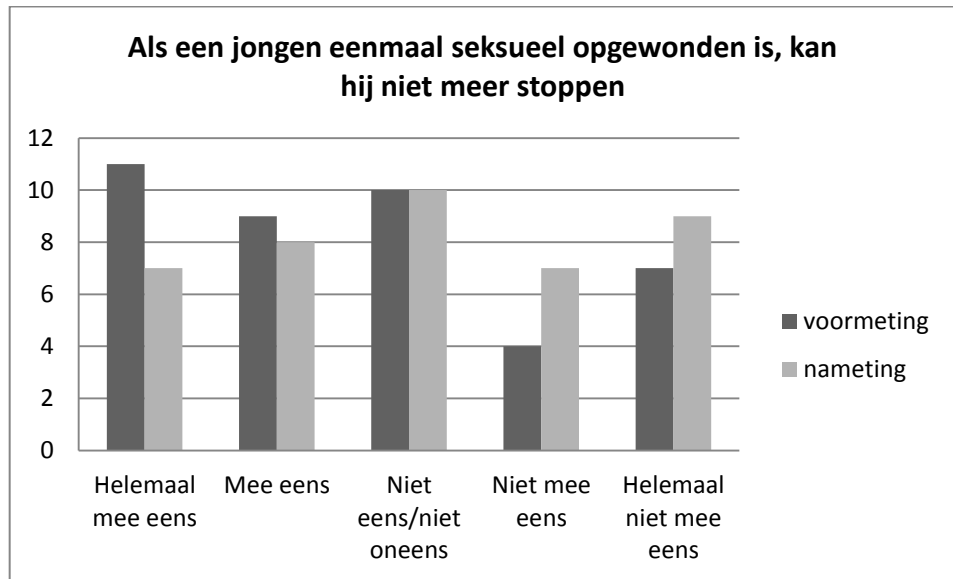
Wat	Totale groep (N)	Type 1 groep (N)	Type 2 groep (N)
Alles/van alles	2	1	1
heel leerzaam/alle kon weten/veel geleerd/meer leerzaam dan leuk	10	5	5
Leuk/goed /interessant	6	3	3
Veel geleerd over sociaal en asociaal gedrag en relaties	1	-	1
Meer informatie over seks/ seksgedeelte	2	-	2
Hoe je kinderen krijgt/hoe babies worden geboren	3	-	3
Voorlichting om uitleg	1	-	1
Heel open, kon normaal vertellen/ vragen kunnen stellen/alles vragen zonder schaamte	2	-	2
Verhalen/hoe hij vertelde	2	1	1
Dingen doen wat een vrouw niet mag	1	-	1
(herkenbare) Filmpjes	13	4	9
Rollen/rollenspellen	2	1	1
Stellingen	2	1	1
Vragen over kotslaan enzo	1	-	1
Het spel	1	1	-
Niets/normaal	3	3	-

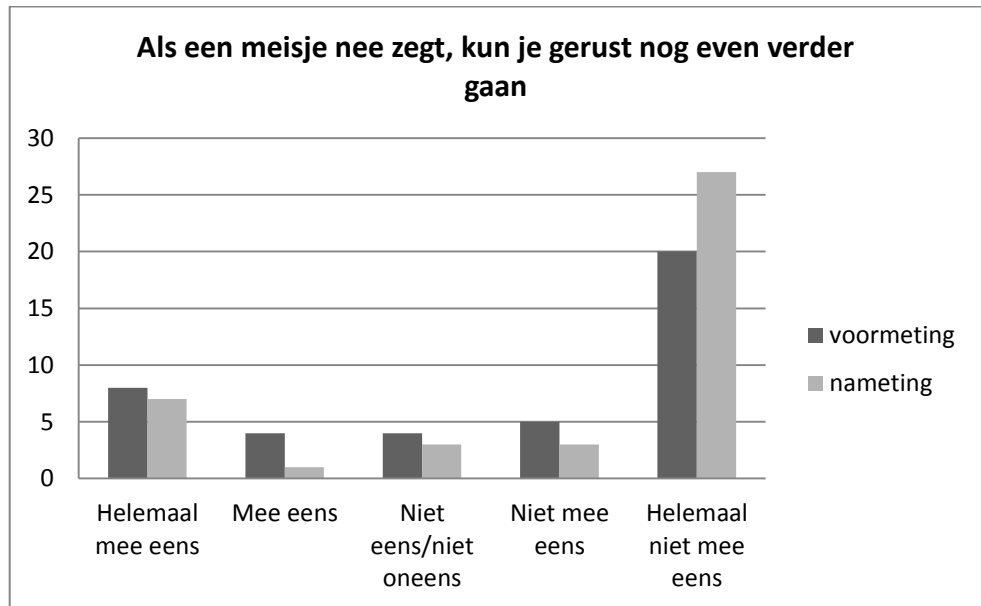
Tabel C6. Het minst leuke aan Be-A-Man; antwoorden op de open vraag

Wat	Totale groep (N)	Type 1 groep (N)	Type 2 groep (N)
Niets / Alles was leuk / bijna niets, alles ging goed	19	8	11
Bij het begin	1	-	1
Te kort	3	-	3
Te lang / wel veel tijd in beslag /heel lang	3	3	-
Hele dag niet bewegen	1	-	1
Praten	1	-	1
Filmpjes te kort	1	-	1
Te weinig informatie	1	-	1
Soms ook saai	1	-	1
De vragen / heel veel vragen	3	1	2
De reacties (onderdeel van de filmpjes)	2	2	-
Het ging wel een beetje ver	1	-	1
Het dwingen	1	-	1
De seks	1	1	-
Klasgenoot	1	-	1

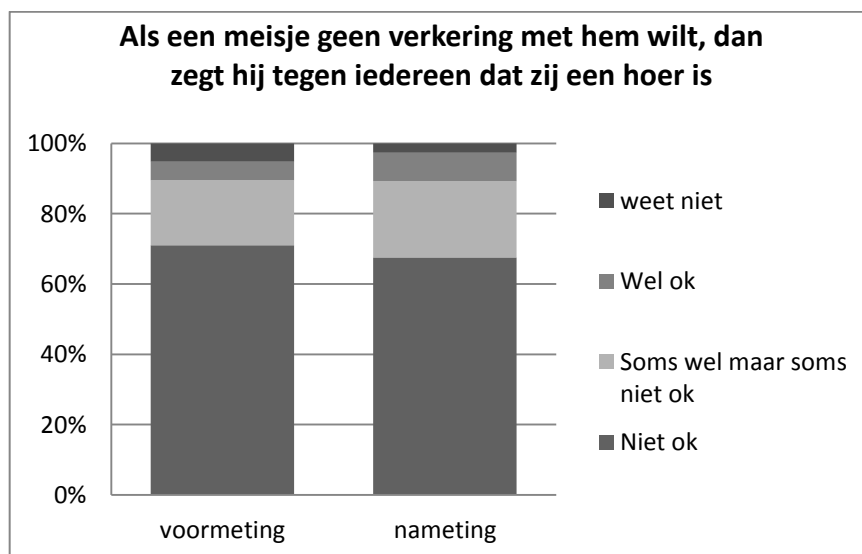
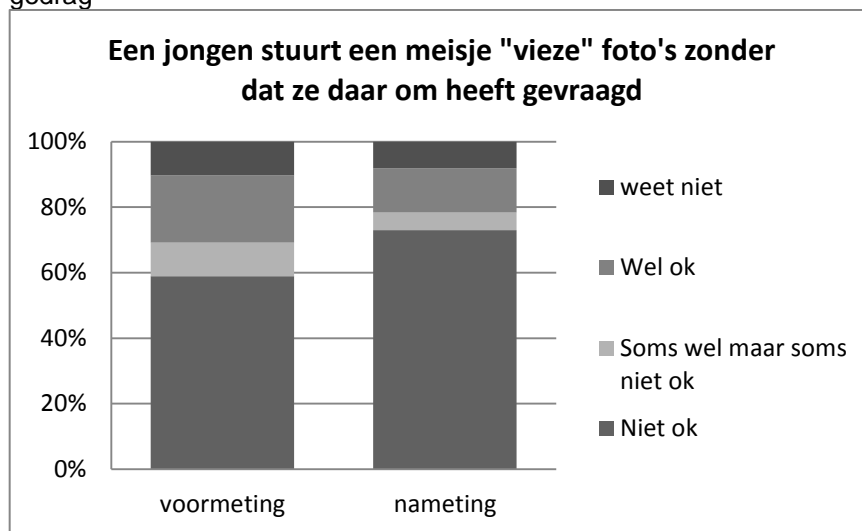
Figuren C1: Staafdiagrammen antwoorden op de stellingen over beeldvorming en mythen

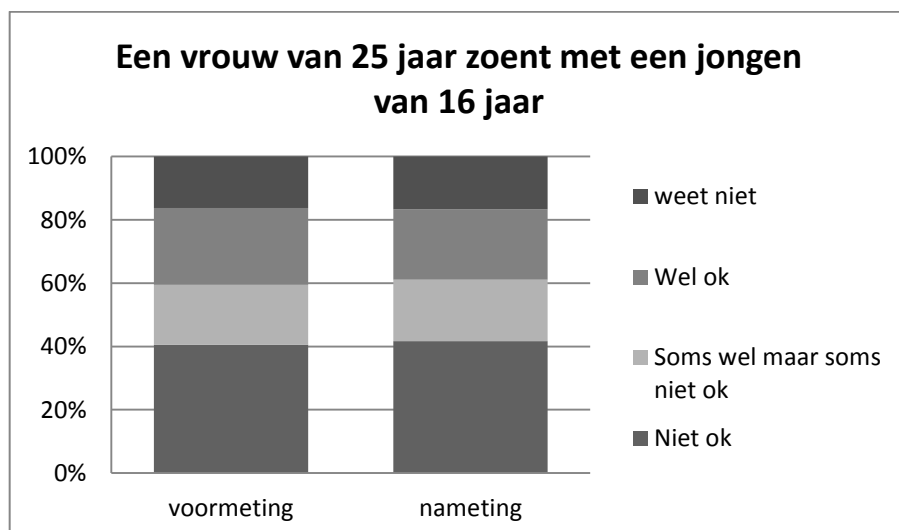
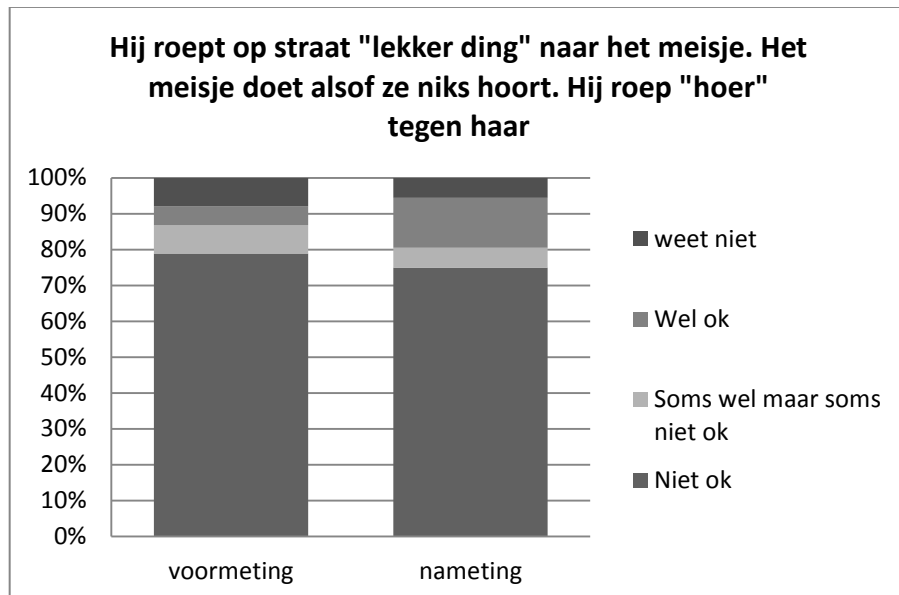
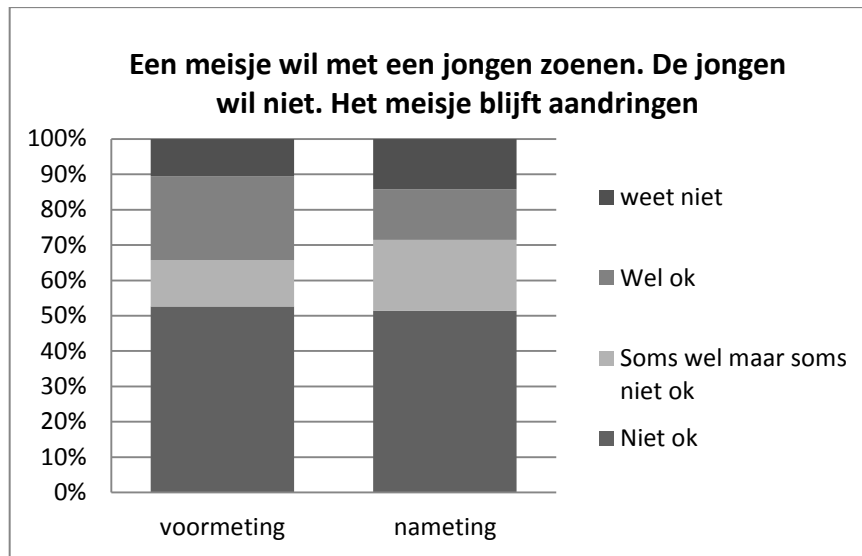

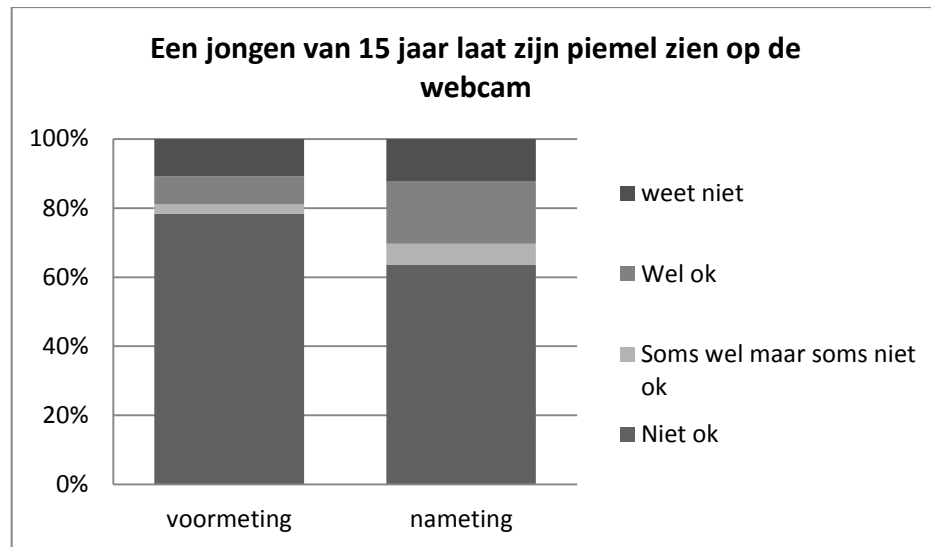

FigurenC2: Staafdiagrammen oordeel situaties met seksueel grensoverschrijdend gedrag

Tabel C7: Antwoorden op de open vraag waarom de jongens de situatie Wel OK, Soms OK, Niet OK of 'weet niet' vinden

	Voormeting wel OK	Nameting wel OK
<i>Een jongen stuurt een meisje vieze foto's zonder dat ze daarnaast heeft gevraagd.</i> wel OK	N=8 Dat is toch leuk/grappig (2) goed daarom Lekker geil/leip (2) Ik vind het goed want dan kan de meisje genieten Ik vind het goed want het meisje wil het zeker weten Ik vind het goed, want als het zelf wil, waarom niet?	N=5 Is altijd leuk toch/lekker (2) Niet goed want het is privé Ze wil contact Ze wordt toch geil
<i>Een jongen wil verkering met een meisje. Als dat meisje geen verkering met hem wilt, dan zegt hij tegen iedereen dat zij een hoer is.</i> wel OK	N=2 Dat is toch zo, dat hoort zo Dat vind ik normaal, straatregels gaan nu eenmaal zo	N=3 Boeit niet Leuk, het is zo Niet goed, want het meisje heeft niks met hem
<i>Een meisje wil met een jongen zoenen. De jongen wil niet. Het meisje blijft aandringen.</i> wel OK	N=9 Heel ok/ Nou beter (2) Niet goed, gewoon doen (2) Dan doe ik het toch/ dan zeg je meteen ja (2) Goed want dan kan hij zoenen Goed want ze wil het / Dan weet je dat ze wat wilt (2) Als het meisje wil, zou het wel moeten maar tegenovergesteld zou het misschien niet kunnen	N=5 Ook goed, is normaal (4) Ik zou het wel doen

<p><i>Er loopt een meisje voorbij. Hij roept op straat "lekker ding" naar het meisje. Het meisje doet alsof ze niks hoort. Hij roep "hoer" tegen haar.</i></p> <p>wel OK</p>	<p>N=2 Heel erg goed Normaal als je op straat leeft</p>	<p>N=5 Boeit niet/Dat is toch leuk (2) Gewoon als hun het willen moet je het respecteren</p>
<p><i>Een vrouw van 25 jaar zoent met een jongen van 16 jaar.</i></p> <p>wel OK</p>	<p>N=9 Normaal dat kan wel vind ik Heel goed Moeten ze zelf weten/ Eigen keuze (3) Normaal, liefde gaat niet om leeftijd</p>	<p>N=8 Normaal, waarom niet/ maakt niet uit (2) Niet normaal want gewoon pedofiel Als die jongen dat wil/ok vindt is het ok (2) Als zij het ok vindt Is eigen keuze In liefde, kan alles</p>
<p><i>Een jongen van 15 jaar laat zijn piemel zien op de webcam.</i></p> <p>wel OK</p>	<p>N=3 Dat is goed dan kan de vrouw voorbereiden voor straks/ Ik vind het goed dan kan ze oefenen voor later (2) Goed, de jongen doet wat hij wil Is goed, het meisje wil het ook zien</p>	<p>N=6 Boeit niet Geile hond Slecht Als hij open is, mag wel Ligt eraan of zij het wil Niet goed. Hij wil misschien wel seks maar niet op de webcam</p>
	Voormeting soms OK	Nameting soms OK
<p><i>Een jongen stuurt een meisje vieze foto's zonder dat ze daarnaar heeft gevraagd.</i></p> <p>soms OK</p>	<p>N=4 Het is niet normaal Ja, dat doe je niet zomaar/Dan weet ik soms oke of nee (2) Foto's verwijderen</p>	<p>N=5 Dom Dom, eigen schuld Niet goed, want ze moest eerst vragen</p>
<p><i>Een jongen wil verkering met een meisje. Als dat meisje geen verkering met hem wilt, dan zegt hij tegen iedereen dat zij een hoer is.</i></p> <p>soms OK</p>	<p>N=7 Niet normaal Normaal Dat slaat nergens op Raar waarom zou ze dat doen Ja zij wil niet, dan wil ze het ook niet/ Slecht want zij wil het niet (2) Misschien ben je boos op diegene</p>	<p>N=8 Dat vind ik niet kunnen Niet goed/Raar (2) Ja Gek dat mag niet Egoïst Nee als zij het niet wil hoeft het niet</p>

<p><i>Een meisje wil met een jongen zoenen. De jongen wil niet. Het meisje blijft aandringen.</i></p> <p>soms OK</p>	<p>N=5</p> <p>Is gewoon dom van d'r</p> <p>Dat gebeurt toch zo vaak maar ik zou haar wegduwen</p> <p>Niet zo erg, want meestal zijn jongens de meest 'geile', en anders kan hij weglopen</p> <p>Niet goed, want de jongen wil toch niet /Niet kunnen, jongen moet ook willen (2)</p>	<p>N=7</p> <p>Gewoon niet doen</p> <p>Het gebeurt niet vaak</p> <p>Aandringrij</p> <p>Als je het niet wil, moet je het ook niet doen</p> <p>Dat vind ik niet kunnen, als de jongen dat niet wil/Het geldt of hij het wel hij bepaald (2)</p> <p>Kan, misschien is ze verlegen</p> <p>misschien dat ze van gedachten verandert</p>
<p><i>Er loopt een meisje voorbij. Hij roept op straat "lekker ding" naar het meisje. Het meisje doet alsof ze niks hoort. Hij roep "hoer" tegen haar.</i></p> <p>soms OK</p>	<p>N=3</p> <p>Niet normaal</p> <p>Niet goed, maar ligt eraan hoe ze is aangekleed</p> <p>Ze mag zelf weten wat ze doet</p>	<p>N=2</p> <p>Niet cool</p> <p>Is slecht voor zichzelf</p>
<p><i>Een vrouw van 25 jaar zoent met een jongen van 16 jaar.</i></p> <p>soms OK</p>	<p>N=7</p> <p>Abnormaal, dat noem je ook een hoer</p> <p>Het kan maar de vrouw is oud</p> <p>Ik vind het raar de vrouw is te oud</p> <p>Nu is het nog te jong, maar later maakt het leeftijdsverschil minder uit</p> <p>Gek en het is hun gedachte/ Hun eigen keus (2)</p> <p>Goed als hij dat goed vindt</p>	<p>N=7</p> <p>Boeit niet/ Kan gebeuren (2)</p> <p>Pedofiele vrouw (2)</p> <p>Kan als hij het wil kan het gewoon</p> <p>Als het vrijwillig is, maar het is eigenlijk te jong</p> <p>Beetje goed, alleen als ze het allebei willen</p>
<p><i>Een jongen van 15 jaar laat zijn piemel zien op de webcam.</i></p> <p>soms OK</p>	<p>N=1</p> <p>Gestoord iedereen ziet je</p>	<p>N=2</p> <p>Mongolisch, want een meisje moet het laten zien</p> <p>Hij staat voor schut</p>
	Voormeting niet OK	Nameting niet OK
<p><i>Een jongen stuurt een meisje vieze foto's zonder dat ze daarnaast heeft gevraagd.</i></p> <p>niet OK</p>	<p>N=23</p> <p>Weet niet</p> <p>Dat is idioot</p> <p>Is niet normaal (2)</p> <p>Niet goed</p> <p>Slecht want het is vies</p> <p>Dat is schandalig/ Ik vind dat onzin, want zoiets zou niet mogen/ Ik vind dat niet kunnen, zomaar een foto sturen/ Ik vind het niet kunnen/ Vieze foto's sturen gaat te ver vind ik (5)</p> <p>Dat is niet goed dan krijg je misschien ruzie</p>	<p>N=27</p> <p>Boeit me niet voor de rest</p> <p>Dat is vies/ Slecht, want het is gewoon vies (2)</p> <p>Niet dat is slecht/Niet goed (3)</p> <p>Wat dat is kinderachtig</p> <p>Idioot omdat dat niet normaal is/</p> <p>Ik vind dat een beetje abnormaal (3)</p> <p>Niet kunnen, je gaat niet zomaar een vieze plaatje opsturen van je zelf</p> <p>Niet leuk misschien wil ze het niet eens /Niet leuk voor de</p>

	<p>Dat mag niet dat is niet leuk Het is niet leuk voor diegene Als ze dat niet wil Niet goed, want hij stuurt haar vieze dingen terwijl ze er niet voor gevraagd heeft/Zij heeft er niet om gevraagd (2) Ze hoeft het niet te zien Zou niet netjes zijn voor het meisje die de foto's krijgt Niet goed want zo voelt ze niet goed Niet goed, anders komen die "ouders" discussie en geen verkering meer Ik zelf zou dat niet willen Raar want ik heb het zelf niet gevraagd</p>	<p>meisje en dat wil ze niet/ Slecht als ze het niet wil moet hij het niet doen (3) Dat slaat nergens op ze heeft er niet eens om gevraagd/ Dom want de meisje wil het niet/Ik vind het voorschut dat die persoon dat heeft gedaan terwijl het meisje er niet om heeft gevraagd (3) Dat vind ik niet ok want het meisje zal dat niet leuk vinden/ Niet goed het is niet leuk voor die meisje(2) Ja, het is niet normaal je kunt het meisje kapot maken Slecht misschien krijgt ze probleem Als de ouders van het meisje dat zien... Niet leuk want zij wist niet dat hij het heeft gedaan Is respectloos voor de ander Ik zou dat niet willen daarom zou ik het ook niet doen</p>
<p><i>Een jongen wil verkering met een meisje. Als dat meisje geen verkering met hem wilt, dan zegt hij tegen iedereen dat zij een hoer is.</i> niet OK</p>	<p>N=27 Dat slaat nergens op (2) Niet goed/ Zelig en dat is gestoord/ Is niet normaal (3) Gewoon, hij moet dat niet doen Want het is erg dom als je dat doet dan kun je er gewoon niet tegen Heel slecht is geen hoer/ Ze is geen hoer/ Niet aardig, want hij verteld dan leugens over haar (3) Dat is niet leuk voor haar Hij geeft haar een slechte naam/ Dat is onterecht want je maakt het meisje zwart omdat ze niks met je wil (2) Als het meisje geen verkering wil, vind ik dat je haar met rust moet laten /Als het meisje niet wilt, moet je niet achter haar gaan praten (2) Dat is niet normaal, want als ze het niet wil, dan niet /Dat moet je niet doen, dat is haar eigen keuze /Dit slaat nergens op,</p>	<p>N=25 Dan is dat echt niet leuk Dat hoeft helemaal niet Het slaat nergens op/niet normaal (2) Het gebeurt vaak Niet sportief en stom De jongen moet er tegen kunnen Dom want dat is niet zo/ Hij verspreidt leugens/ Niet goed want ze is geen hoer (3) Niet leuk en het is ook gemeen Je vernederd dat meisje dan Kan niet want je kunt een meisje niet zomaar Nee misschien is zij er nog niet klaar voor Niet leuk voor haar anders staat ze voor schut Slecht omdat je haar een beetje chanteert Als het meisje niet wil, hoe je ook niet verder te gaan /Als ze dat niet wil dan ga je niet pesten / Als ze niet wil dan wil</p>

	want een meisje mag zelf beslissen met wie ze verkering wil/Het meisje maakt zelf uit wat ze wil/Je kan niemand iets dwingen/ Niet normaal als zij dat niet wil klaar (6) Niet goed want misschien vindt ze hem niet mooi Niet leuk, anders wil alle meisjes niet meer met je Omdat ze hoer is Zij heeft daar recht op	ze niet/ Dat vind ik niet kunnen, als het nee is is het nee/ Nee=nee/Nee als zij het niet wil dan niet (6) Dat is niet goed, want ze heeft haar eigen mening/ Iedereen mag zelf kiezen (2)
<i>Een meisje wil met een jongen zoenen. De jongen wil niet. Het meisje blijft aandringen.</i> niet OK	N=20 Dat is natuurlijk ook niet goed/ Is niet normaal/ kan gewoon niet (4) Ja, weet niet hoe ik moet uitleggen Hij is niet slim De jongen hoeft dat niet ok te vinden Gewoon weglopen/ Niet kunnen, ik zou het weigeren of weglopen (2) Het is zielig voor het meisje Als de jongen het niet wil moet zij ook stoppen /Als de jongen niet wil dan niet/Als de jongen niet wil dan wil hij niet / Ik vind dat het meisje te ver gaat, want de jongen mag zelf weten of hij wil zoenen of niet/ Slecht hij wil het toch niet/ Omdat de jongen niet wilt (6) Ook als een jongen weigert om iets te doen moet je hem ook met rust laten Je moet mensen niet dwingen iets te doen wat ze niet willen	N=18 Gek idioot hij moet ophouden Goed misschien lukt het toe Als de jongen niet wil dan niet/Als hij niet wil, dan hou je op. Jongens of meisje (2) Nee=nee (2) Als iemand iets niet wil dan doe je dat niet / Hij wil het gewoon niet (3) Dat is niet leuk voor de jongen Je moet dan niet aandringen /Je moet nooit dwingen (2) Kan ook niet dat valt onder verkrachting Niet goed, moet hij weten Ik zou het niet leuk vinden
<i>Een jongen is met een groep vrienden 's avonds op straat. Er loopt een meisje voorbij. Hij roept op straat "lekker ding" naar het meisje. Het meisje doet alsof ze niks hoort. Hij roep "hoer" tegen haar.</i> niet OK	N=30 Beetje fout Dom / Dom en vies eigenlijk (2) Heel slecht / Het is niet goed/ Kan toch niet/ niet normaal(4) Is niet goed joh, onacceptabel Niet goed laat haar gewoon Slecht want zij negeert het toch Slecht, het meisje negeert hem en dan gaat hij iemand uitschelden Misschien wil dat meisje niets	N=27 Alleen omdat hij geen aandacht krijgt doet hij zo Alles kan gebeuren Dat is niet normaal/ Dat kan ook niet/ Niet goed/ niet normaal (5) Gek niet te vertellen Heeft hij geen recht op Heel verschut Hij is aandachtloos / respectloos

	<p>met hun hebben Zelig voor het meisje Is niet goed voor die meisje Dit is niet fijn voor de meisje, ze kan bang worden / Misschien is het meisje wel bang, dan hoef je niet meteen te schelden (2) Ik vind dat niet ok want zij heeft niks gedaan en zonder reden wordt gepest Ja niet kunnen, ik zou boos worden op mijn vriend Je moet gewoon respect hebben tegen iedereen Je moet mensen met rust laten Lekker ding kan nog wel Niet goed je hoort je te gedragen op straat Niet leuk, dan komen er nog meer meisjes en doen alsof ze je niet hoort Niet leuk. Stel je voor het was jezelf of je vriendin</p>	<p>Onbeschoft Schandalig Goed, want het meisje die avond loopt heeft zeker wat gedaan Het meisje doet het goed met negeren Het meisje voelt zich ongemakkelijk Het meisje wil niet Hij scheldt haar uit Je vernederd het meisje Niet leuk, slecht straks wil geen een meisje met je Slecht misschien vindt ze het niet leuk Vind ik niet goed want zij heeft niks gedaan Ze wil geen aandacht</p>
<p><i>Een vrouw van 25 jaar zoent met een jongen van 16 jaar.</i> niet OK</p>	<p>N=15 Niet normaal/ Dat hoort gewoon niet /Raar (3) Dat is een pedofiel (2) leeftijdsverschil is best groot Ligt op de leeftijd Niet goed want de vrouw is ouder (2) Niet goed, want de jongen is nog minderjarig Slecht misschien is het niet leuk voor haar man Te veel jaar verschil Ze is gewoon 9 jaar ouder dat is vies</p>	<p>N=15 Niet kunnen/ Niet passend/ Niet normaal/ Dat is helemaal niet goed (4) Ziek en gestoord gewoon geen woorden voor dit/ Smerig/ Raar (3) Ze is te oud Dan is ze pedo (2) Een oude met een jonge kan niet, vind ik Niet goed misschien is de meisje van 25 al getrouwd Dan is ze volgens mij niet goed in haar hoofd</p>
<p><i>Een jongen van 15 jaar laat zijn piemel zien op de webcam.</i> niet OK</p>	<p>N=29 Dom, je gaat je eigen piemel niet laten zien / Waarom doe je dat? (4) Ik vind dit gewoon niet kunnen /Is gewoon niet goed/ niet normaal(5) Leip /Vies/vies tonend gedrag/ Dat is gewoon ziek (6) Wat een sukkel Dat doe je maar als je naar bed gaat Ik ben geen homo /Ik ben geen</p>	<p>N=21 Daar moet hij voor gestraft worden (3) Dat is slecht Dat kan gewoon niet/ Niet goed (2) Het is vies Niet normaal gedrag (4) Raar Dan ben je echt dom (3) Dat is gewoon een mongool Ik wil het niet zien, ik ben geen homo</p>

	<p>homo ik zal alleen op meisjes dus nee (2)</p> <p>Dat is een jong leeftijd/Slecht, hij is nog te jong voor dat soort dingen (2)</p> <p>Hoeft niet want misschien vindt de andere het vies</p> <p>Niet goed omdat prive is voor als je gaat trouwen</p> <p>Pech gehad, je kan er niks aan doen</p> <p>Slecht ander willen geen meisjes met je</p>	<p>Dom misschien komt op facebook of andere website</p> <p>Dat is vragen om problemen</p> <p>Niet goed straks maakt zij nog je foto en aan de hele school laat zien</p>
	Voormeting weet niet	Nameting weet niet
<p><i>Een jongen stuurt een meisje vieze foto's zonder dat ze daarnaast heeft gevraagd.</i></p> <p>weet niet</p>	<p>N=4</p> <p>Dat is niet goed (2)</p> <p>Ja het is gewoon raar als je dat doet</p> <p>Nou als ze er niet om heeft gevraagd dan niet</p>	<p>N=3</p> <p>Weet niet</p> <p>Gewoon</p> <p>Ik vind dat raar</p>
<p><i>Een jongen wil verkering met een meisje. Als dat meisje geen verkering met hem wilt, dan zegt hij tegen iedereen dat zij een hoer is.</i></p> <p>weet niet</p>	<p>N=2</p> <p>Weet niet (2)</p>	<p>N=1</p> <p>Iedereen is anders</p>
<p><i>Een meisje wil met een jongen zoenen. De jongen wil niet. Het meisje blijft aandringen.</i></p> <p>weet niet</p>	<p>N=4</p> <p>Weet niet (3)</p> <p>Leip</p>	<p>N=5</p> <p>Weet niet</p> <p>Boeit niet</p> <p>Heel raar (2)</p> <p>Goed dan wil die jongen ook wel</p>
<p><i>Er loopt een meisje voorbij. Hij roept op straat "lekker ding" naar het meisje. Het meisje doet alsof ze niks hoort. Hij roep "hoer" tegen haar.</i></p> <p>weet niet</p>	<p>N=3</p> <p>Weet niet</p>	<p>N=2</p> <p>Weet niet</p> <p>Heel vreemd, misschien hoort ze je niet</p>
<p><i>Een vrouw van 25 jaar zoent met een jongen van 16 jaar.</i></p> <p>weet niet</p>	<p>N=6</p> <p>Gewoon geen mening/ weet niet (2)</p> <p>Dit mogen zij zelf weten/ Moeten ze zelf weten/ls eigen keuze (3)</p> <p>pedo</p>	<p>N=6</p> <p>Ik weet niet/Niks (2)</p> <p>Raar</p> <p>Eigen keus</p> <p>Iedereen mag zelf weten welke leeftijd die doet</p>
<p><i>Een jongen van 15 jaar laat zijn piemel zien op de webcam.</i></p> <p>weet niet</p>	<p>N=4</p> <p>weet niet (3)</p> <p>afstandsex</p>	<p>N=4</p> <p>Heel vies en dat mag niet</p> <p>Homo/gay (2)</p> <p>Als het meisje erom vraagt</p> <p>Moet hij zelf weten</p>

*De N telt niet overal op tot totaal, niet alle jongens hebben een reden ingevuld

** Deze tabel toont alle antwoorden die de jongens hebben gegeven op de open vraag. De antwoorden zijn samengevoegd als ze gelijk waren. Ze zijn gegroepeerd op reden die wordt opgegeven.